Oprawiono w r. 1935.

Incunabula
Philosophia

Incun. 8.

Alberti Magni: Compendiosum opus
Philosophiae naturalis.

Impr. Venetiis per Georg. de Arriva-
benis. 1496.

Hain Repert. bibliogr. N. 506.

Phila.d.Alberti.M.

Pol: cm:

Illustrissimi philosophi & theologi: domini Alberti magni cōpendiosum: īsigne: ac perutile opus Philosophie naturalis: feliciter īcipit.

De acceptione hoꝝ nominū: natura & naturale. Cap. I.

Philosophia diuiditur in tres partes. Videlicet in logicā: Etichā: Phisicam Siue in rationalē: moralē: & naturalem. Aliis duabus obmissis: ad p̄sens de sola phisica siue naturali intendimus. Prenotātes ꝙ natura dicit̄ multis modis. Dicitur enim natura naturalis intelligētia: secūdū ꝙ dicit Arꝫ. in posterioribus. ꝙ uniuersalia magis sunt nota in natura q̄ particularia. s. in natura ītellectiua uel naturali intelligētia. Dicitur etiā natura materia. Dicitur natura forma. Et magis proprie dicitur natura forma: quia seruat res naturales in esse. Dicitur etiā natura uia in naturā: sicut generatio. Dicit̄ etiā natura principiū motus & quietis eius in quo est: primo: & p se: & nō secūdū accidēs. Vnde Auicēna distīguit duplicē naturā. s. uniuersalē: & particularē. Vniuersalē appellat uirturē diffusam in substantiā cæloꝝ. Particularē uero illā q̄ est in rebus singularibus: siue in indiuiduis: ut illa q̄ est in hac plāta: siue in hoc grano: secūdū qđ dicit̄ ꝙ natura est uis insita rebus: ex similibus similia ꝓcreās. hos. iiii. ultimos modos ponit Arꝫ. in secūdo phisicorū. Naturale etiā dicit̄ multipliciter. Vno modo dicitur naturale alicui: quod inest ei a sua creatiōe: secūdū ꝙ scire & addiscere: naturale est hōi: quia utrūqꝫ inest ei a sua recreatiōe. Dicitur etiā naturale quod fit secūdū cursum nature: secūdū ꝙ dicit̄ naturale est qđ ex hoīe fiat hō: & ex equo equus. Vnde scđm hæc tria distinguunt̄: opa: & tria agentia. s. Opus naturæ: opus artificis: & opus creationis: Opus nature: est cuius principiū agēs: ē natura. Opus artificis ē cuius principiū agēs ē uolūtas. Opus creatiōis: ē cuius pricipiū agēs est creator Dicit̄ ēt naturale illud qđ cōsiderat sciētia naturalis.

Cum ergo subiectū naturalis philosophie sit corpus mobile. Pria nostra speculatio erit de corpe mobili simpliciter: siue secūdū se. Secūda de celo. Tertia de elemētis. Quarta de elemētatis. Quīta de anima.

De pricipiis naturalibus: & Primo de corpore mobili. Cap. ii.

c Orpus ſic diffinitur ab antiquis.Corpus eſt omne id quod habet trinā dimenſionē.ſ.Longū:latū.& ꝓfundū. Vel ſic & melius ſecūdū algazele:& Auicenā.Corpus ē in quo ē aptitudo ītelligēdi duas lineas īterſecātes ſe ad angulos rectos: & tertiā lineā īterſecātē ambas illas ad angulos rectos.Eſt aūt corpoꝝ. Aliud mobile aliud īmobile.Et dico corpus īmobile:corpus ſtās qđ nō mouet:neqꝫ ad ſitū:neqꝫ ad formā:ut hoc qđ dicit celum emphyreum.Corpus aūt mobile eſt quod ſubiacet motui:& quieti: quod ē et unum de pricipiis ſciētie naturalis:teſte Ariſ.in principio primi phyſicoꝝ.teſte āt eodē Ariſ.tria ſunt pricipia nature.ſ.ſubiectū ſiue materia:& duo cōtraria.ſ.priuatio & forma.Quod ſic patere pōt:in omni eo qđ fit ſecundum naturā oportet aliqđ ſubiici quod ad id quod fit in potētia.Per hoc quod dico aliqđ ſubiici:tango materiā:ſiue ſubiectum.Per hoc quod dico quod fit.tango formā.Per hoc quod dico ſit in potētia:tango priuationem:uerbi gratia.Ex homie ī muſico:fit homo muſicus.Ex ſemine nō hoīe fit hō.ergo materia ē unū pricipiū numero:& eſt ut duo rōne priuatiōis/priuatio.n.accidit materie.Nō enim ē idē homini & imuſico eē.Quia ut dicit Ariſ.duo ſunt pricipia prima.ut eſt dicere numero.Neqꝫ tñ penitus duo:pp id qđ alteꝝ eſſe eſt ipis:ſed tertia.Quod aūt materia & forma ſint principia cuiuſlibet corpis:patet p reſolutionē:abſtractis.n.oībus formis accidētalibus: tādē uenit ad formā ſubſtātialē:qua adhuc abſtracta p ītellectū:remanet quoddā ualde occultū:qđ ē pria materia.Quod āt hac materia ſit aliqđ:patet p hoc ꝙ elemēta miſcent ad īuicē:& nō ſecundū cōtrarias qualitates:ſiue formas/ſecūdum.n.illas repugnāt:ergo ſecundū aliqđ oībus illis aliqđ ē cōe.quod ē materia pria:ergo materia prima eſt aliquid.Et ſi obiicit ꝙ omne eē ē a forma:ergo ſi hec materia ē aliqđ habet formā:& ſic nō eſt materia prima. Dicendum ꝙ eē actuale eſt a forma:ſed nō potētiale:& tale eē habet materia prima. Vel pōt dici ꝙ aptitudo recipiēdi oēm formam:ē ei ꝓ forma. Dicit enim Ariſ.in primo phyſicoꝝ.Tunc opinamur unūquodqꝫ cognoſcere: cū cauſas eius cognoſcimus primas:& principia prima:uſqꝫ ad elemēta. De his ergo principiis dicēdum ē ſingillatim:& primo de materia.

De materia. Capitulum. iii.

m Ateria ut dicit Ariſ.in fine primi phyſicoꝝ:eſt primum ſubiectū unicuiqꝫ ex quo fit aliquid cū inſit:nō ſecūdū accidēs. Cum inſit dicit:quia in omni eo quod fit ſecundū naturam

neceſſe eſt ineſſe materiā.Nō ſecūdū accidēs dicitur ꝑpter priuationē que nō ineſt per ſe ſed ꝑ accidens.Et hec eſt diffinitio prime materie. De qua dicit Ari.ibidem ꝙ ē ingenita:& incorruptibilis.Si enim generaretur:eſſet anteq̄ generaret.Similiter ſi corrumperet eſſet corrupta:anteq̄ corrumperetur.Vnde Dionyſius in lib.de diuinis nominibus.ca.iiii.dicit ſic.Neq̧ corrūpitur aliquid exiſtentium: ſecundum quod ē ſubſtantia uel natura.ſed defectu ordinationis:que eſt ſecūdū naturam armonie:& cōmenſurationis ratio infirmat materie ſimiliter inherens. Et nota ꝙ materia dicitur materia inquantum ē apta nata recipere formā.Subſtātia uero dicit ſiue ſubiectum inquantum ſubſtat forme.Vnde accidētia ſiue forma nō habet eſſe ſuum niſi ī materia.Dicit aūt yle:ſecundum ꝙ nō habet cōparationem ad aliquam formā:& nuda ē ab omni forma. Origo āt dicit:ſcd̄m quod ē principiū oīum reꝝ naturaliū. Materia ſic diuiditur.Quoniam quedam eſt corporalis. Et q̄dam eſt ſpūalis. Spiritualis eſt illa:q̄ ē in creaturis:que nō habēt ſitum:uel locum:ſicut ſunt angeli:& anime q̄bus ſimilis creat materia cū ipſis. Corporalis eſt illa que eſt in rebus:q̄ habent ſitū:& locū. Et illarum q̄dam ē naturalis. Quedā ē artificialis. Artificialis ē illa que eſt in rebus artificiatis:quarum principium eſt uoluntas creata. Naturalis eſt illa:que eſt in rebus naturalibus:quaꝝ principium ē natura.Et illaꝝ. Quedam eſt uniuerſalis ſiue prima. Quedam ē particularis.ſiue ſecūda. Vniuerſalis eſt:q̄ nō habet reſpectū ad aliquā formā ſpecialē:ſed ad omnem formā:Eſt enim q̄dam appetitus naturalis in materia ad omne formā:& hoc eſt per omnimodā imperfectionē ſui a forma.Vnūq̄dq̧ enim in quo magis deficit:id magis appetit.Vnde ariſ.in fine primi phyſicorū dicit. Quod materia appetit formā ſicut femina maſculū & turpe bonum & pulcrum.Particularis uero eſt illa que facta ē hoc aliquid:& coartatur a forma ſubſtātiali:& formis accidentalibus.Et nota ꝙ in materia artificiali eſt tantum potētia paſſiua:ſicut in ere reſpectu ſtatue. In materia uero naturali particulari.Non ſolū ē potētia paſſiua: ſed etiā actiua.ut patet in grano:& hec a theologis uocatur ratio ſeminalis:q̄ etiā ē aliq̄d forme. Item particulariū q̄dam ē ingenerabilis: & īcorruptibilis:ſicut in celo:& in corporibus ſuperioribus in quibus ē uirtus actiua tantum reſpectu inferioꝝ. Quedam uero generabilis & corruptibilis ſicut in elemētis:& elementatis in q̄bus eſt uirtus actiua & paſſiua. Ex his q̄ dicta ſunt:pōt colligi ꝙ q̄ncuplex ē materia.ſ.

Spiritualis: cõporalis uniuersalis. Corporalis ꝑticularis ĩgenerabilis. Corporalis ꝑticularis generabilis: & artificialis. hec aũt sic se habẽt adinuicẽ: ꝙ sicut generabilis simplicior ẽ artificiali: ita ĩgenerabilis: simplicior ẽ generabili: & sicut uniuersalis simplicior ẽ ingenerabili: ita spũalis simplicior uniuersali. imo ut uerius dicã in infinitũ plus q̃m ad ipsam nullã habet ꝓportionẽ. Quoniam omne qd̃ ẽ ꝓportioabile alicui: aliquotiẽs sumptũ reddit illud. sed materia corporalis ĩfinities sumpta: nõ facit spirituale.

De priuatione. Capi. iiii.

Icto de materia dicẽdum ẽ de priuatiõe. q̃ sic notificari põt priuatio est absentia forme cũ aptitudine materie ad formã dico rem aptitudine materie ad formã ꝑꝑ ĩgenerabilia corpora in quoꝝ materia nõ est priuatio: q̃m ad nullã aliã formam ẽ in potẽtia. Contingere enim ab eẽ nõ differũt in ꝑꝑetuis. Ut dicit Aris. in secũdo physicoꝝ. Et nota ꝙ cũ priuatio accidẽs sit materie: sicut distinguit̃ duplex priuatio. s. naturalis & artificialis.

De forma. Capitulum. v.

Equit̃ de forma: de qua ꝑnotandum ẽ: ꝙ est q̃dam forma abstracta oĩo a materia: & a cõditionibus materie: sicut motus: situs. & locus: & hac cõsiderat Metaphisicus. Est etiã forma abstracta a materia: sed non a cõditionibus materie: & hanc cõsiderat Mathematicus. Est etiã forma inabstracta a materia & conditionibus materie: & hãc considerat Physicus: que est unũ prin cipiorum naturalis philosophie. Que forma ut dicit Aris. in fine primi physicorũ. Est quoddam diuinũ: & optimũ: & appetibile. Diuinum dicit: quia forma dat esse: in quo omne quod ẽ: deo assimilat̃. optimum dicit: quia nullum triũ principioꝝ melius. Appetibile dicit qa ipsa appetit̃ a materia: sed nõ appetit: nec materiã: nec priuationẽ. Ut dicit Aris. ibidem. Et nota ꝙ forma dicit̃ multipliciter. Dicit̃. n. forma. i. perfectio: & secũdum hoc substantia põt dici forma: sicut aĩa est perfectio corporis physici organici: cuius ẽ aĩa. Dicit̃ ẽt forma informans seu inherẽs. & talis forma diffinit̃ in libro sex pricipioꝝ. ꝙ forma ẽ compositioni cõtingens: simplici & inuariabili essentia cõsistẽs. Simplici dicit: quia oĩs forma q̃tum ẽ in se: ẽ simplex. Preterea ẽ inuariabilis essentie: qa si eẽt uariabilis: posset recipere aliam formã supra se: & sic eẽt subiectũ & nõ forma: uel dicit̃ simplex ad differẽtiã cõpositi. Inuariabilis dicit̃ ad differẽtiam materie. Dicit̃ ẽt forma q̃si foris manẽs: & secũdum hoc dicit̃ forma ꝑadigma. i. exemplar. Forma di-

uidit ut materia. primo in spūalem: & corporalem. Spūalis ē illa q̄ fa-
cit spūm: uel q̄ ē in re spūali: uel ēt corporali: ita ꝙ tota sit in toto. Cor-
poralis ē illa q̄ facit corpus: siue q̄ ē in re corporali: ita ꝙ ī maiori par-
te sit maior & in minori minor. Et illarū: q̄dam ē naturalis q̄dam ar-
tificialis. Naturalis ē illa que ē in rebus naturalibus: siue cuius princi-
pium ē natura. Artificialis ē illa que ē ī rebus artificialibus: siue cuius
principiū ē ars. Item formarū: q̄dam ē uniuersalis: q̄dam particula-
ris. Vniuersalis ē illa q̄ totaliter cōsiderat̃ in sua essentia: ita ꝙ nō ē ali-
cui impressa materie. ut albedo. Particularis uero ē illa que ē singillati
signata in hoc subiecto: ut hec albedo. Itē particulariū: q̄dam ē icorru-
ptibilis: ut forma celi. Quedā corruptibilis ut forma elemētorū & ele-
mentatorū. Itē formarū. Alia substātialis: alia accidētalis. Substātialis
ē illa que adiūctione sui ad materiā: facit q̄d. i. eē essentiale: ut igneitas.
Accidētalis ē illa que adiūctione sui ad materiā: facit quale non q̄d: ut
albedo. Item formarū. Alia posita ē īmediate in materia. Alia mediate.
Immediate posita ē forma substātialis formarū uero positarū mediate
in materia. Quedam ponit̃ mediāte supficie q̄. s. secūdum extēsionem
supficiei extendit̃: & habet sitū. s. unā partem hic. Aliā alibi: ut albedo
uel color. Vnde primū subiectū coloris ē supficies: & supficiei corpus
Corporis aūt materia prima & ulterius nō resoluit̃. Quedā uero nō
mediāte supficie. s. q̄n nō hn̄t situm ut paternitas & filiatio & huius-
modi. Et nota ꝙ sicut dicit Auerroys triplex fuit opinio antiquorum
philosophorū de formis naturalibus. Quidā. n. opinati sunt formas eē
ab extrinseco. s. a datore formarū: & ante dationē eē extra materiā sepa-
ratas positas in corporibus stellis: ut platonici. Alii aūt opinati sūt for-
mas eē ītra materiā actu: sed latere: & eē insensibiles nobis: ut Anaxa-
goras. Vnde dicebat oē in oī misceri. Tertia opinio ē Aris. q ponit for-
mas eē in materia potētia nō actu & ab extrinseco agēte educūt̃ de po-
tentia ad actū. Vnde dicit in secūdo de generatione & corruptione: ꝙ
latio. i. accessio solis: facit generationem. Et in secūdo physicorū dicit
ꝙ hō generat hoīem ex materia: & sol. Itē nota ꝙ forma dicit̃ forma:
spēs: rō: endelechia: siue actus. Forma dicit̃ inquātū dat eē materie: siue
in cōparatiōe ad materiā. Spēs dicit̃ īquātū ē pricipiū cognitiōis: uel
inqtū cōsiderat̃ in se. Ratio aūt dicit̃ inqtū ē finis nature. uel inqtū ē ꝓ-
portiōabilis materie. Endelechia siue actus dicit̃ iqtū oppoit̃ puatiōi.
Itē no. ꝙ sicut dic̃ Aris. ī scđo de gñatiōe & corruptiōe. Materie ē pati
& moueri. mouere & facere: ē alterius potētie. s. forme. Vn̄ ꝙ oio caret

materia: oīno caret possibilitate: uel passibilitate: sicut primū ens. In aliis aūt secūdum diuersitatem materie diuersificāt passiones. Et hec de principiis naturalis philosophie ad p̄sens dicta sufficiāt.

De causis rerum naturaliū q̄ & quot sunt. Capi. vi.

C Onsequēter cōsiderādum est de causis: q̄ & quot sunt numero. Prenotandū differētiam īter pricipium: & cām. principiū igit̄ ē cā intrinseca: & essentialis rei. Causa uero extendit̄ ad cām ītrinsecam: & extrinsecam: ut post patebit: uno igit̄ mō secūdū Aris. secūdo physicorum. Causa dicit̄ ex quo fit aliq̄d cū insit sicut es statue: cū insit dicit̄ ad differētiam priuatiōis & hec ē cā materialis. Nota tñ q̄ ē materia ex qua: ut es statue: & materia in q: ut subiectum accidētiū: & ē materia circa quā: ut obm potētie. Alio mō dicit̄ cā: forma: spēs: paradigma: actus siue pfectio: & ratio ipsius q̄d aliq̄d erat: eē: ut igneitas ignis: & hoc ē cā formalis: uel ratio diffinitiua. Et nota q̄ in simplicibus: ut in angelis: & in aīa idem ē forma que ē actus materie: & que ē actus cōpositionis. In cōpositis uero nō ē idem ut in hoīe: aīa enim ē actus materie: homo uero ē actus cōpositionis. tertio modo dicit̄ cā ut ē principium mutationis: aut quietis: ut deliberans ppositi: pater filii: & omne faciens facti: & hec ē causa efficiens. Et nota q̄ duplex ē efficiens secūdū naturā. s. intrinsecū: & extrinsecū. Intrinsecum: ut uirtus actiua seminis in materia q̄ a theologis uocat̄ ratio seminalis. Extrinsecū ē uirtus celi secūdum Aris. quia latio solis facit generationem. Et nota q̄ media que sunt ad finē reducuntur ad causam efficientem: sicut ad sanitatē sunt macies: purgatio organa. Omnia. n. hec finis gratia sunt. Quarto modo dicitur causa cuius gratia aliquid fit ut sanitas ambulandi: & hec est causa finalis de qua dicit Aris. que ē cuius causa sit potissima est & finis aliarum esse. Circa causas nota: quod causa finalis mouet efficiētem: efficiens uero mouet materiā. Materia mota introducitur forma: sicut patet de artifice. Et propter hoc causa finalis est potissima aliarum. Item nota q̄ q̄dam adinuicē sibi cause sunt sed nō eodē modo: ut laborare est causa efficiens sanitatis sed nō sanitas ē causa effitiens laboris. Item idē cōtingit eē cām oppositorum ut nauta cuius p̄sentia ē causa salutis nauis eius, uero absentia causa periculi: siue euersionis. Item nota q̄ cause dicunt̄ multipliciter. Aliq̄d est causa alicuius per prius & aliquid p posterius: ut medicus est causa sanitatis per prius: & artifex per posterius. Item aliquid est causa alicuius per se: & aliquid per accidēs: ut statuā fatiens est causa statue per

se:polidetus uero p accidens.Accidit enim statuā facienti polidetum esse. Item aliquid ē causa alicuius in potentia:&aliqd in actu:ut edificator edificādi domū.& nota ꝙ sicut ē in causis:ita & in causatis.

De fortuna & casu. Capi. vii.

P Ost hec dicendum ē de fortuna & casu:quid sint.Et que ipsorum differentia.Multa enim a casu & fortuna contingunt. Quid enim sit casus:& fortuna:sic secundum Aris.inuestigari pōt:eorum que fiunt.Quedam fiunt proter hoc idest quia intenta sunt.& quedam non propter hoc:idest quia non sunt intenta:ut aliquem inuenire thesaurum cum fodit sepulchrum.Non enī propter hoc fodit sepulchrum:ut īueniat thesaurum. Item eorum que fiunt propter hoc.Quedam fiunt ex proposito idest ab usu liberi arbitrii:siue rationis.Quedam autem a natura.Illa fiūt a natura:ut dicit Aris.in secundo physicorum. Quecūq; a quodam in seipsis principio cōtinue mota accedunt ad aliquem finem. Item eorum:q̄ sunt a natura quedam fiunt:semper:ut solem moueri in circulo obliquo.& quedam frequenter ut pluuiam generari ex uapore. Horum autē que fiunt a ꝓposito propter hoc causa per se est propositum. Et eorū q̄ fiunt a natura propter hoc causa per se est natura. Sed eorum que fiunt non propter hoc causa per accidens est fortuna:& casus. Casus per accidens dico:quia fortuna:& casus accidūt causis per se:ꝙ patet sic. Aliquis iuit ad forum ut emeret carnes:& dum iret inuenit thesaurum casu:qui casus accidit cause p se.s.uenire ad forum. Oportet aūt fortuita & casualia fieri raro. Si enim frequenter fiunt nō dicuntur fortuita uel casualia.ut si aliquem euntem ad forū contingat frequenter balneari.Differt aūt fortuna a casu:quoniā fortuna tantum est in agentibus secundum ꝓpositum,q̄bus inest bene contingere uel male. Vnde neq; inanimatum:neq; infans:neq; brutū aliquid facit a fortūa:quoniā nō habent ꝓpositum:& neq; eufortuniū:neq; īfortuniū est ī his nisi secūdum similitudinē sicut dicit Plutarchus eufortunatos esse lapides:ex q̄bus fiūt a se. Sed casus est in nō habētibus ꝓpositum ut in brutis:& inanimatis:ut equus casu uenit ad domū & saluatus ē a lupis.Non enim ꝓpter salutem uenit domū:sed ut cibū quereret & tripoda cecidit:& casu sedes facta est. Non enim ꝓpter hoc cecidit:ut sedes fieret:sed ut quiesceret in medio:sicut omne ponderosum tēdit ad centrū:sic ergo patet ꝙ omnis fortuna ē casus.sed non cōuertitur. Et nota ꝙ in his q̄ fiunt ꝓpter hoc:siue fiant a proposito:siue a natu-

ra contingit fieri errorem in fiendo: plus: uel minus indebite. Ab erro re qui fit ĩ his: que fiunt a proposito: causat peccatum propositi: ut si grāmaticus erret in scribēdo peccat. Similiter si medicus erret ĩ potio nando. Ab errore uero q̄ fit in his q̄ fiūt a natura causat peccatum na ture. Vnde Aristoteles ĩ secūdo physicorum. Monstra fiunt per peccatū illius: qđ ꝓpter aliqđ est. sicut propter errorem nature contingit fieri in animalibus bouiginas & uiperinas & in plantis uitiginas & oliui peras. Sic igit ad plens determinatum sit de causis que & quot sunt Quattuor enim sunt numero. s. materialis formalis. Efficiēs & fina lis de quibus dicit Aris. in secūdo physicorum. Quod eueniunt tres in unam multotiēs: q̄ qdem aliqd ē: & que ē cuius causa fit una ē: q̄ uero unde motus ē a principium specie eadem in his.

De motu opiniones.

Q Voniam aūt ut dicit Aris. Natura ē pricipium motus & sta tus & mutationis. Dicto breuiter de principiis & causis na turalis philosophie cōsequens ē ut dicamus de motu & qe te tpe & loco. Primo ergo notādum ꝙ de motu inter philo sophos diuerse fuerūt opiniones. Quidam enim ponebant motū esse qdam uero nō. Et eorum qui ponebant motum nō esse. Quidam po nebant motum nō esse ꝓpter hoc: quia impossibile ē duo corpora eē in eodem loco: ut parmenides & mellisus. Dicebant. n. sic: aut aliquid mouet: aut nihil: si nihil habeo ꝓpositum: si aliquid aut ergo p uacuū aut per plenum. Si per uacuum ergo qua ratione esset alicubi uacuum eadem rōne ubiqꝫ ergo totum uacuum: ergo totum nihil esset. Si p ple num ergo iam unū corpus esset in alio: ergo duo corpora essent in eo dem loco: ꝙ ē impossibile. Vnde dicebāt ꝙ tatum eēt unum ens cōti nuum & immobile. Aris. aūt dicit ꝙ tales nō sunt physici: quia physici supponūt motum. Alii aūt dicebāt motum nō eē ꝓpter ĩfinitatē spa cii sicut Zeno dicebat enim sic. Si possibile ē motum esse ponat anteq̄ ergo aliquod corpus moueat de loco ad locum. oportet ꝙ ptranseat: partē spacii primo anteq̄ ptranseat totū spaciū: & iterum partem partis: & sic ĩ ĩfinitū: qa ĩfinite sunt partes spacii sed ĩfinitum nō pōt ptran siri: ergo nō ē motus. Sed Aris. soluit hoc. vi. physico. & dicit ꝙ dupli citer pot spaciū cōsiderari. s. quo ad actū: siue quo ad extremitates: uel quo ad potētiam: siue quo ad diuisionē: & sic dicit ĩfinitum pp ĩfini tatem partiū. Inter eos aūt q dicebāt motū eē. Quidam dicebāt motū fieri p uacuū. Quidā p plenū: p uacuum dicebāt Democritus: & Eleu

tipus: & sequaces eoꝝ q ponebāt principia reꝝ corpora indiuisibilia q̄ sunt athomi: ab a qđ ē sine: & thomos diuisio: & dicebāt ꝙ nō cōtingebat uidere: nec agere: nec aliquē eē motum nisi ꝑ uacuum. Unde dicebāt: si totum eēt uacuum cōtingeret muscā uideri in celo. Aris. āt dicit ꝙ nec ēt bouem: & dicit ꝙ si totum esset uacuū nullus esset motus. Non enim cōtingit motū fieri ꝑ uacuū: & hoc demōstrat in. iiii. physicorū sic. Velocitas & tarditas motus causat͛ a grauitate: & leuitate eius qđ mouet͛: & a subtilitate & grossitate medii ꝑ qđ ē motus. Ponat͛ ergo ꝙ corpus leuissimum moueat͛ ꝑ medium subtilissimum: constat ꝙ iste motus ē uelocissimus & motus uelocissimus mensurat͛ minimo tpe. Velox enim ē: ut dicit Aris. quod in pauco tpe multum mouetur. tardum autem quod in multo tpe: paꝝ mouetur: ergo si esset motus per uacuum: cum uacuum in infinitum excedat etiam mediū subtilissimum. Est enim uacuum locus carens corpore constat ꝙ iste motus esset uelocior uelocissimo: & ꝑ consequens mēsuraretur tempore minori minimo: sed hoc ē impossibile. Nullus ē enim motus uelocior uelocissimo: nec aliquod tempus ē minus minimo: ergo per uacuum non contingit motum esse. Et hec demonstratio ualet ad intelligendū qūo angelus mouetur de loco ad locum: non tamē per medium. Motus enim eius ē uelocior in infinitum omni motu corporis. Motus. n. angeli non mensuratur tempore: sed nunc. Et si obiicitur ꝙ inter duo nunc: ē tps medium. Et si sit motus angeli mēsurat͛ nūc: & nūc ergo & tempore. Dicendum ꝙ ē nunc fluens: & inter talia duo nunc: ē tēpus medium. Et ē nunc uicissitudinatum: & inter talia duo nūc: non ē tempus medium: & tali nūc mensurat͛ motus angeli. Dicit ergo Aris. motum fieri per plenum actu: & per uacuum in potentia. Sicut est uidere quādo aliquis per aerem mouet͛ uel per aquam.

De diffinitionibus motus. Capitulum. viii.

De motu igitur uidendum est quid sit: & de ipsius diuisiōe. Motus sic diffinit͛ ab Aris. iii. physicoꝝ motus ē endelechia existentis: uel entis in potētia: secūdum quod huiusmodi ē: ut alterabilis inqtū alterabile alteratio. Itē in eodē motus est actus imperfectus. Item Auicena sic diffinit motum. Motus est exitus de potentia ad actum continue & non subito. Item sic diffinit͛ motus. Motus est prima perfectio eius quod est in potentia. Que diffinitiones ut manifeste fiāt. Sciendum ꝙ reꝝ q̄dam sunt in potētia ut eliciat͛ actus eaꝝ subito: & taliū nō est motus. Quedā aūt sunt in po

tentia ut eliciat actus nõ subito: & taliũ ẽ motus. hoc aũt quod sic ẽ in potentia duplicem habet potẽtiam: unam respectu motus. & aliam respectu eius quod acquirit̃ p motũ: & sic patet qualiter motus sit prima perfectio respectu sequentis. Est enim motus actus quo existente adhuc aliquid eius remanet. Forma aũt que acquiritur per motum est perfectio qua existente: nihil remanet ipsius supple acquirẽdum.

Et nota ꝙ motus non mensuratur proprie nisi tempore tanq̃ propria passione. Vnde cum tempus sit continuũ: & motus sit cõtinuus. Continuum aũt ẽ cuius partes ad unum terminum communem copulantur: ergo motus partẽ: & partem habet & medium. & ex hoc ẽ: ꝙ quicquid mouetur ꝓprie mouebatur: & mouebit̃. ẽ enim partim in termino aquo: & partim in termino ad quem: & partim ĩ medio. talis enim motus nõ ẽ nisi corporũ q̃ partem & partem habet: & medium.

Et nota differẽtiam inter cõtinua: & cõsequentia. Continua sunt que copulãtur ad unum terminũ cõmunẽ: ut partes linee: ad pũctum & partes superficiei: ad lineã: & partes corporis ad supficiem. Contigua uero sunt quorum termini sunt simul idest nõ distãt: ut pena & pergamenũ. Consequentia uero sunt que nõ habẽt inter se medium sui generis. Aliud autem nihil prohibet eẽ medium: & sumitur genus large: Vt duo asini sunt eiusdem generis: & due domus & similia.

Item nota ꝙ ad unum motum numero: ut dicit Aris. quinto phycorum. Tria exiguntur. s. ut id quod mouetur sit unũ numero: & tempus mensurans motum sit unum numero & continuum: ita non intercidat quies. Vnde ut dicit ibidem Aris. Multi & non unus motus est: quorum quies medium ẽ. Quare si aliquis uel unus motus statu occupetur: neq; unus neq; cõtinuus. & hoc ualet ad cognoscendũ quando sint unum peccatum: & quando plura. dicũt enim quidam ꝙ uno actu contingit cõmitti duo peccata: ut si quis occidat uirginẽ opprimendo eam: uel si fornicando coram aliquo prestet ei occasionẽ ruine. Dicẽdum ꝙ nõ ẽ unus motus: quia non ẽ ad unam formam uel finem: sic enim fornicatur. & scandalizat. Item nota ꝙ aliquid mouetur per se: & aliquid mouetur per accidẽs: per se mouetur subiectum per accidens mouet̃ aliquid dupliciter: uno modo sicut forma in subiecto: ut albedo mouetur motu subiecti: secundum ꝙ dicitur. Mouẽtibus nobis: mouentur omnia: que sunt in nobis. Alio modo sicut ps in toto sicut clauis mouetur motu nauis.

De diuisionibus motus. Capi. ix.

n Vnc uidendum est de diuisione motus. Motus uno modo sic diuiditur. Motuū. Alius naturalis: alius uiolentus: alius animalis. Naturalis est ille cuius pricipium: intra est ipsa natura. Violentus est ille cuius principiū est extra inferēte uim passio. Animalis est ille cuius principium intra est anima. Et hec diuisio sumitur ex eo ꝙ dicit Aris. in septimo physicorū. Quod omne qđ mouetur. Aut a seipso mouet̄: aut ab altero. Et nota ꝙ motus naturalis in principio est remissus: in fine intensus. Animalis aūt in principio & in fine est remissus: in medio intensus. Violētus in principio ē intēsus & in fine remissus. Motū uiolētū: diuidit Aris. in septio physicoꝝ In q̄ttuor spēs: in pulsionē: tractionē: uectionē & uertiginē. Pulsionis sunt due spēs. s. impulsio & expulsio: impulsio ē quādo mouens ei qđ mouetur non deficit. Expulsio aūt est quando expellens deficit tractio est: cū ad ip̄m uel ad alterum uelocior seu uehementior est motus trahentis non separatus ab eo quod trahitur. Et ad hunc reducunt̄ inspiratio: & expiratio: & speculatio: & radiatio q̄ sunt similes tractioni. Vectio est quando aliquid non secundum se: sed secundū accidens mouetur. Et hoc contingit in tribus motibus scilicet: in pulsione: tractione: & uertigine. Vertigo ē motus compositus ex tractione & pulsione. Alio modo diuidit Aristoteles motum in postpredicamentis: per sex species scilicet generationem: corruptionem: augmentationē: diminutionem: alterationem. Et secundum locum mutationē. Cuius sex sunt differentie scilicet ante: retro: sursum: deorsum: dextrorsum: sinistrorsum. Sed ipse corrigit se in physicis dicēs: ꝙ generatio & corruptio: non sunt motus: sed mutationes. Vnde dicit in q̄nto physicorum. Hec autem mutationes quidem sunt. Motus autem non sunt motus enim est de subiecto ad subiectum: idest de ente: ad ens: Generatio uero est de non ente: ad ens. Corruptio autem de ente ad nō ens. Item motus non est nisi in re existente: & fixa & ī tempore. Generatio uero & corruptio non sunt in re fixa: nec in tempore: sed in īstāti. Ergo generatio & corruptio: nō sunt motus: sed mutationes. Omnis āt motus est mutatio: sed nō conuertit̄. De his aūt speciebus plenius dicendū est in tractatu de elementis. Item nota ꝙ aliq̄d mouet̄ per locū & tempus: ut corpora. Quedam per locum sed nō per tempus: secundum quosdam: ut lux ab oriente in occidens in instanti. Alii dicūt ꝙ ille motus ē in tp̄e imperceptibili. Quedam per tempus: sed nō per locum: ut angelus. Aliquid nec mouet̄ per tempus: nec ꝑ locum ut

deus qui stabilis manens dat cuncta moueri.

De quiete. Capitulum. x.

d Dicto de motu dicendum est de quiete. Opposita enim iuxta se posita: magis elucescunt. Quies sic diffinitur. Quies est id quod est in re: de cuius aptitudine est ut moueatur non tamen est mota. Ex hoc patet ꝙ sicut motus est ĩ tempore. ita quies in tempore. Non autem intendimus hic de quiete: secũdum q̃d est in deo uel in angelis: Item secundum Auicenam: quies est priuatio motus in illo de cuius aptitudine est: ut moueat̃ nõ tñ est motum. Ex hoc patet ut supra sicut motus diuiditur in motũ naturalẽ uiolẽtum & animalem. Ita & quies. Quies naturalis: est quando corpus est ĩ loco suo ꝓprio & determinato sibi a natura: sicut terra ĩ cẽtro: & ignis in alto. Quies animalis: est quãdo aĩa cessat a motu: siue coniũgatur suo appetibili siue nõ. Quies uiolẽta: est quãdo corpus ẽ in loco sibi accidentali: sicut si terra esset in alto: & ignis in centro.

De loco. Capitulum. xi.

f Sequitur de loco. Locus sic diffinitur a Dam. Locus est corporalis finis eius q̃d continet secũdum quod cõtinet: id q̃d continetur: ut puta aer continet corpus: corpus aũt continetur. Est aũt duplex locus. s. intelligibilis & sensibilis. Intelligibilis: est locus spũalium creaturaꝝ: ut angeli: & anime exute: q̃ licet sint ĩ loco corporali: nõ tñ corporaliter: sed ĩtelligibiliter. ut dicit Damascenus. Est aũt locus intelligibilis. ubi intelligitur: & est intellectualis & incorporea natura ubi nimirũ est & operat̃. Locus corporalis est locus corporum: qui diffinitus est supra. Et nota ꝙ tripliciter dicitur aliquid eẽ in loco. s. circũscriptiue: diffinitiue: & repletiue. Circũscriptiue aũt dicitur aliquid eẽ in loco: cui põt assignari principium: medium & finis in loco: uel cuius partes mensurantur partibus loci: & sic est in loco corpus. Diffinitiue autem dicitur esse ĩ loco ꝙ sic est hic ꝙ nõ est alibi: & sic angeli sunt in loco: Angelus enim ibi est ubi operatur: ut dicit Dama. & animę exutę. Exute dico: quia anime unite corpori in eodem loco sunt cum suo corpore. Repletiue dicit̃ aliq̃d eẽ in loco: quod replet locum: sic deus ẽ in omni loco: qa deus replet omnem locum. Item q̃dam sunt ĩ loco per se sicut subiectum. Quedam p accidens: sicut ea que sunt in subiecto. Item nota ꝙ est locus cõis: & locus ꝓprius. Locus cõis est sicut celum de quo dicit Dama. Quod celum est cõtinentia uisibilium & inuisibiliũ creatu

rarum. Et domus est locus cōis oībus q sunt in domo. Locus ꝓprius est circūscriptio corporis includens rē: nec maior: nec minor corpore quod includit: & secūdum hoc ē quantitas.

De tempore. Capitulum. xii.

Sequitur de tpe: de quo. Primo dicēdum ē qd sit. Secundo quid sit esse in tempore. tertio de differētiis temporis. Quarto de distinctione tpis. tps sic diffinit ab Aris. quarto physicorum. tps ē numerus motus: secūdum prius & posterius. Item sic. tempus ē mensura motus secundum prius & posterius. Que diffinitiones manifestius intelligunt ex comparatione tpis ad motum localem: cuius primo & p se ꝓpria passio est tempus. Motus igitur localis ē sup magnitudinem que habet partem ante: & partē post: & ille due ptes dicūt respectu alicuius medie ptis. Mobile aūt qd mouetur sup ipsam ē etiam diuisibile: & ē in potētia ad renouationē ubi & loci: & situs. Et hec potentia diuisibilis: ē secundū ptes magnitudinis: & ubi: & loci: & situs. Et cū ipa potētia sit diuisibilis: & omnis diuisibilis sit mensura aliquā illius potētie in exitu ad actū erit mensura aliqua. ipm aūt quod fertur uel mouetur in suo motu: ē unū & idem ens. habēs tñ cōparationē ad partes magnitudinis: respectu termini a quo: & respectu termini ad quē ē motus cōtinue. Cū igit motus sit mediū inter magnitudinē & mēsurā ipsius motus. Mensura potentie exeuntis in actū continue ī motu: habebit tria causata ab ipa potētia cōtinue in actū ꝓcedente. s. prius & posterius: causata a priori & posteriori ī motu: & mediū cōtinuās illa: correspōdet ei quod fert uel mouetur cōtinue a termino a quo: & in termino ad quem: & ita patet ꝙ motus ē cōtinuus ex cōtinuitate magnitudinis: siue spatii sup quod ē motus. Et in motu ē prius: & posterius: & medium: sed istud mediū nō ē mouēs idem: sicut nec in magnitudine: uel ī ubi: & situ: nō ē idē mediū semp inter quācūqȝ partē acceptā ante & acceptam post in tota magnitudine. Sicut: idē ē quod mouet uel fert cōtinue in tota magnitudine secūdum substātiā quod adiacet ei quod fert: & tñ non habet: idē eē secūdum ꝙ fluit a priori ī posterius: quē fluxū habet ex continuo ꝓcessu mobilis: ex pte priori ī ptē ulteriorē magnitudinis: cū tñ idē maneat ī substātia motū cōtinue. Et sic patet ꝙ nūc ē substātia tpis quia tps nihil aliud ē: q̄ nūc fluxu suo suscipiēs eē cōtinuū. Nihil enim est accipe de tpe: nisi nūc. Quod enim ꝑteriit nō ē: similiter qd futurū est nūdū ē. his uisis: sciēdū ē ꝙ duplex ē numerus. s. numerus numerās

& numerus numeratus. Numerus numerãs: ẽ numerus pmanẽs quõ possunt multa numerari: ut denarius. octonarius & huiusmodi quo numerant᷑ octo asini: & decem homines. Numerus aũt numeratus est res numerata: ut canes: asini: & oues. Numerus iterum numeratus diuidit᷑.s.secũdũ potẽtiã: & secũdũ actũ. Secundũ potẽtiã ꝓprie dicitur numerabile. Secũdũ actũ res numerate ĩ actu. Itẽ numerus numeratus duobus modis numerat᷑.s.a cã numeri.s.a cã q̃ facit esse numerum: & sic tp̃s numerat᷑ a motu: quia prius & posterius in tpe: & nõ habet idẽ eẽ secũdũ ꝙ ẽ hic & ibi.i.añ & post: ita idẽ ẽ nũc secũdũ substãtiã causant᷑.uel cõnumerant᷑ a priori & posteriori ĩ motu. Aliter numerat᷑ numerus numeratus a suis ptibus: & a substantia sua: si habet eã & secũdum hoc numerat᷑ duplex tp̃s.s.a priori & posteriori in tpe: ut ptibus & a nũc iterato secũdũ eẽ eodẽ tñ manẽte secũdũ substantiã numerat᷑. ut a substantia sua. Sic ergo apparet quõ tp̃s ẽ numerus motus: secundum prius & posterius. Item alio modo cõsideratur numerus: qui est tp̃s.s.ut est mensura reddẽs q̃titatem motus: & sic tp̃s ẽ numerus numerãs motum. Certificat᷑ enim primo quãtitas tpis quod fit ex motu ut ex sua causa: & ex numero suarum partium & sue substantie: & hec certificata: certificat quantitatem motus. Et hoc est quod dicit Aris. Quod tp̃s est minimus numerus. Minimus autẽ numerus ẽ duo Minimus numerus dico numeri numerati. Minimus enim numerus numeri numerãtis est binarius siue dualitas. Vnde tẽpus numerat motum uel mensurat eo modo. quo duo accepta multotiens explicãt partes alicuius quanti diuisas: per parem numerum. Vnde tempus non multiplicat numerũ ultra duo.s.prius & posterius: sed illa multotiẽs accipiuntur: secundum partes ipsius motus.s.in tota quãtitate motus Et sic patet quomodo tempus est numerus motus: siue mensura: secũdum prius & posterius. Et ex hoc patet etiam ꝙ motus non põt eẽ numerus temporis secundum se. sed per accidens licet sit causa temporis: quia non est causa intranea: sed est causa efficiens. Preterea in motu non ẽ idem iteratum manens in substantia: nec manens in esse eodẽ quia id quod est accipere de motu: nõ est idẽ pmanens: tñ id quod est accipere de tpe est permanens idẽ in substantia: & est loco unitatis iterate in numero. Et sic patet quod est tempus: quia est ꝓpria passio motus. Et quomodo mensura motum. Sed notãdum ꝙ nunc duobus modis accipitur. ut dicit Auicena.s.pro nunc quod est substantia tpis de quo dictum est. Et pro nunc signato: & illa acceptio perpeditur ad

similitudinem pūcti. Ponamus enim per impossibile ꝙ sit punctus fluens per lineam: pūctus ille fluxu suo cōtinue facit lineā successiuam que ꝑ materiam nō habet ī partibus que inquam linea nō habeat substantiam aliquam nisi substātiam pūcti: sed esse habet alterꝫ secūdum ꝙ punctus est hic & ibi in longitudine ante & post: & cum illo pūcto similitudinē habet nunc quod est substātia tpis: & hic nō accipitur ut terminus Sed iterum in mathematica longitudine est punctus terminans: & cum illo habet similitudinem nūc secūdum quod ē terminus tpis. sed nō ē terminans actu sed per cōparationem ad ītellectum: uel ad aliquem motum. Et si quis uellet distinguere secundum Auicenam diceret. Quod nūc quod ē substantia tpis dicitur proprie instās: quasi nō stans. Nunc aūt quod ē terminus tpis retinet proprie nomē ipsius nunc. Et notandum ꝙ punctus ad lineam: & nunc ad tp̄s in qbusdam similiter se habent. In quibusdam uero dissimiliter. in terminando. n. & continuando: similiter se habent quodāmodo sed in essentiādo ut ita dicam: siue in substantiando: non habent se similiter: quia punctus non facit lineam: neq̧ fluens neq̧ non fluens: sed nunc fluxu suo facit tp̄s ut dictum ē. & ideo pūctus non ē substantia linee. Dixit autē ꝙ nūc & pūctus terminādo & continuando quodāmō similiter se hn̄t: quia in linea ē accipe duo termināntia actu. Sed Auicēna ꝓbat ꝙ nunc nō est termināns actu ī tp̄e eo ꝙ nō ē īterruptio tpis secūdū naturā suā sed secūdū ītellectū tm̄: uel secūdū cōparationē ad motū aliquem determinatū. Similiter pūctus continuās ē principiū & finis: & ideō q utit̄ pūcto continuāte bis utit̄ eodem: & iō quiescere accidit: hoc est si motus sit supra lineā: ita ꝙ mobile utat̄ pūcto cōtinuāte: utet̄ ipso in rōne finis ad ꝓcedentem magnitudinē: & ita utet̄ eo in motū esse qa moueri siue motus nō est in fine alicuius magnitudinis. Vt ꝓbat̄ ī sexto phisicoꝝ. Si aūt utit̄ ipso in rōne principii: tunc ipso utet̄ ut primo post quod est motus in sequēti magnitudine. Sed qn̄cūq̧ utitur pūcto utit̄ eo: ut nūc: sed bis utit̄ pūcto: ergo utit̄ eo in duobus nunc: & inter quecūq̧ duo nūc ē tp̄s mediū: ergo inter nūc in quo utit̄ puncto ut fine: & inter nūc in quo utit̄ eodē pūcto ut principio ē tp̄s medium & in illo ē quies. Et hoc est quod dicit philosophus in. iiii. phisicoꝝ. Quod qn̄ mobile uno pūcto ut duobus utit̄ quiescere accidit. Est ergo dissimilitudo ꝙ pūctus cōtinuās q est in linea: bn̄ accipit̄ ut pricipium & finis: ita ꝙ nihil erit mediū: sed nūc nunq̄ pōt accipi ut pricipium & ut finis nisi cadat tp̄s mediū. Et notādum ꝙ substātia dicit̄. Vno mō aliqd eē qd erat: & sic nūc nō ē substātia tpis & indiui

sibile: nō est substātia diuisibilis. Alio mō dicit̃ substantia id quod est res: & sic bñ pōt accipi indiuisibile esse substātia diuisibilis. sed tñ eē diuisibile ē ab alio: & sic nūc est substātia tpis: cuius tñ eē erit a fluxu ipsius nūc de pterito in futuꝝ. Nota ꝙ nō pōt cōsiderari dupliciter: uel ut est fluens: & sic est tps: & pōt esse pars tpis. Vel ut est diuidens: & sic nō est tempus: nec pars temporis.

Quot modis aliquid sit in tpe. Cap. xiiii.

Estat nunc dicere qd sit eē in tpe. Et ad hoc sciēdū ē ꝙ aliqd
r dicit̃ qttuor modis eē in tpe. Primo aliqd ē in tpe ut in subiecto: & sic passiones tpis sunt in tpe sicut longum & breue multum & paucū. Secūdo mō dicit̃ aliqd eē in tpe: sicut id qd ē substantia ipsius: & sic nūc ē in tpe: quia ē substantia ipsius. Tertio mō dicit̃ aliqd eē in tpe: sicut terminus in terminato: & sic nūc signatū ē in tpe. Quarto mō dicit̃ aliqd eē in tpe: sicut i numero: & hoc ē tpe uel parte tpis mēsurari. Et hoc cōtingit duobus modis. s. absolute & p cōparationē. Absolute adhuc duobus modis. s. p prius & posterius p prius ē in tpe motus & mobile: secūdū ꝙ ē in motu. Et p posterius quies & quiescēs secūdum ꝙ referunt̃ ad motū. Et p prius esse in tpe: adhuc duobus modis. s. toto tpe mensurari: & pte tpis mēsurari. toto tpe: sicut motus celi. Parte tpis: sicut alii motus. Per cōparationē uero eē in tpe. dicit̃ tribus modis. Aut. n. id qd cōparat̃: ē imobile scdm eē: posse & agere. Sed cōparat̃ ad rem mutabilē uel mobilem: scdm durationē excelētem: in añ & post: & cōcomitatē. Et sic dicitur deus fuit deus ē deus erit. Sensus. n. ē ut dicit Hiero. Deus fuit. i. nunq̃ defuit. Deus ē. i. semp ē. Deus erit. i. nūq̃ deerit. Aut id ꝙ cōparat̃: secūdum eē qdem ē imobile: sed secūdum posse qd ē coniunctū motui: est mobile: scdm uicissitudinē. Et sic angelus ē i tpe: scdm oēs differētias tpis: qa potētia angeli uicissitudinat̃ p actus: intelligēdo diuersa & uolendo. Et hoc qtum ad cognitionem uespertinā. Et secundū hoc dicit Augu. ꝙ deus mouet spūalem creaturā p tps. Creaturā uero corporalem p locū & tps. Aut ita ē: ꝙ eē qdem rei ē totū simul: sed hēt potētiā ad motū cōtinuū: qd dicit̃ ad differētiā motus angeli. Et hoc cōtingit duobus modis: scdm duplicem modū potētie. Est. n. potentia ad ubi tm̄: & ad ubi: & ad formā. Et primo mō celum ē in tpe. Secūdo mō generabilia & corruptibilia sunt in tpe. tempus diuidit̃ p tres differētias. s. pñs pteritum & futuꝝ. Preteritū ē quod fuit & nō ē. Presens ē initium quidem futuri & finis preriti cōtinuata ad instans. Futurū est quod nō ē: sed erit. Iam uero ē pars futuri ppe pñs nūc. Olim. n. est

quod procul ē a ꝑsenti. Repente uero ē insensibili tpe ꝓpter paruitatem. Subito aūt ut dicit beatus Diony. in mistica theologia: ē qđ est ꝓpter spē: & ex nō apparente ad manifestum eductū. Vlterius notandum ꝙ tps multipliciter accipit. Aliter enim dicit tps secūdum ꝙ adiacet motui naturali. Et aliter secūdum ꝙ adiacet cuilibet mutationi: siue illa sit naturalis: siue supra naturā: & siue sit in formis corporalibus: siue ī formis spūalibus. tps enim qđ adiacet motui naturali ē ꝓprietas motus cui adiacet. Et ideo natura ipsius & principia: depēdēt a principiis motus. Motus aūt ꝓprietas ē mobilis: secūdum ꝙ mobile. Et idcirco pricipiat ab ipso. Vnde cū mobile in natura sit diuisibile: & sit partim in termino a quo: & partim in termino ad quem scđm ēt ꝙ medium ꝑ qđ mouet habet rōnem finis & principii. Ideo motus ipsius ē īperfectus actus: & habet quod sit impfectus a termīo ad quē ꝙ aūt sit actus habet a termino a quo. Et similiter tps quod adiacet ei ē cū priori & posteriori quoꝝ unū habet terminū a quo. s. prius. Alterum a termino ad quē. s. posterius. Et quod de ipso ē accipere est nunc fluens coiunctum priori & posteriori. Et istud ē tps in quo nō cōtingunt se nunc: nec consequunt se nec adinuicem. Et hoc tpe mensurāt motus primi mobilis: & per cōsequens oēs motus. qui sunt sub motu celi. Omnes enim motus sicut dicit philosophus mensurant ꝑ motum celi: tāq per simplicissimū sui generis. & similiter mensurantur ꝑ numerū motus celi. tāq ꝑ extrinsecū adiacēs: quod nō ē in eodē genere: quia eē ī tpe est eē ī nūero sicut dicit philosophus: & in eodē nūero numerāte possunt esse plura numerata. Plures enim res possunt referri ad unum numerum. Est & aliud tps quod adiacet mutationi supra naturam: sicut creationi: que licet non dicat mutationem in creatore tm̄ mutationē quādā dicit ī creatura. Que mutatio creature nihil aliud est: q̄ existētia creature post nihil. & in hac mutatiōe non ē accipere subiectam materiā: supra quā fit mutatio. Neq3. n. ē accipere priuationē ut terminū a quo: nisi scđm rōnem: & nō scđm esse. Cum enim dicit hoc fit ex nihil. Nihil nō ponit naturā siue materiā: sed tm̄ nominatur ordo secundum rōnem entis ad pure non ens: secūdum rem enim nō est ordo entis ad nō ens: & istud est tps indiuisibile: sicut ipsa trāsmutatio: nō enim ē in ipsa accipere rōnem perfecti & imperfecti: secundū quid sicut in alio motu. Est & tertium tps quod adiacet motui anime cuius motus est: ut dicit Auerroys actus perfectus. & hoc maxime est quādo mouet ad gratiam: in quo motu nihil est de interceptione medii a quo causat fluxus tpis. Anima. n. semp ē sub gratia. uel sub pecca

to: & nũq̃ ē scđm q̄d sub gratia: & scđm quid sub peccato: sicut est in alteratione de albo ad nigrũ: ubi ē itērceptio medii coloris. Et simi liter hoc tp̄s adiacet motui angeli: secundum ꝙ dicimus ꝙ angeli mo uentur in tp̄e: & intelligunt in tp̄e: secundum discursum intelligentie angelice sup̄ res intelligibiles in cognitione uespertina. Dico aũt ĩ co gnitione uespertina: quia secundum cognitionem matutinam attin gunt eternitatem. & istũ motũ tam anime q̃ angeli: mensurat nunc ui cissitudinatũ secundum ꝙ aĩa uel angelus mouet̄ de uno intellecto ad aliud. & quilibet actus eius ē perfectus. & hoc ē q̄d dicit Augu. Quod deus mouet creaturam corporalem per tp̄s & locum. Creaturam autē spiritualem per tp̄s tm̄. In hoc enim tp̄e non ē inconueniens ꝙ non sit consequens ad nunc sine medio. Et notandum ꝙ tp̄s ē plus cã cor ruptionis q̃ generationis ꝓpter mutationem quam mensurat: q̃ facit distare a principio: quod enim antiquat̄ & senescit prope interitum ē. & hec de tempore sufficiant.

De eternitate. Capitulum. xv.

Quia dictum ē de tp̄e: quod ē mensura rerum temporalium. Dicendum ē de eternitate q̃ ē mẽsura eternoꝝ. & de euo q̃ ē mensura euiternoꝝ. Quedã. n. sunt ut dicit̄ in lib. de causis quoꝝ substãtia & actio sunt in tp̄e: sicut natura infirma. s. cuius eẽ ē p̄ generationem. Quedam aũt sunt quoꝝ substãtia & actio sunt supra tp̄s: sicut natura suprema. s. deus pater filius & spiritussan. Quedam uero sunt quoꝝ substãtia supra tp̄s ē: sed actio in tp̄e: sicut natura media cuius esse ē per creationem. Quartum membrum sta re nõ põt: sic enim actio alicuius eẽt prius q̃ substãtia ipsius q̄d ē ĩpos sibile. Itē iste tres mẽsure accipiunt in cõparatiõe ad durationẽ. Est. n. q̄dam duratio hñs pricipiũ & finẽ: sicut tp̄s. & ē q̄dã nõ hñs pricipiũ neq; finẽ: sicut eternitas. & ē q̄dã hñs pricipiũ nõ hñs finẽ: sicut euum. Quartũ mẽbrũ iteꝝ stare nõ põt. Omne enim q̄d hēt finẽ: hēt princi piũ. Eternitatẽ sic diffinit Boetius ĩ lib. de cõsõ circa finẽ. Eternitas ē in terminabilis uite tota simul & pfecta possessio: q̃ diffinitio sic põt explanari: possessio cõis oĩ mẽsure. Oĩs. n. mẽsura possidet ab eo cu ius ē mẽsura p̄ se tãq̃ ꝓpria passio ipsius: p̄ hoc q̄d dicit: iterminabilis uite tãgit subiectũ ipsius eternitatis. s. deũ eternũ: nõ hñtem principiũ neq; finẽ q̄d tñ subiectum nõ ē aliud ab eternitate nisi secũdũ rõnem. Et potius dicit uite q̃ eẽ p̄ hoc inueš differẽtiã ad ea q̃ sunt ĩ eternitate q̃ ē ĩ penis q̃ sunt nõ habẽtia uitã beatã neq; iocũdã: uita. n. licet sũmat̄ absolute ꝓ quacũq; uita: tñ hic p̄ appropriationẽ summit̄ ꝓ uita io

cunda atq; beata.tota simul dicit̃ ad differẽtiã tp̃is q̃d nõ ẽ totũ simul sed pars p̃teriit:parsq; futurã ẽ.Et nõ ponit ibi simul p̃ simultate p̃tiũ sed dicit̃ simul id ẽ nõ distãs:pfectã dicit ad differẽtiã eui:q̃d nõ oĩo simplex ẽ sicut nec id cuius mẽsura ẽ:pfectũ.n.ibi p̃ simplici ponit̃.Et nota q̄ eternitas anologice:siue p̃ prius & posterius dicit̃ de creatore & creaturis.Tres.n.sunt cõditiões eternitatis p̃prie dicte.s.simplex ĩuariabile:& ĩterminabile:scd̃m q̃d ĩterminabile dicit nõ solũ priuationem finis:sed ẽt principii:& sic soli creatori cõuenit.Ille enim uere solus simplex ẽ:& inuariabilis:& ĩterminabilis.Sed creature q̃dam participãt nomen ĩterminabilitatis suo mõ.Sicut angeli & aĩe beate:& ẽt corpora post resurrectionẽ participãt nomen ĩterminabilitatis p̃pter finis carentiã:sed nõ principii.Et ob hoc angeli aĩeq; beate & corpora post resurrectionem dñr eterna:& ĩ eternitate.Eterna dñr p̃pter interminabilitatem.In eternitate p̃pter inuariationem uel ĩuarietatẽ. Item q̃dam creature participãt eternitatẽ rõne ĩterminabilitatis p̃pter carẽtiam finis:sicut pene dñr eterne:sed nõ dñr in eternitate q̃a nõ participãt rõnem ĩuarietatis. Inuarietas.n.uel inuariabilitas dicit bene esse. Sed hec cõditio q̃ ẽ simplicitatis in nulla creatura simpliciter ĩuenitur Item eternitas dicit mensurã excellentẽ q̃tum ad utrũq; terminum. Et sic q̃dam creature ut generabilia & corruptibilia claudunt̃ ab eternitate:sed neq; sunt eterna:neq; in eternitate.Quedam igit̃ sunt eterna & in eternitate proprie.Quedã uero nõ proprie.& istorum quedã sunt eterna & in eternitate per participationem:quedam eterna per participationẽ:sed non in eternitate.Quedã neq; eterna nec in eternitate:sed claudunt̃ ab eternitate. Quartum mẽbrum stare non põt.s.q̄ aliqua sint in eternitate per participationẽm:sed non eterna. Omne enim inuariabile caret fine.sed non conuertitur.

De nunc eternitatis. Capi. xvi.

Equit̃ de nũc eternitatis:de quo dicit Boetius in lib.de trinitate q̃d nunc stans & nõ mouẽs se:semper eternitatẽ facit Quod melius intelligit̃ facta comparatione ad nũc temporis.Imaginemur itaq; lineam.a.c.& sit.b.pũctus & moueat̃ in ista linea ab a in c distinguens prius a posteriore.Primam aũt partẽ dicimus pertransitam:posteriorem uero pertranseundam. Similiter intellige per a c totum tempus:per b aũt intellige ipsum nunc temporis:quod continue mouetur ab a in c & quod pertransitũ est dicimus preteritum:quod uero pertrãseundum est dicimus futurum. Et sicut in linea ipsum b mouens se semp subtrahit a superiori &'addit priori:

ſic enim nunc ſemp ſubtrahit a futuro: & addit p̄terito. Et ēt ſi b punctus ſtaret in a: & non moueret̄: non eēt prius neq̧ poſterius: ſic nunc tp̄is ſi ſtetiſſet in principio tp̄is nō fuiſſet neq̧ p̄teritum: neq̧ futurū. Cum hoc aūt nūc tēporis imaginemur nunc aliquod quod ſtetiſſet ab eterno. Iam oīno in iſta eternitate nō eēt p̄teritum uel futurum: ſed totum p̄ſens: & totum ſimul. Ita ꝙ ē in eternitate: ſed nō in tp̄e. Tota. n. eternitas ē quoddam nūc indiuiſibile. Sed iam uidet̄ quoddam mirabile ꝙ ipſum nūc eternitatis: cum ſit quoddam indiuiſibile: extēdit ſe p totum tp̄s capiēs ēt infinitum tp̄s. Itē totum tp̄s capit: & tamē totum ſtat cum quolibet inſtāti tp̄is. Exēplū āt huius ē bonū ꝙ aīa eſt tota in toto: & tota ī qualibet parte corporis. Itē licet aīa ſimplex ſit nō habēs partē & partē ſicut corpus: tñ p totum corpus ſe extēdit.

Adhuc aūt ē hic quoddā mirabile: ꝙ in nunc eternitatis: quod ē indiuiſibile: cōtinet tp̄s q̄d diuiſibile ē in īfinitum: & habet partes priores & poſteriores. Exēplum ad hoc intelligēdum: tale ē. Dicit Auguſtinus. Quod in eodem inſtāti tp̄is ē radius ſolis in oriēte: & occidēte: ſubito totum noſtrū emiſperium illuminās. Hic igit̄ contingit reperiri ꝙ in uno nūc tp̄is: ē prius & poſterius in infinitū: q̄m naturaliter: & ſi nō ſc̄dm tp̄s: primo illuminat̄ ſiue īmutat̄ pars ꝓpinquior. i. propinquiſſima aeris q̄ illa q̄ remotior ē. Et prius illa remotior: q̄ illa que adhuc ē magis remota: & ſic contingit partes in infinitum inuenire. Ex predictis patet quid ſit dicere deus ē: deus fuit deus erit. Eſt eni ſenſus deus erit. Eſt enim ſenſus deus ē in nūc eternitatis: cui coexiſtit tepus p̄ſens p̄teritum & futurum. Patet ēt ſolutio cuiuſdam articuli quo probat̄: ꝙ deus quicquid ſcit: nūq̄ ſciet eius cōtradictorie oppoſitum. In eodē enim nunc tp̄is impoſſibile ē ſcire aliqua contradictorie oppoſita ſicut ſortē ſedere: & non ſedere. Sed nunc eternitatis in īfinitum ſimplicius ē: nunc tēporis: ergo cum deus ſciat in nunc eternitatis. q̄cquid ſcit nunq̄ ſciet duo contradictorie oppoſita q̄d falſum ē. ſcit enim me eē dum ſum: & ſcit me non eē: dum non ſum: patet ſolutio: q̄m nunc ē cum qualibet parte tēporis.

De euo & euiternis. Capi. xvi.

[S]Equit̄ de euo q̄d ſic diffiniri pōt. Euum ē mēſura habētium principium: & non finē. Et notandum ē q̄d quidam dicunt ꝙ ſicut tp̄s in uno. ſ. in motu primi mobilis: quo motu meſurātur oēs motus īferiores: tāq̄ ſui generis minimō & ſimpliciſſimo: & p conſequēs ē mēſura motus primi mobilis: ſic euum ē in uno euiterno & ſimpliciſſimo: quo oīa alia euiterna mēſurant̄. Alii

aūt dicunt ꝙ nō: sed quodlibet euiternū: suū hēt euum. Nullum.n.euiternum cā ē alioꝝ: sicut motus primi mobilis cā ē alioꝝ motuum. Ex supradictis colligi pōt: ꝙ angelus q̄tum ad substātiam ē in euo: q̄tum ad agere simpliciter: sicut ē in cognitione uesptina ē in tpe. Quantū uero ad bene & beate agere: sicut ē cōtēplari & frui ē in eternitate. & hec de parte prima dicta sufficiant.

Incipit secunda pars de celo & mūdo. Capi. .i.

Q Via dictum est de corpore mobili secundum se in librō physicoꝝ. Dicēdum ē cōsequēter de corpore mobili contracto Et primo de ingenerabili & incorruptibili quod est celum: ut enim dicit Ari. in principio physicoꝝ. Ex uniuersalibus ī singulari oportet puenire. Vnde pueri appellāt oēs uiros patres: & feminas matres. Posterius aūt determinant horum unūquodq;. Primo ergo ostēdēdum ē ꝙ unus ē mundus corporalis. & non plures. Secūdo ꝙ celum ē finitum. Tertio ꝙ oīa corporalia sunt ī celo. Quarto ꝙ

celũ nõ ẽ elementũ nec elemẽtatũ. Quinto dicendũ ẽ de nobilitate celi respectu rerum corporalium inferiorum. Sexto de motu.

Quod unus est mundus. Capi. ii.

[Q]Vod tm̃ unus mundus corporalis sit & non plures Aris. sic ꝓbat. Ponamus ꝙ duo sint mundi. Aut ille alius mũdus erit huic similis in rebus: aut in nõie tm̃. Si erit similis ĩ rebus ista terra: erit similis illi terre & econtrario. Et illa aq̃ similis isti aque: & sic de aliis. Sed que sunt eiusdẽ nature tẽdũt ad eũdẽ locũ: ergo ista terra & illa tendũt ad eundẽ locũ. & ista aqua: & sic de aliis. Sed q̃cũqȝ tẽdunt ad eundẽ locũ sunt eiusdẽ mũdi: ergo oẽs res sunt unius mũdi: ergo tm̃ ẽ unus mũdus corporalis & ñ alius. Si dicat̃ ꝙ ille alius mũdus ẽ similis huic in nõie tm̃ ergo cũ nõ sint alie res q̃ res huius mũdi: nõ erit ille mundus realis uel corporalis: sed tm̃ itellectualis: siue architippus de quo nõ est dubium quin sit.

Quod celum est finitum. Capi. iii.

[A]Nteq̃ ꝓbemus celũ eẽ finitum. Primo notandum ẽ ꝙ sicut dicit Ari. in. iii. physicorum. Infinitũ multis modis dicit̃. Vno mõ dicit̃ ĩfinitũ qd̃ ĩpossibile ẽ trãsire ex eo ꝙ nõ ẽ aptũ natum trãsiri: ut ẽ uox iuisibilis: & sic dicit̃ ĩfinitum negatiue q̃si nõ finitũ siue nõ terminatũ: & sic deus dicit̃ ĩfinitus. Alio mõ dicitur ĩfinitũ trãsitũ hñs: sed impfectũ: q̃uis. n. sit aptũ hẽre trãsitũ: nõ tñ hẽt: sicut qñ aliq̃s trãsit aliqd̃ spaciũ: sed nõ ꝑuenit ad finẽ: & sic dicit̃ ĩfinitũ priuatiue & his duobus modis aliqd̃ ẽ ĩfinitũ actu. Tertio mõ dicit̃ ĩfinitũ scd̃m appositionẽ sicut ĩ q̃titate discreta. Quarto mõ dicit̃ ĩfinitũ scd̃m diuisionẽ sicut ĩ q̃tate cõtinua. Quĩto mõ dicit̃ utroqȝ mõ sicut tps. Et his tribus modis nõ dicit̃ ĩfinitũ actu: sed tm̃ potẽtia & scd̃m hoc diffinit̃ ĩfinitũ: sic ĩ eodẽ. Infinitũ ẽ cuius q̃titatẽ accipientibus semp ẽ aliqd accipe extra. Restat ꝓbare ꝙ celũ nõ ẽ ĩfinitũ actu. Et prio ꝓbat̃ gñaliter ꝙ nullũ corpus ẽ ĩfinitũ actu sic. Oẽ corpus hẽt supficiẽ: & oĩs supficies ẽ terminus: ergo oẽ corpus est terminatũ: sed oẽ termĩatũ ẽ finitũ. ergo oẽ corpus ẽ finitũ: & exĩde põt ĩferri: sic sed celũ ẽ corpus: ergo celũ ẽ finitũ. Itẽ spãliter ꝓbemus celum eẽ finitũ. Supponamus igit̃. qd̃ ĩferius ꝓbat̃ ꝙ oẽ corpus ẽ ĩ celo & nullũ extra inde sic: iter oĩa corpora nobilius ẽ celũ. Est. n. ingenerabile: & ĩcorruptibile uirtutẽ habẽs actiuã respectu ĩferiorum. Omne ãt agẽs nobilius ẽ patiente sicut dicit philosophus: sed corpori nobiliori debet̃ forma nobilior: sed forma spica nobilior ẽ oĩbus aliis formis siue figuris corporalibus ꝓpter sui capacitatem & interminabilitatem. quia nõ habet

principiũ: neq; finẽ: & nõ una sũpficie cõtẽta. Est enĩ spera figura plana unica sũpficie cõtẽta: ergo sperica forma debet celo: ergo celum ẽ sphericũ siue rotũdũ. Preterea nos uidemus ꝙ qñ luna ẽ semiplena est arcualis. Illa aũt figura nõ ẽ nisi in circulo uel a circulo. Circulus enim solũmodo ẽ in corpore rotũdo: ergo luna ẽ rotunda. Eadem rõne sol & oĩa alia corpora celestia sunt rotũda: ergo celum ẽ rotũdum. Exĩde ꝓcedat ulterius sic. Sed corpus sphericũ ẽ in cuius medio ĩtelligit̃ punctus a quo oẽs linee ducte ad circũferẽtiam sunt equales: ergo celũ habet medium: & omne mediũ habet extrema: sed qđ habet extrema est terminatum siue finitũ: ergo celum ẽ finitum. Item celũ ꝓbat̃ ẽẽ finitum in comparatiõe ad motũ: & mẽsurã ipsius motus q̃ ẽ tp̃s. Omne enim qđ mouet̃ totaliter ĩ tp̃e certo siue finito ẽ finitũ: sed celũ mouetur totaliter in tp̃e certo siue finito: qa in uno die naturali: ergo celum est finitum. Quod aũt motus infinitus non possit mẽsurari tp̃e finito: sic demonstrat̃. Sit illud tp̃s a b & diuidat̃ ꝑ quattuor ptes. Vna pars tp̃is mẽsurabit unã ptem motus: & alia aliã: & sic de reliquis. Motus aũt cũ sit infinitus nõdum totaliter mensuratus ẽ a tp̃e finito: ergo motus infinitus nõ mensurat̃ tp̃e finito. Eodem mõ demonstratur ꝙ motus finitus nõ mensurat̃ tp̃e ĩfinito diuidẽdo motũ ꝑ quattuor ptes. Proportionabilia enim debent ẽẽ motus & tp̃s: sicut subiectum & ꝓpria passio ipsius: ita ꝙ neutrũ excedat reliquũ. & sic si tp̃s mensurãs motum ẽ finitũ: & motus ẽ finitus. & si motus ẽ finitus: & corpus qđ mouet̃ est finitum. Restat ergo ꝙ celum est finitum.

Quod omnia sunt in celo & nihil extra.

m Odo ergo ꝓbare debemus ꝙ oĩa corpora sunt ĩ celo & nullum extra. Et primo ꝓbabimus ꝙ nullum corpus est extra celum naturaliter. Secũdo nec accidentaliter nec uiolẽter.

Quod nullum corpus sit extra celum naturaliter: sic ꝓbat̃. Tria sunt genera corporum. s. celum elementum: & elementatũ. Quod celũ nõ sit extra celũ: patet qa nihil ẽ extra seipsum: ergo celũ nõ ẽ extra celũ. Similiter ꝙ extra celũ non sit elementum: patet quia inter omnia elementa terra est inferior supra quam aqua supra quam aer: ergo eadem proportione ignis est super aera. Cum ergo omnia elementa sint sub igne & ignis sub celo: consequens est ꝙ nullum elementum est naturaliter extra celum. Item grauia naturaliter tendũt deorsum ad centrum. Leuia sursum ad circũferentiam quod est celum nõ ultra: ergo nullum elementum est extra naturaliter. Similiter patet ꝙ nullũ elementatum est extra celũ. Omne enim elementatũ constat ex elemen

tis: sed nullum elementum est extra celum: ut supra probatum ē: ergo nullum elementatum est extra celum: & sic patet ꝙ nullum corpus ē extra celum naturaliter. Eodem modo patet ꝙ nullum corpus ē extra celum accidentaliter siue uiolenter. In quocūqꝫ enim loco ē aliquod corpus naturaliter in eodem possibile est eē aliquod corpus accidentaliter siue uiolenter: ut terra naturaliter est deorsum ignis uiolēter. Similiter ignis naturaliter est sursum terra uiolēter: sed extra celum nullum corpus est naturaliter ut probatum est: ergo nullum corpus est ibi uiolenter. Et sic patet ꝙ nullum corpus ē extra celum. Et hoc est qđ dicit Damascenus. Quod celum est continentia uisibilium & inuisibilium creaturarum.

Quod celū nō ē elemētum nec elemētatum. Capi. iiii.

Iam debemus ostēdere: ꝙ celum nō ē elemētum nec elemētatum. Quod non sit elementum patet: qm̄ de proprietate omnis elemēti ē habere in se cōtrarietatem: & agere in suum contrarium: si cōiungit̄ ei corrumpendo ipsum si uincit: & generādo in materia speciē suā. Si ergo celū esset elementum: cum omnia elemēta se habeāt ad celū sicut pūctus ad totam terrā: iam oīa dudum corrupisset. & oīa essent celum quod nō uidemus. Eodem modo patet ꝙ celum nō ē elementatum. Omne enim elementatum minus est elementis ex quibus componit̄: sed celum maius est omnibus elemētis: ergo nō ē elementatum. Item simul patet ꝙ celum nō est elemētatum: nec elemētum. Omne enim tale habet motum rectū hoc est deorsum in medium: uel sursum a medio. Sed celum nō habet motum rectum sed circularem. Ergo non est elementatum nec elementum. Si dicatur ꝙ motus rectus est ei naturalis: sed circularis est accidentalis. Contra motus accidentalis intendit & remittit. Si ergo motus circularis esset ei accidētalis: intēderet̄ & remitteret̄. Hoc autē non uidemus esse in celo: quia motus celi semper est uniformis. Ex predictis iam patet ꝙ celum non est generatum. Omne enim quod generat̄: generat̄ a principio cōtrario: uel a principiis contrariis. Vt dicit Aris. in primo de celo & mūdo. Plato tamē dicit in Thimeo quod est generatum: sed intellexit ꝙ est generatum. i. quo ad habens principium uel causam sui. Ex predictis etiam patet ꝙ celum nec calescit: nec frigescit: qa non ē elementum nec elementatum. Iste autem sunt proprie qualitates elementorum. s. calidum & frigidum: humidum & siccum. & cū nō recipiat huiusmodi impressiones: cōstat ꝙ non ē magis uetus q̄ fuerit a principio sue creatiōis. & ēt patet ꝙ q̄uis ex aggre

gatione luminis quod a sole puenit. nos sentiamus calorē: tū corpora celestia nō sunt calida: sed tū dicunt calida: ut sol: uel frigida ut Saturnus: uel humida ut luna p effectum. Agunt enim corpora superiora in inferioribus: & nō econtrario: ut patet. Videmus enim ꝙ qn̄ luna hēt plenitudinē sui luminis: mare crescit: & in decremēto lune: mare decrescit. Vnde patet ꝙ luna ē cā & mater humiditatis: propterea dicit Ari. in lib. de ꝓprietatibus elemētoꝝ: ꝙ qn̄ oēs planete fuerūt adunati i signo piscium: factum ē diluuiū. Quādo aūt adunati fuerūt in signo gēminoꝝ: facta ē magna mortalitas. tū semp itelligas ibi iudiciū dei ordinante hoc diuina uolūtate. Item patet ex predictis ꝙ celū nō ē coloratū: quia color causat ex qualitatibus elemētorum.

De nobilitate celestium corporum. Capi. v.

Nobilitas celi siue corporum superioꝝ manifesta ē ex eleuatione sui sup oīa corpora inferiora. Quanto enim corpus ē nobilius: tāto debet ei altior locus. Item nobilitas corporum superiorum patet ex figura siue forma ipsorum. Que ē rotunditas. Rotunditas enim nobilior ē omnibus aliis figuris: sicut dicit Aris. in lib. de celo & mundo: ꝙ patet ex eo quod omnes alie figure habent terminos. Rotūda autem figura habet formā circularem & circulus nō habet pricipium: neqꝫ finē: sed i se terminatus ē. Quod aūt oīa corpora supiora sint rotunda ostēsum ē supra. Et ob hoc quia celum ē rotūdum: oīa corpora inferiora sunt rotūda: & ob hoc finita Omne enim rotūdum habet medium: & omne mediū habet extrema & qđ habet extremū finitum ē. Quod aūt oīa corpora inferiora rotunda sint manifestū ē. Ignis enim cum cōtineat a celo qđ ē rotūdum habet formā rotūdā: sicut dicit Ari. in lib. celi & mundi: & ob hoc finitus ē: & sic de aliis. Nota tū ꝙ terra discorporata ē: qa deus uoluit homines habitare in ea. Itē nobilitas corporum supiorum patet ex impassibilitate eoꝝ: sunt. n. ingenerabilia & impassibilia: & incorruptibilia: uirtutē tū actiuam respectu inferiorum habētia.

De motu celi. Capi. vi.

Et quia celum ē nobilius oībus inferioribus corporibus ꝓpter hoc debetur ei motus nobilior. s. circularis secundū naturam ppetuus: ab omni pena & fatigatione alienus. Quod autē motus celi sit perpetuus: manifestum ē ex eo ꝙ principium mouens ipsum: non pōt separari ab eo. Illud enim principium: aut ē intra: aut extra. Si extra tunc motus celi esset accidentalis siue uiolentus: sed omne uiolētum: siue accidētale faciliter transit sicut di-

cit Aris.i li.de celo & mundo.Si ergo motus celi eēt uiolētus: iam du
dum trāsisset.Restat ergo ꝙ illud principiū ē intra:sed oē qđ est intra
aliud nō pōt ab eo separi siue remoueri nisi ꝑ passionē uel aliquā con
trarietatem:sed celū ē īpassibile nō habēs cētrarietatē aliquā:ergo illđ
pricipium nō remouet᷑ ab ipso:ergo motus celi ē ꝑpetuus. Item ꝙ
motus circularis siue celestis sit ꝑpetuus scđm naturam:patet ex eo ꝙ
nō hēt aliquā ītensionē uel remissionē:sed semꝑ ē uniformis: nec ma-
gis tēdit ad acqrendū istud ubi:q̄ illud. Preterea motus celi nō tēdit
ad aliquē finē acqrēdū:ergo ꝑpetuus ē scđm naturā. Ex ꝑdictis patet
ꝙ motus celi:nec ē naturalis:nec uiolētus:nec aīalis. Quod motus
celi nō sit naturalis:nec uiolētus:patet ex eo ꝙ oīs talis motus est mo-
tus rectus.Ponamus ergo qđ aliqđ corpus:siue naturaliter siue accidē
taliter uel uiolēter moueat᷑ ꝑ aliq̄ lineā siue spaciū finitū oē.n. spaciū fi
nitū ē.Illud ergo corpus ꝑtrāsit aliqñ spaciū illud cū sit finitū aut ergo
stabit ibi:aut nō.Si stabit ergo qescit ī pūcto:ergo motus ille nō ē ꝑpe-
tuus.Si nō stabit.ergo redibit:qa nō ē ultra ꝓcedere:aut ergo redibit
in eodē tpe:aut ī alio.Si ī eodē:ergo similis in eodē tpe ibit & redibit
ergo iam duo opposita erūt ī eodē:qđ ē īpossibile. Si ī alio ergo qes
fuit ī medio illoꝝ tēporū ergo cessauerat ille motus:ergo nō fuit ꝑpe
tuus.Sed ꝓbatū ē ꝙ motus celi sit ꝑpetuus scđm naturā:ergo nō ē na
turalis nec uiolētus. Itē motus naturalis ītendit᷑ uel remittit᷑:motus
celi nō:ergo nō ē naturalis. Itē Auicena ꝓbat ꝙ motus celi nō ē natu
ralis.qa motus naturalis ē ab aliquo ī aliqđ:& semꝑ tēdit aliqd acqre-
re:quo acqsito qescit illđ mobile.Motus āt celi nō acqrit aliqđ ī quo
qescat:ergo nō ē naturalis.Itē hoc idē ꝓbat᷑ alia rōne:qa ea q̄ mouent᷑
naturaliter.& sūt eiusdē spēi:& nāe mouet᷑ uersus eādē partē sicut oīa
grauia descēdūt ad centrū:& oīa leuia supius:ergo cū celū sit eiusdem
spēi & nāe:si eius motus eēt nālis moueret᷑ uersus eādem ptē:& nul-
la eēt ibi diuersificatio sicut ꝓbatū ē ī astronomia:& Aris. dicit ī li. de
celo & mūdo ꝙ octaua spa mouet᷑ ab oriēte ī occidēs.Et alie septē spe
mouent᷑ cōtra īcessum primi mobilis:ergo nō mouet᷑ uersus eādē ptē
ergo motus celi nō ē nālis. Idem ꝓbat᷑ sic:motus celi ē pricipium nāe
& reꝝ nāliū qa mediāte illo motu oēs ille res nāles generāt᷑ & corrum
punt᷑ & alterāt᷑.Illud āt qđ est cā alicuius fortius & nobilius ē eo cuius
est cā.Et ita cū motus ille sit pricipiū nāliū nō ē subiectus nāe:ergo nō
est nālis sed supnālis.Quod āt motus celi nō sit uiolentus: ꝓbatū est
supra.Oē.n.uiolētū uelociter trāsit. Similiter ostendit᷑ ꝙ nō sit aīalis
qa dicit Ari.ꝙ motus aīalis ñ ē sine pēa & labore:nec sine terminatōe

motus aũt celi ẽ sine pœna & labore: & sine terminatiõe: ergõ motus nõ ẽ aĩalis. Itẽ motus aĩalis ĩtendit̃ ĩ medio: motus celi nõ ĩtendit̃: ergo nõ ẽ aĩalis. Preter hos ergo motus oportet põere aliũ motũ celi. s. cercularẽ ut dicit Ari. ĩ li. de celo & mũdo de quo dicit similiter Auicena ꝙ nõ ẽ simpliciter aĩalis: sed ꝑ similitudinẽ: qa sicut aĩa hũana mouet corpus humanũ & corpus obedit ei. Ita angeli ex eo ꝙ cognoscũt & uidẽt suũ creatorẽ leticia & desiderio mouẽt illas speras. ita ꝙ pria spera q̃ ẽ maxima sperarum: ex tali desiderio mouet̃ a primo ordĩe. Vñ appellat semp illũ motũ: motũ desiderii siue desiderium. Et sc̃da spera mouet̃ a secũdo ordĩne: & sic de singulis ꝑ ordinẽ. Vñ ipe dicit ꝙ angeli sunt q̃si aĩe: nõ tñ sunt simpliciter aĩe. & ideo ille motus celestis dicitur quasi aĩalis: nõ tamẽ dicit̃ simpliciter aĩalis.

De numero celorum. Capi. vi.

Et nota ꝙ octo distinguũt spere celestes. Quarum prima ẽ in q̃ stelle fixe sunt q̃ sunt innumerabiles sicut dicit Ari. Sc̃da spa ẽ Saturni in q̃ solũmodo ẽ saturnus. tertia Iouis. quarta Martis. qnta Solis. sexta Veneris. septima Mercurii. octaua Lune. Vnde uersus. Octo sunt spere: quas sic poteris retinere. Celũ stellatum Saturnus: Iuppiter: & Mars: Sol: Venus: has sequit̃ Mercurius ultima Lune. Sub luna uero nõ sunt nisi res corruptibiles: sicut Ignis & Aqua & alia corruptibilia: sicut dicit Macrobius. Tholomeus aũt assignat aliam speram sup istas: in qua sunt angeli & res spũales & ĩcorruptibiles: & illa ẽ immobilis. theologi aũt distinguũt septem celos. s. Aereũ: Ethereũ: Igneũ: sydereum: Cristallinũ: Empyreum: Celum trinitatis: Quorum numerus sic põt accipi. Quia celum uel nominat rem creatam uel increatã. si ĩcreatam: sic ẽ celum trinitatis. Si creatã uel nominat rẽ corruptibilẽ: uel ĩcorruptibilẽ. Si corruptibilẽ: uel q̃tũ ad extrema uel q̃tũ ad mediũ. Si q̃tũ ad extrema: sic ẽ celũ Aereũ & Igneũ: si q̃tum ad mediũ: sic ẽ celũ Ethereũ. Si uero noĩat rẽ creatã ĩcorruptibilẽ. tũc iterum uel q̃tũ ad extrema: uel q̃tũ ad mediũ. Si q̃tũ ad extrema: sic ẽ celũ sydereum & celũ empyreũ. Si q̃tum ad mediũ: sic ẽ celũ cristallinũ. Et nota ꝙ motus octaue spe dicit̃ uniformis. Motus ãt planetarum & aliarum sperarum ĩferiorum dicit̃ eẽ duplex sicut motus solis ẽ duplex. s. tropicus siue diurnus & reuolutio ĩmobilis ĩ cõtrariũ primi mobilis: siue motus ꝓprius. Motus tropicus dicit̃ cõuersiuus uel cõsensiuus. Vnde oẽs planete ĩ astronomia dñr tropici: qa retrogradãt a motu primi mobilis. Qui motus cũ tãto d̃siderio ẽ: ꝙ oẽs alias speras secũ reuoluit. Motus ãt q̃ dicit̃ reuolutio ĩmobilis: ẽ ꝓprius & naturalis plãetarum. Quare

aut spe planetarum moueatur ut dictum est contra icesum primi mobilis: diuerse a diuersis assignantur rones. Quidam.n.dicunt quod hoc fit ad retardandum motum primi mobilis. Nisi.n.ut dicunt: motus ille retardaretur: pp nimiam uelocitatem sui totum frangeretur: uel iam diu fcm eet. Alii aut dicunt quod hoc est pp hoies: & alia que sunt sup terram. Quia si motus primi mobilis qui est cum tanto desiderio non haberet aliquam retardationem: nunquam aliquid posset crescere sup terram neque hoies possent uiuere. Et hec de celo dicta sufficiant.

Incipit tertia pars.s.de elementis.

Ostquam dictum est corpore mobili ingenerabili & incorruptibili. Dicendum est de corpore mobili generabili & corruptibili. Et primo de simplici. Postea de composito. Corpora aut generabilia: & corruptibilia simplicia sunt elementa. Vnde nunc de elemetis dicendum est: que distincta sunt sub celo in suis sitibus. Ita quod illud quod est subtilius aliis propinquius est celo: sicut ignis quia subtilior est aere: ppinquior est celo quam aer: & aer quam aqua: & aqua quam terra. Primo ergo ponamus opiniones philosophorum antiquorum de elementis. Secundo dicemus de primis qualitatibus elementorum. Tertio de generatione & corruptione elementorum adinuicem. Gratia cuius et dicemus de alteratione: & aliis spebus motus ipsorum. Antequam ponamus opiniones de elemetis, Notandum quod multum multis modis dicitur. Dicitur.n.uno modo principium artis coplexum ut illud. Omne totum est maius sua pte. Et illud de quolibet dicitur affirmatio uel negatio & de nullo ambo simul & similia: Vnde dicit Aris.in lib.physico. Dispositio ueritatis & sciętię: est in his oibus que sunt pricipia: uel elemeta: ubi appellat elemeta pricipia. Dicitur et elemetum: ut dicit philosophus .v. methaphisice. Coe oibus rebus: quod est pricipium cuiuslibet: & i quolibet primum sicut littere dnr elemeta uocis significatiue ad placitum: & similiter in aliis. Dicitur et elemetum scdm specialiorem itellectum: cuiuslibet corporis sensibilis mixti pricipium: & scdm hoc diffinitur elemetum in .v. methaphi. Elemetum est illud ex quo coponitur res primo: & est i eo: & non diuiditur scdm formam.i.spem i aliam forma: uerbi gratia. In mixto est aqua cuius qlibet pars est aqua: & similiter in aliis elemetis. & secundum hoc distinguuntur quattuor elementa.s. Ignis: Aer: Aqua: Terra: que oia in materia coicant: sed non scdm formas.s. Calidum: Frigidum: Humidum: & siccum. Et ideo dnr cotraria roe suarum formarum: unde subiecte nihil est cotrarium secudum materiam: sed secudum formam substątie aliquid est cotrarium.

Opiniones antiquorum De elementis.

De elementis diuersoꝝ diuerse sunt opiniones. Quidam.n. ponebāt plura eē elemēta. Quidam unum. & inter eos q ponebant plura elemēta: adhuc fuit diuersitas. Empedocles: & Aris. ponebāt quattuor esse elementa q̄ dicta sunt: Attamen empedocles nihil dicit certum de hoc ponebat.n. quattuor elementa esse principia materialia oīum corpoꝝ: & ponebat duo formalia principia.s. litem: & amicitiā. Et dicebat ꝙ qn̄ qualitates ille: siue differentie.s. calidū: frigidū: humidū: & siccū separabāt ab eis cōglutinabant i unā massam pp amicitiā. Postea illis differētiis siue qualitatibus aduenietibus: separabant pp litē: & hoc cōtigebat post magnū annū.i. post decē milia anoꝝ. Ex dicto ergo empedoclis nesciebat utꝝ illa elementa eēnt pricipia illius masse uel massa eēt pricipiū elemētoꝝ. Democritus & leutipus ponebāt corpora idiuisibilia: eē principium oīum corporū. Vnde & ea athomos appellabāt: q̄ & ifinita dicebāt: & suā positionē sic ꝓbabāt. Possibile ē corpus diuidi i ifinitū: ponat ergo aliqđ corpus diuidi in ifinitum. aut ergo remanet aliquid: aut nihil. Si nihil ergo aliqđ corpus cōstaret ex nihilo. qđ ē ipossibile. Si aliqđ remāet: aut ē corpus: aut nō corpus. Si nō corpus: ergo aliqđ cōstaret ex nō corpore. hoc iteꝝ ē iposs bile. Si āt ē corpus: aut ē diuisibile: aut idiuisibile. Si ē diuisibile: hoc ē cōtra positum. Positum.n. est qđ diuideret in ifinitū: & usqꝫ dū diuidi nō posset. Si āt idiuisibile habeo ꝓpositū.s. ꝙ corpora idiuisibilia sunt pricipia oīum corporum: huic aūt ꝓbationi Ari. respōdēs dicit ꝙ corpus ē diuisibile in ifinitū potētia nō tamē actu. Ipsi aūt itellexerūt corpus eē diuisibile in infinitum actu.i. diuisibile usqꝫ ad ultimū: ut ulterius diuidi nō posset. Anaxagoras aūt ifinita ponebat elemēta: & dicebat cōtrariū Ari. & empedoclis. Dicebat eni ꝙ illa quattuor elemēta: ignis: aer: aq̄: terra eēnt elemētata: & oīa alia eēnt elementa.s. lignū: lapis: caro &c. Et ꝙ ita eēt: ꝓbabat p hunc modū. Tu dicis ꝙ illa sunt q̄ttuor elemēta & ex illis cōstat caro & cōsimilia. Aut igit illa caro q̄ cōstat ex eis ē i eis: aut nō. Si nō ē in eis: ergo ex nō entibus cōstaret ens: qđ falsum ē. Si uero i eis ē caro: ergo eadem rōne & ossa & medulla &c. ergo illa q̄ sunt intus sunt elemēta & illa quattuor.s. ignis: aer: aqua: terra: sunt elementata. Itē Anaxagoras dicebat ꝙ quodlibet eēt i quolibet. Dixit.n. ꝙ i carne erat os: & iteꝝ i illo osse caro. & iteꝝ in illa carne nerui. & iteꝝ aliqđ aliud i neruis: & ita usqꝫ ad ifinita Ari. aūt improbat eius opinionem i principio physicoꝝ dicēs. Aliqua caro ē minima caro: ita ꝙ si diuideret illa caro: iam nō eēt caro ut dicis. In illa ergo carne minima ē os: & i illo osse alia ca-

rō: ergo illa caro q̄ ē in osse ē minor caro alia: qa oē quod cōtinet̄ ē minus eo qd̄ cōtinet: ergo illa caro ē minor minima: ergo aliqd ē minus minimo qd̄ ē īpossibile. Relinquit̄ ergo opinionē eē falsam. s. Anaxagore. Eorum uero q dicebāt unum eē elemētum. Quidā dicebānt illud eē mobile. Quidā q̄ eēt īmobile sicut Parmenides & mellissus: q dicebāt unū tm̄ eē pricipiū. s. unū ens cōtinuū & īmobile. Et pbat ī hūc modū q̄ eēt īmobile dicētes. Aut aliquid mouet̄: aut nō & c. ut supra in pria parte de motu ē dictū. Eraclitus āt dicebat q̄ eēt unū solum elemētatū materiale & mobile. s. ignis. Et q̄ essent duo principia formalia. s. rarum & dēpsum. & pbabat ī hunc modū. Omne corpus ē mobile & oīs motus ē ab igne: qa nullū ē corpus adeo mobile: ergo ignis ē elemētatū oīum corporum īferiorum. & scd̄m qd̄ cōdēpsat̄ fit aer: & qn̄ plus cōdēpsat̄ fit aqua: & qn̄ iterum fit magis spissum uocat̄ terra: q̄re solum mō ignis ē elemētum.

De primis qualitatibus.

Estat nunc dicere de primis q̄litatibus cōtrariis elementorum q̄ sunt calidū: & frigidū: humidū: & siccū: qbus determinata sunt elemēta. Ignis. n. ē calidus & siccus: aer humidus & calidus. Aqua frigida & humida. Terra sicca: & frigida. Quattuor enim qualitates p̄dicte. Sex faciūt cōbinatiōes. Quarum quattuor p̄dicte sunt possibiles: due uero īpossibiles. s. calidū & frigidum. Humidū & siccū: quare illis duabus cōbinatiōibus nullū elemētū determinatū ē. Cōtraria. n. simul ī eodē eē: ē īpossibile. Dicunt̄ āt iste quattuor qualitates prime: qa nō fluunt ab aliis: sed oēs alie qualitates siue cōtrarietates pueniunt ex istis. Vnde caliditas nō puenit nec depēdet a siccitate: nec ecōuerso: & sic de aliis. & q̄ hoc sit uerum: sic pbatur. Quia si caliditas depēderet ex siccitate: ergo qcqd eēt summe calidum eēt summe siccū. Et sic ignis q ē summe calidus: eēt sūme siccus qd̄ falsum ē: sicut pbabit̄: īferius p diffinitionē siccitatis: qa terra ē sūme sicca. Eadē rō ē ī aliis: & sic patet q̄ una cōtrarietas nō depēdet a reliqua quare ut p̄dictū ē qualitates prime dn̄r. Secūdarie aūt sunt q̄ causant̄ ab istis. s. durum & molle: dulce & amarū: albū & nigrū: & consimilia. Reuertamur ergo ad pprietates & diffinitiones istarum qualitatū. s. calidum: frigidū: humidū: & siccū. Calidū sic diffinit̄ ab Ari. in lib. de generatione & corruptione. Calidum ē cōgregatiuū homogeneorum: & disgregatiuū etherogenorum. Aggregat. n. aurū cū auro & argentum cū argēto. Et separat aurum a ferro: & plūbū ab argēto. & dn̄r homogenea ab homos qd̄ ē unū & genus. Inde hōgenea dn̄r q̄ sunt eiusdē generis uel spēi. Etherogena dn̄r ab etheros qd̄ ē diuersum: & genus. Inde ethe

rōgena dīr q̄ sunt diuersoꝝ generꝝ uel spērum. Obiicit tñ cōtra diffinitionē p̄dictā: qa uidemus ꝙ adueniēte calore solis: cōngregat paleā cū luto: q̄ sūt etherogena nō ergo disgregat illa. Ad qd̄ rñdet: ꝙ p̄ricipalis actus calidi ē calefacere. Secūdarii sunt cōdēpsare disgregare subtiliare: & huius. Et isti actus secūdarii ñ sunt diuersi ex diuersitate agētis: sed ex diuersitate materieꝝ. In q̄busdam.n. materiis hēt subtiliare sicut in cera: & q̄busdā cōdēpsare: sicut ī luto. Diffinitio ergo p̄dicta data ē in cōrporatiōe ad actū secūdariū: quo ad q̄dā materiā: nō quo ad oēm. Frigidū āt ē cōgregatiuū hōgeneoꝝ: & etherogenoꝝ. Vnde cōgregat auꝝ cū auro & auꝝ cū argēto: qd̄ nō facit calidū. imo uidemus in estate: ꝙ caro rarefit: & aperiūt pori & humiditas naturalis exit & sudor. In hyeme aūt cōstringit caro: ita ꝙ humiditas naturalis nō exit: & inde ē ꝙ celebratior ē digestio in hyeme: q̄ in estate. Nota tñ ꝙ principalis actus frigidi ē in frigefacere. Secūdarii aūt sunt congregare homogenea & etherogena: & alii q̄ plures unius.n. rei unus ē actus principalis: sicut dicit Auicena: plures uero secūdarii. Vnde Ari. viii. physicoꝝ dicit qd̄ calidum pōt frigefacere: & frigidū calefacere: uerbi gratia: Adueniēte calore aperiūt pori: & humores naturales exalant. ita ꝙ corpus interius frigescit. Similiter frigus cōstringit corpus & retinet humores intus: ita ꝙ corpus efficit calidum. Isti aūt effectus sūnt p̄ accidēs. Humidum ē quod ē male terminabile termino ꝓprio. Bene aūt terminabile termino alieno. Vnde patet ꝙ aer humidior ē q̄ aqua qa magis ē fluxibilis q̄ aqua. Ex hoc aūt patet error eorū q dicūt ꝙ omne corpus ē porosum. quia si aer eēt porosus haberet foramina & cōcauitates ad quas terminaret: & sic eēt bene terminabilis termīo ꝓprio qd̄ falsum ē. Siccū āt ē qd̄ ē bene terminabile termīo ꝓprio male aūt termino alieno. sicut ē terra lapis & similia. Et nota ꝙ sicut dicit Ari. humiditas est cā grossiciei qa īducit grossitudinem humoꝝ. Siccitas aūt ē cā subtilitatis: quia ex siccitate ꝓuenit subtilitas. Itē nota ꝙ ut dicit Aris. p̄dictaꝝ qualitatū due sunt actiue. s. calidum & frigidum. Et due sunt passiue. s. humidū & siccū. Que due dīr passiue quia non sunt adeo uehemētis actionis: sicut alie due: alioquin nō contingeret ex terra generari aquā: nec econuerso. Illa.n. elemēta cōueniunt in frigiditate: nisi ergo inter siccū terre & humidū aque eēt passio & actio nō contingeret ipsa generari adinuicē. Generatio.n. non fit nisi in habētibus cōtrarietatē actionis & passionis. Eodē mō ītelligēdum ē de aere & igne. Similiter & alie due. s. calidum & frigidū: dīr actiue: non ꝙ oīno nō sint passiue: sed quia minus sunt passiue q̄ humidū & siccū

Alioquin ex aqua nō fieret aer: quia conueniunt in humido: nec ex terra ignis: quia conueniunt in sicco.

De generatione elementorum.

e T quia oīa elemēta generantᷣ adinuicē: ex unō.n. pugillo terre fiunt decē aque: & ex uno aque: decē aeris. Et ex uno aeris decem ignis. Dicēdum ē nunc de generatione ipsoꝝ pscrutādo prīo an fuerit generata uel creata. Sup quo Ari. in lib. de celō & mundo ponit opinionē: que dicitᷣ fuisse Ptholomei: quod elementa primo fuerūt facta p motū celi: contra ꝙ sic obiicitᷣ aut ille motus fuit in aliquod corpus: aut in materiam nudam. Si in materiā nudam: hoc ē impossibile quia materia nunq̄ ē nuda: quod sic ōstenditᷣ. Sit ita ꝙ aer agat in ignē corrūpēdo ipsum. Aūt igitᷣ materia erit nuda aut nō si nō habeo ppositū. Si sic ergo nō appropriata alicui loco: qa si eēt in loco: esset sub corporeitate: ergo non est ratio quare ignis uel igneitas detᷣ ei in loco illo: magisq̄ in alio. Sed nos uidemus ꝙ ubi est actiō illa: ibi ē positio igneitatis ergo iam appropriatur alicui loco & sic est sub corporeitate: ergo materia nunq̄ ē nuda. Si uero agat in corpus aliud preter elemētum: ergo illud corpus fuit ante elementa: ergo elemēta non fuerūt prima: & sic nō essent elemēta qđ falsum ē. Relinquitᷣ ergo ꝙ elemēta non sunt generata: sed creata qđ concordat cum Augu. q dicit ꝙ oīa .i. oēs maiores partes mūdi: simul creata sunt ī materia & forma. Post hoc sciēdū ē ꝙ duplex ē gñatio .s. gñatio simplex & gñatio qđam nō simplex: gñatio simplex est gñatio substantialis. Generatio qđam nō simplex ē quelibet trāsmutatio siue alteratio. Vñ generari simpliciter pōt sic diffiniri. Generari ē expoliari materiam a forma substātiali & īduere aliā formā substantialē. Cū ergo omnis expoliatio sit a contrario: oportet gñationem & corruptionem fieri mediantibus pprietatibus primaꝝ qualitatum. Vnde ēt patet ꝙ materia prima ē īgenita & īcorruptibilis: qa si eēt generata hoc eēt ex alia materia: ergo materia hēret aliā materiā: & sic eēt pcedere in infinitū hoc aūt ē īpossibile. ergo pma materia nō ē gñata sed creata. Et nota differētiā īter gñare: creare & facere gñare ē facere siue pducere aliquid ex aliquo. Creare ē ex nihilo aliq d facere. Facere uero ē cōe ad utrūq̧. Ex pdictis patet ꝙ illa elemēta facilius trāsmutantᷣ adinuicē: q̄ conueniūt in aliq̄ qualitate q̄ illa q̄ in nulla cōueniunt. Facilius ē.n. uincere unam cōtrarietatē q̄ duas. Vnde terra facilius trāsmutatᷣ in aquā q̄ ī aerē. Cōuenit.n. cū aq̄ in una q̄litate: cū aere uero ī nulla: & sic de aliis. Et hoc ē qđ dicit Aris. in prīo de gñatione & corruptiōe: qđ q̄cūq̧ hñt simbo-

lum.i. cōueniētiā adinuicē: uelox ē eo℞ trāsmutatio. q̄cūq; aūt nō habēt: tarda qa facilius ē unū q̄ multa transmutare. Et nota ꝙ generatio unius elemēti ē corruptio alterius: & ecōuerso. Vñ qdā dicūt ꝙ generatio & corruptio sunt idē ī subo uel suba diuersificant tñ scđm terminos: sicut eadē ē uia de thebis ad athenas: & ecōuerso dicunt tñ scđm terminos. Alii dicūt ꝙ nō sunt idē: & ꝑdictū uerbū glosant sic. gñatio unius ē corruptio alterius: & ecōuerso. i. ad gñationē unius elemēti sequit corruptio alterius: & econuerso.

Da motibus elementorum. s.

Equit de alteratione. Alteratio ē motus de una qualitate ad aliā qualitatē. Et ꝑ hoc qđ dico qualitatē tāgo qualitatē accidētalē sicut sūt sanitas: & egritudo rotōditas: & angularitas dulcedo. & amaritudo calidū & frigidū: & similia. Differt aūt alteratio a gñatione qm̄ alteratio ē mutatio de qualitate accidentali: ad qualitatē accidētalem. In gñatione uero ē mutatio de forma substātiali: ad formam substātialē. Itē ī alteratiōe necesse ē manere idē subiectū sensibile: in gñatione uero nō sed scđm totū fit trāsmutatio. subiectū sensibile: dico ꝑꝑ primā materiā: q̄ licet maneat eadē in gñatione: tñ scđm qđ talis ē nō est sensibile. Sequit de augmēto & diminutiōe: Augmentū sic solet diffiniri augmētū est motus de minori q̄titate ad maiorem q̄titatē & ecōuerso: diminutionē motus de maiori q̄titate ad minorem. Et nota ꝙ augmentās & augmentatum necesse est esse similia & diuersa. Similia qdem in materia diuersa uero siue contraria in formis. Cuius ratio est: qm̄ agentia & patientia necesse est esse similia: & diuersa. Augmentās aūt & augmētatum adinuicē agūt & patiunt. Quod aūt augmentum sit motus manifestum est. Oportet enim alimentum siue cibus transmutet & subintret formam carnis. s. carneitatem uel ossis. s. osseitatem & ꝓpter illam subintrationē dilatatur caro: siue os elongat siue imspissat. & tales actus. s. dilatatio & ceteri: sunt motus quare patet ꝙ augmentum ē motus. & econuerso patet diminutionem motum eē. Differunt aūt augmētum & diminutio ab alteratione. Quoniam alteratio attendit in qualitate. Augmentum uero & diminutio in quantitate.

De loci mutatione.

Equitur de loci mutatione. Mutatio loci est motus ab uno loco ad alium. Et talis motus est triplex. s. naturalis uiolētus & aīalis: de quibus quia dictum est supra transeundum ē ad dicendum de mixtione. & quia mixtionem ꝓcedit cōtactus Ideo primo uidendū est de cōtactu. tāgere siue cōtactus sicut diffinit

Aris. de generatione & corruptione dicitur multipliciter. Uno .n. modo dicitur cotactus quando aliquid tangit aliud sine medio: sicut in cotinguis quorum ultima sunt simul: sicut superficies tangit superficiem: & secundum hoc: quicquid tangit tangitur. Secundo modo dicitur tactus per similitudinem: secundum quod dicimus quod res tristabilis tangit nos: sed nos non tangimus eam & secundum hoc non quicquid tangit tangitur. Tertio modo dicitur tactus in cotinuis: quorum partes copulantur ad unum terminum coem: sicut partes linee tangunt se in puncto cotinuate secundum quod dicit Aris. in physicis quod inest puncto ut tangat: tactus primo modo qui est applicatio duarum superficierum sine medio: necessarius est ad actionem & passionem. Unde oportet ut quecunque agunt & patiuntur: tangant se: sicut ignis agat in aere: & calefacit ipsum: & aer calefacit digitum & agit in ipsum: & hoc modo est per cotactum. Unde dicitur quod cotactus est causa materialis adaptans actiones & passiones: sicut luciditas est causa materialis adaptans imutationes coloris.

De mixtione.

Equitur de mixtione. De qua primo notandum est quod duplex est mixtio. Quedam enim est ad sensum: sicut quando ponitur ordeum cum frumento: & ista quidem uidetur esse mixtio: & non est. Est & alia secundum ueritatem. Et illam sic diffinit Aris. in primo de generatione & cor. Mixtio est miscibilium alteratorum unio. Et nota quod omnia que sunt mixtibilia: oportet quod sint agentia & patientia. Agentia in eo quod diuidunt: patientia in eo quod diuiduntur. Unde patet quod illa que non habent cotrarietatem: non sunt mixtibilia: patet etiam quod elementa possunt misceri & facere ex se unum aliquid. Quoniam quodlibet elementum est contrarium alteri. Diuiduntur autem elementa in mixto non usque ad indiuisibilia. Omne .n. corpus est diuisibile: sed usque ad quasdam partes minutas uel particulas minimas a natura determinatas .i. usque ad minima secundum speciem. Item nota quod proprietas mixti est quod quelibet pars mixti debet esse homogenea .i. eiusdem speciei cum suo toto. Et si aliter esset: tunc mixtio secundum ueritatem non esset. Et nota differentiam inter copositionem: confusionem: & mixtionem. Copositio est quando utrumque copositorum manet in sua uirtute: & ponitur pars iuxta partem: sicut quando coponitur ordeum cum frumento. Cofusio uero est quando non proportionantur uirtutes partium: nec trahuntur ad speciem. Mixtio .n. est quando proportionantur uirtutes & trahuntur ad speciem. & hec de elementis ad presens dicta sufficiant.

Incipit liber methaurorum.

Dicto de corpore mobili generabili simplici. Dicendum nunc est de corpore generabili coposito siue de elementatis. De quibus primo notandum est. Quod quedam elementata sunt prime copositionis: sicut uapor resolutus & ex aqua & terra a calore solis:

siue maneat clausus in uisceribus terre: siue eleuet̄ i aerē: scd̄m plus & minus iuxta triplex interstitiū aeris: scd̄m ēt ꝙ causant̄ de ipō diuerse passiones: siue impressiones aeris. Qui. n. eleuat̄ sup terrā est principiū eorum q̄ fiūt in aere. scd̄m diuersa i terstitia. Sicut sūt Comete. Assub. Anaysel. i. impressio gn̄alis tonitrua fulgura corruscatiōes nubes pluuia grando nix pruina ros. Qui uero manet in uisceribus terre ipse calefacit fontes in hieme. Ipse ē ēt pricipiū terremotus. & ex eo gn̄antur corpora mineralia: sicut sulfur: ex cuius cōbustione calefiunt terme. i. balnea. Lapis: argentū uiuum: quod ē principiū oīum metallo℞. Que sunt septē. s. Plūbum: Stagnū: Es. Auricalcū: Cuprū: Argentū: Aurum Electrū āt nō ē simplex metallū. Quod q̄dē fit ab arte & a natura. Sed q̄d a natura melius. & ista sunt quattuor elemētata secūde cōpositiōis Sunt q̄dam elemētata media q̄ nec sunt sup terrā: nec sub terra. & horum q̄dam sunt infixa terre: sicut terre nascentia ut plāte arborum: & herbarum. & quedam non sicut aīalia. Ponūt tn̄ q̄dam media eē inter animalia & plantas: ut spongia marina: que radicibus nutritur ut plante & tactu sentit ut animalia. Sed horum principium uapores sunt uel per se cūgenerāt̄. Primo ut plāte ex seminibus: uel mediāte pluuia siue nutrimento. Nutriunt̄ enim terre nascētia ex mixtura terre & aque. & ista sunt tertie compositionis in qua compositione iam est aliquo modo confracta cōtrarietas que prohibebat elemēta prime compositionis & secunde habere animam. Vnde plante habent animam uegetabilem. & quia uapores sunt principia terre nascentium & ex terre nascentibus generantur humores alituum: ex q̄bus composita animalia nutriunt̄: & semen uel oua formantur de quibus animalia generant̄. Manifestum est ꝙ uapores sunt pricipia animalium irrationabilium que sunt quarte compositionis: & rationabilium. i. hoīum que sunt qn̄te compositionis. Et quia i animalibus irrationabilibus magis cōfracta est contrarietas q̄ in terre nascētibus. Ideo recipiunt nobiliorē aīam. s. sensibilem. In hoīe aūt quia maior ē temperantia: & minus de contrarietate secūdum actum. Ideo dispositionem habet corpus humanum ad nobiliorē & digniorē aīam q̄ alia: & ideo recipit animam nobilissimam. s. rationalē. & inter hoīes Xp̄s habuit nobiliorē: & digniorē qui ab instanti conceptionis sue habuit omnes thesauros sapiētie & scientie dei: non ad mēsuram sed ad plenitudinē: de cuius plenitudine nos oēs accepimus. Quia igitur homo inter alias creaturas sumā tēperantiam tenet: & ob hoc recipit aīam nobiliorē. Recte dicitur homo finis oīum creaturarū. Vn̄ Aris. in secūdo physicorū. Sumus. n. & nos

quodãmodo finis oĩum hoĩum aũt oĩum finis ẽ Xp̃s. Et quia hõmõ est finis oĩum aliarum creaturarum. Xp̃s ãt finis oĩum hoĩum. Recte dicit in psalmis. Xp̃s finis oĩs cõsumatiõis. In unione.n. diuine & humane nature: ordo uniuersitatis cõpletus ẽ. Fuit aũt ab eterno unio triũ psonarũ in una natura.s.patris: & filii & spũssancti. Et ĩ pricipio creatiõis angelice nature: fuit una natura in unã psona: ut patet ĩ angelo. Postea duarum naturarum in una psona: ut in hoĩe ẽ uidere: & ut principiũ rñdeat ultimo oportuit de rõne cõpletiõis uniuersi: ut sicut primo fuit uniõ triũ psonarum in una natura. Ita ultimo eẽt triũ naturarum ĩ una psona: q̃d cõpletũ ẽ ĩ xp̃o. Et cũ ip̃e sit unitus diuinitati: unit nos deo p fidem & caritatẽ: ut sic reducat hoĩem ad pricipiũ a quo factus ẽ. Et sicut diuĩa natura ẽ ubiq; essentialiter: q̄ appropriat̃ essentie diuĩe patris. Sic & ĩ sanctis p gratiã: q̄ appropriat̃ spũisancto. Et ĩ hoĩe xp̃o p unionẽ q̄ appropriat̃ filio. Est.n. unita diuĩa natura humane p filiũ. Sic natura xp̃i in celo localiter existẽs corrñdet ei q̃d ẽ esse ubiq;. & in pluribus altaribus sacramẽtaliter: corrñdet ei q̃d ẽ eẽ in scĩs p gratiã: & ĩ diuina natura eẽntialiter: corrñdet. tertio mõ p unionẽ. Nec tñ dicẽdũ ẽ q̄ xp̃s sit sexte cõpositiõis sicut puri hoĩes sunt q̃nte compositionis. Quia talis unio nõ dat ei aliquã nouã cõpositionẽ: q̃ opponat̃ simplicitati. & q̄a ex duabus naturis nõ fit una natura. Nõ ideo ẽ ibi mixtio: nec cõfusio nec cõpositio: sed uniõ: & ut supra dictũ ẽ. Compositio ẽ q̃n ex pluribus fit unũ remanẽtibus ptibus pricipalibus & secũdariis: ut ex pariete tecto: & fundamẽto fit domus. Cõfusio ẽ q̃n ex pluribus fit unũ remanẽtibus ptibus secũdariis: & nõ pricipalibus: ut ex modio frumẽti & ordei fit unũ. Mixtio uero q̃n ex pluribus fit unũ ñ remanẽtibus ptibus pricipalibus nec secũdariis: ut ex aq̃ & melle fit mixtio: & uocat̃ ydromel. Vnio ẽ q̃n plura ĩ sua natura cõueniũt ĩ aliquo: sic oẽs hoĩes uniũt̃ ad faciẽdũ unã spẽm hũanã: uel plures hoĩes uniunt̃ ĩ tractiõe nauis. Et due nature ĩ una psona: sic cõpositio elemẽtorum q̃dã sũt prie cõpositiõis: ut uapor q uirtute solis resoluit̃ &c. ut supra dictũ ẽ. Et no. q̄ hec q̃ncuplex diuisio elementorum: põt reduci ad bimẽbrẽ diuisionẽ sic. Quoniã elemẽtorum q̃dã sunt inaĩata: & q̃dã sunt aĩata. Itẽ inaĩatorum q̃dã sunt cãta imediate ab elemẽtis: sicut uapores. & q̃dã mediate sicut corpora mineralia &c. Itẽ aĩatorum q̃dã non mutãt locũ motu dico pgressiuo: sicut plãte arborum & herbarum: & q̃dã mutãt. & illorum. Quedã agunt̃ a natura: sicut irrõnabilia. Quedã uero uolũtate mouent̃ sicut rationabilia. De elemẽtis ergo inaĩatis prius dicẽdum est.

Incipit de uapore causa materialis. Capi. ii.

Edeamus igit ad uaporē ex quo cāt elemētata: tā gñata in sublimi: q̄ in uisceribus terre. Sciēdum igit oēm uaporē eē ab aqua uel a terra. Aer. n. uaporabilis nō ē. Aut enim rarificat ultra id qđ ē sue nature: & tūc stati ē ignis. Aut inspissat amplius: & tūc non ē uapor: qa uapor gñat p subtiliatiōnē & rarefactionē: sed aer tūc efficit aq̄ uel terra. Hic igit duplex uapor: ē cā materialis oīum eoꝝ q̄ i alto uel i imo gñant. Loca aūt gñtiōis sunt quattuor. s. Supior regio q̄ ex uicinitate ad ignem ꝓprio noīe a philosophis estus appellat. Et media zona siue regio q̄ uocat locus frigoris. & iferior ps aeris: q̄ est sup terrā hñs aliqd caloris & aliqd frigoris: q̄ uēter terre uocat. Supior aūt ps aeris pura & rara pp uicinū igne calida ē uehemēter. Et pp radios stellaꝝ atq; lumē ipsaꝝ: que sibi sunt uiciniora est luminosa & magis trāquilla & subtilis habet aūt uicinum lumē nō ab igne uicino: sed a uicinitate stellaꝝ. & quia umbra terre ita contrahit minorat: pp q radii solis diutius cōmorant in eo: & iō illa pars ē locus inflāmationis p se. Inferior. n. cum sit circa terram & sup eā hñs frigus ex se pp aquam & terrā. Calidū aūt ex repcussione siue reflexiōe aut ēt refractione radioꝝ ad solidum planū terre & aque: efficit illa pars nō inflāmans: sed quasi spirans uaporē sui: natura qdē phibēs: ne comburat uel icendat: ex reflexione aūt radioꝝ euocatā expirās ex se uaporē. Vltima siue inferior pars que ē circa nos tangit elemētum solidum quod ē terra politū planū & supficiem: sicut aqua: & iō fit hec reflexio radioꝝ magna: Vnde etiam maior lux generatur. Regio autē aeris per equidistantiam ab his quidem duabus sumpta: frigida ē ualde pp cām oppositam. Quia nec habet calorē ex uicino igne: nec ex radiorum reflexione: eo q radij non reflectunt ad transparēs: siue pulū uel diaphanum: sed ad solidum tm̄ & planum: & plus si fuerit tersum: sicut aque superficies: uel speculum uel aliquid aliud politū & planū. Et hec regio ē magis tenebrosa & obscura: qa caret cā utriusq; illuminationis: & iō ē tēpestuosa: & ibi generant: tempestates: niues & grandines. Et hec ē habitatio demonum & aereaꝝ potestatū: qbus ille locus caliginosus deputatus ē. Vnde dicūt sancti q cōmouēt uētos & tonitrua & huiusmodi: ad terrēdos hoīes: Regio aūt que media ē inter istā q̄ dicta ē: & locū habitatiouis. i. terre: q̄tum ē de se tēperate ē frigida & calida: suscipiēs ab utroq; distinctionē: p accidens tñ est ītēpate calida: quia uicinat uel uincitur ab īferiori regione i qbusdā tpibus. & intēperate frigida scđm q uicinat supiori i qbusdam aliis tpibus. Sic igit determinatum sit de materia in cōi uaporum: & de loco ipsorū

Causa aūt efficiēs impssionū in speciali ē multiplex: sed in cōi nō nisi duplex.s.calor & frigus. Calidū aūt duplex est.s.solis eleuando omnē uaporē.& calidū loci disgredando uel inflammando eleuatū. Calidū aūt solis prout sufficit ad psens: ē duplex.s.adurēs: & eleuans. Adurēs aūt est duabus de causis: una ē directa suppositio. Alia fere directa sole existēte in signis estiuis precipue circa tropicum estiualē ut sunt Gemini Cancer Leo Virgo. Tunc enim radii solis indirecte suppositis regionibus incidunt in terram: ad modum perpendiculi cadentes de centro solis: & refranguntur in seipsos & efficiuntur infiniti: & cōcludunt in terram calorem adurentem. Et ideo tunc nihil expirat in illis locis de terra: sed totum aduritur anteq̃ eleuetur. In locis aūt uicinis q̃ per latitudinem magis accedunt ad aquilonem: quanto plus recedunt a uia solis: tanto plus oblique respiciuntur & anguli radiorum magis ampliatur: & minor pro inde fit calor: ꝙ minus adurēs: & magis euocans spiramen euaporationis. & sic secundum latitudinem climatum a uia solis facile ē accipere proportionem caloris: plus uel minus adurentis. Frigus etiam determinatur duplex: est enim frigus constringēs & plus potēs constringere q̃ sol eleuare uel euocare. Et huiusmodi impedit omnem uaporationem constringendo poros terre & superficiē aque: ne radius incidens in ea possit attrahere. Est etiam frigus temperatum continens quidem solem ne incendat: sed non prohibēs ne euocet. & huiusmodi in terra causa ē latitudo regionum a uia solis: secundum latitudinem ab equinoctiali in meridionalē plagam. Tunc enim sol existente circa tropicum hyemalem siue in Sagittario Capricorno Aquario: ualde remouetur a climatibus septētrionalibus: & ideo radii solis non nisi ualde oblique respiciūt habitationem illorum climatum: quapropter uincit in illis frigus & abscinditur euaporatio ex cōtractione superficierum terre & aque. Hoc igitur iterum dictum sic ꝓportionabiliter intelligēdum in locis de causis efficiētibus uapores. Ex istis diuisionibus uaporum: locorum & causaꝝ determinatur oē quod in alto uel in imo hēt gñari. Facta tñ prius tali diuisione. Omne enim quod in imo uel in alto gñatur. Aut gñatur ex uapore sicco tantum aut humido tm̄: aut ex utroq;: si ex sicco tantū. Tunc materia oīs talis impssionis erit uapor terre. Cum aūt terra sit elemētum solidum frigidum p naturam siccum: ingressum in se calorē continet fortius. Quia solidum & incēditur facilius: quia siccum efficitut acutius penetratiuū: qa siccū non retundit de facili: & iō isto uapore diuiso p tria loca. secūdum calidius & minus calidum: causantur ex eo impressio-

nes ad minus undecim apparentes in aere. & de aliis si que alie apparebunt: erit simile iudicium.

De generatis a uapore sicco tantum. Capi. iii.

Si enim est ueheměter calidus & siccus: ptransit p duas regiones aeris. s. inferiorē. & mediā eo ꝙ frigus illaꝝ nō pōt conuertere ipsum: & transilit ad illam regionē q̄ dicit̄ estus: & ibi facit regiones qnoꝗ. Aut igit̄ in oībus suis partibus eq̄liter ē subtilis siue tenuis: aptus inflāmationi ex calore loci: aut īequaliter. Si ineq̄liter: aut hēt īferius multas partes terrestres dilatabiles aut non sed paucas. Si multa habet terrestria inferius: tunc ibi de necessitate dilatabitur. Terrestre aūt habundans repugnat eleuationi ad equalitatē aliaꝝ partiū. & calidum iteꝝ igneum rarificādo dilatat: & partes plus calide cōtinue plus intēdunt in accumē: & efficit̄ ipsum sicut colūna piramidalis. Et ꝑpter longinquitatē uidebit̄ de supiori eē diuisum: sicut ppendiculum qd̄ inferius habet massam: & continue in sublime cordam. Hoc igit̄ sic incēsum ab estu loci & ignis: dicit̄ a philosophis ignis ppēdicularis. Si aūt inequaliter subtilis ē & calidus. sed subitus nō habēs multa terrestria q̄ dilatari queāt p causam ꝑdictā: tunc totū iteꝝ eadē de cā iflāmabit̄: & uocat̄ lancea pp longum subtile qd̄ ꝑtenditur in figura & stat erectum: acumē habēs supra: sicut ignis ppendicularis. Si aūt ē equaliter subtilis bene tenuis equaliter aptus inflāmationi. Tunc ēt equaliter accēditur in oībus partibus. Aut igitur est equaliter disgregabilis a calore in oēm partē dimēsionis: & sic efficitur latum quasi rotondum natans in superficie aeris. Et illud ē quod a uulgo uocatur candela accensa. Licet enim latum sit in supficie: tamē uidetur rotundum & spericum propter longinquitatem nostri uisus. Aut ē equaliter subtilis: sed nō ē equaliter extēsibilis nisi in partē unā propter materie paruitatē: sicut cornu quod cum extēditur ad partē unam contrahit̄ ad partē aliam: ꝙ tūc uapor ille succensus: dicit̄ assub ascēdēs. Aut ē equaliter quasi subtilis: sed nō bñ continuus nec adherens sibi: sed una pars eius aliquātulum distās ab alia: & uidetur assub ascendēs post assub: sicut si euolarēt scintille de fornace. Et he qnoꝗ impressiones cōueniūt ī hoc: ꝙ oīa sursum euolāt in ignē: & nihil eorum descēdit deorsum. Si aūt uapor nō ē ueheměter calidus & siccus: tūc non pōt penetrare mediam regionē aeris: q̄ frigidissima ē. & tunc iterum causant̄ qnoꝗ impressiones de illo uapore. Aut. n. uapor ille ē calidus & siccus & bñ cōtinuus: cuius partes fortiter coniacēt. Aut ē disgregatus. Si disgregatus tūc pp calorē quē habet: qñ in aere iferiori

occurrit ei frigida nubes. Frigiditas aũt cõfricat ptẽ ad partẽ: & ex cõfricatiõe inflãmať. Et quia disgregate sunt partes uideť ignis diuisus. Et quia fugit nubẽ frigidã tangentem. Ideo uideť disgregatim egredi sicut si stupa accẽsa sufflareť de cãna. Si uero ẽ uapor bñ continuus & expellit a frigida nube tangẽte: tunc aut ẽ cõpactus uapor & cõglobatus & fortis: aut ẽ modicus nõ multũ cõpactus. Si non multũ cõpactus nec multus: tũc cadit cõtinue: sed nõ diuidiť propter continuum casum: uideť sicut stella cadẽs longa que reliquit uestigium casus post se & uocať a philosophis candela accẽdens aliã cãdelam continue per descẽsum. Si uero ẽ multa materia cõglobata: tũc accipit tres diuersitates a diuersis q̃ sibi occurrũt in aere. Si.n. nihil tũc obuiat accenditur confricatiõe sui ipsius & stabit aliquãdiu in aere. & hoc ẽ quod dicũt discurrẽtes in nocte esse lumen precedẽs eos. Si aũt occurrerit ei aliquid in aere: aut hoc ẽ desuper expellens ipsum inferius. Et hoc uocať a uulgo stella cadens: a philosophis assub descendẽs. Aut frigida nubes ẽ ad latus unum & calida ad aliud: & tunc ꝓpter conueniẽtiam ad calidũ: attrahiť ad illud & ibi incẽdiť: post primã aũt partem fumat anteq̃ incẽdať: & dilatať in medio & incuruať ꝓpter incensionem partis unius & alterius excessionẽ uersus humidum & frigidum. Et hoc efficiť uelut draco uolans: quia anterior pars accẽsa uideť spiramen draconis. Media aũt incuruata: pp hoc quod attrahiť a prima incuruat se ut serpẽs: & uolat semꝑ ad illud latus ubi circũstat ipm latus calidũ: eo ꝙ simile attrahit simile & cõtrariũ expellit cõtrariũ. Si ẽt est uapor siccus: tenuis inflãmabilis medio modo: tũc pertingit ad regionẽ mediã: & non penetrat ipsam & tũc generať tertius assub. Quia tñ ille ex frigore loci expelliť: quia multe nubes sub eo sunt. Ideo incidẽs in nubẽ occultať: & penetrãs nubẽ apparet iterũ. & uocať illud a philosophis assub quãdoq; apparẽs: qñq; nõ. & hec sint dicta de generatione uapoꝝ: siccoꝝ: habẽtium impressiones ĩ tribus locis sublimibus. Sic igiť patet numerus. xi. impressionum aeris: que oẽs in sublimi generantur a uapore sicco.

De generatis a uapore humido tantum. Capi. iiii.

Vnc aũt transeũdum ẽ ad eas q̃ generanť a uapore humido tm̃ sicut ros pruina: nix pluuia: grando. Stille seu gutte magne q̃ cadũt qñq; ĩ estate. Sciẽdum aũt ꝙ uapor humidus cum sit aqueus non ẽ inflãmabilis ꝓpter hoc ꝙ in duabus qualitatibus igni contrariať, s. in frigida potẽtia & humida potentia. Licet actu sit calidus & siccus tẽperate. Ad huiusmodi igiť scientiam

preexigitur sciat qd e conuertes: & couertere potes uapore in aqua. Et qd constringes & qd constringere potes uaporem in glacie. Couertere igitur uaporem: e ipm ispissando ad naturam aque redigere. Cu aut frigoris sit inspissare: sic calidi disgregare: patet q ois couersio uaporis fit p frigus. Congelatio aut fit p ide frigus in angulis confortatum: & costringes aquam q couersa e. Item nota q aliqua nubes e couersa in partibus suis q.s. e aqua facta: & aliqua e in uia couersiois q.s. est in aqua fieri. Dicedum ergo q nihil eorum q generant ex uapore humido e inflamabile. Item qa aqua e elemetum magis tenue q terra pp hoc calor solis attrahens tales uapores no multum retinet ab ipsis uaporibus: sed e exalabilis p frigus constringes ipm uapore. & io nullus talium uaporum pertingit p regionem frigoris ad regione estus: sed eleuat plus & plus i regione frigoris excelletis uel teperati: secudu q sunt calidiores & minus calidi. Si igitur sit uapor humidus calidus ualde erit uapor ille ualde rarus ascedens usq ad regionem frigoris. Cum aut sit rarus: frigus circustans in illo loco penetrabit in pfundu: eius undiq eo q rarum in oibus partibus dat igressum frigori. Cum ergo igredit frigus & simul egredit calor. Frigus icipit couertere coartare & ispissare couersas ptes uaporis. Et qa forte est frigus: icipit uelociter pars fluere ad partem. & quia frigus est ualde dominas costringit aquam conuersam: & generat inde grandinem magna uel paruam secudum q e frigus magis uel minus potes super ipm uaporem. huiusmodi signa sunt duo. Quorum unum e q grando non cadit nisi i temporibus calidis & pcipue in uere & tempore fructuum. i. in autumno & rarius q in uere: qa tuc icipit calor adures & aduras: & exsiccas multum accedes uaporem & alte eleuans ipm i mediu frigus: & ex hoc uapor rarus undiq circusceptus frigore: dat igressum frigori: & fortissime costringit. Sicut aqua calefacta exposita sub diuo in hyeme plus cogelat q frigida in code loco posita eo q aqua calida magis rara: magis dat ingressum frigori. Aliud signu est q grado no est directe rotunda siue sperica sed quasi in forma lentis circuposita uel circunsepta guttis cogelatis. hoc enim accidit quia cum uapor esset expansus in latum: frigus contrahens magis contraxit de materia a lateribus: q a superiori uel inferiori parte. Et cu esset magnum: congelauit parte anteq flueret alia ad ipsam: & ideo alia conuersa confluens ad ipsam adhesit ei: sicut gutta cogellata. Si aut qnq grando inuenit rotuda: hoc est per accidens. Et eadem de causa etia semp est liquescens & non sicca. s. quia cadens a regione frigoris transit per inferiore aerem: qui ex reuer

berationẽ radiorum a terra & aqua & pmixtionẽ ẽ temperate calidus: & ideo ex motu: & istius aeris caliditate liquescit extrinsecus: & inueniẽ cades liquida. Nix aũt quo ad tps econtrario se habet grandini. Et in quibusdm quo ad materiã conuenienter se habet. Generaẽ enim ex uapore calido nõ tñ sicut grando. & huius signum ẽ pnosticatio rusticorum: qui in hyeme qñ remittiẽ frigus expectãt niuẽ: nisi sint nubes obscure. Aliud signum uerius ẽ: ꝙ uapor niuis future lucidus ẽ: & pallens & uideẽ multis. & hoc ẽ signum raritatis ipsius. Item stat diu in aere qñq; p octo dies: & hoc ẽ signum caloris: sed nõ eleuatur nisi tpe hyemis. & hoc quia sol tunc debilis ẽ: & iõ adiutorio lune uel alterius stelle uel plurium: tunc sufficit eleuare & nõ sufficit adeo ĩtẽdere & calefacere: sicut in estate fit. Hic ergo accidit ꝙ uapor niuis non ptingit usq; ad regionẽ frigoris: sed remanet circa in regione tẽperate frigida frigide tñ regioni magis uicinꝰ q̃ terre. & iõ quia frigus nõ ẽ adeo forte sup ipm: nec adeo rarus ẽ uapor ut det undiq; ĩgressum frigori: cõtingit ꝙ uapor niuis simul cõuertiẽ & cõgelaẽ: & nõ ante conuertiẽ & postea cõgelaẽ. & in cõuersiõe ẽ diffusus uaporabiliter: sicut lana carminata. Ideo nix cadit lata & rara: sicut si eẽnt ptes lane sparse. Quia uero frigus nõ fuit forte sup ipm: iõ in ipso egressu caloris ex ipso cõgelatur qa ipse calor egrediẽs aliquãtulum resoluit id qđ debiliter cõgelatum ẽ. Ideo nix cadit mollis facile cõprehẽsibilis: quod non eẽt si eẽt oĩno glacies sicut grãdo. Hoc aũt locus inferior ideo in estatẽ facere nõ põt: quia reflexu radiorum nimis calidus ẽ cõgelationi: sed nix sufficit cõuersioni sicut accidit in pluuiis: ut postea diceẽ. Ex his duabus causis concluditẽ causa granulorum q̃ cadere consueuerunt in martio & aprili in nostris climatibus. s. in sexta & septima & ultra in parte accidentali: que plus distant a uia solis q̃ alia. Videmus igiẽ granula rotunda: rara & frequẽter habẽtia formam ciceris. & hec generãtur ex causa mixta ex utroq; istorum. s. ex uapore magis calido: & magis eleuato q̃ nix: sed minus q̃ grando: & quasi in termino duorum locorum nominatorum. & ideo ista interius habẽt raritatẽ niuis sed non molliciẽ: eo ꝙ frigus magis uincit sup ea. Exterius aũt tẽdunt in grãdinis cõparationem. Cum aũt cõuertiẽ uapor ille aliq̃tulũ ex grauitate subitus dilataẽ: & supius attrahit de magis calido subtili: & ideo ibi efficiẽ actum. Et huius signũ ẽ ꝙ ut frequẽter hec in mediis temporibus generanẽ. s. in uere. & in principio ueris: magis q̃ post mediũ ipsius sole existente in piscibus & in principio arietis. Item uapor aqueus ut frequẽter nõ ẽ rarus subtilis: & calidus sed potius spissus frigidus humidus & gros-

fus. Et ideo alte nõ ascendit ad regionẽ magni frigoris: sed remanet in iferiori: cuius frigus sufficit cõuersioni: sed nõ cõgelationi nisi p accidens. Et iõ talis uapor reddit aquã pluens. Dico aũt p accidens qa ex frigore accidẽtali existẽte ĩ aere ipse gutte pluuie anteq̃ ueniãt ad terrã cõgelant: & cadũt glaties. De pluuiis dicit Isidorus in lib. ethimologiarum pluuie dicte sunt: eo q fluũt q̃si fluuie. Nascũt.n. de terre & maris alitu: q̃ cum altius eleuate fuerint aut solis calore resolute: aut ui uẽtorum depresse stilant in terris. Nimbus ẽ depressitas nubis ĩ tempestate obscura: & inde a nube nimbus. In estate uero qa tũc calor fortior ẽ ipetuose eleuat uaporẽ spissum nõ cõglutinatũ: q diuisus ĩ ptes grossas eleuat parum. Sed partes frigide ĩuente ĩ aere diuidũt a calore diuisim eleuãte uaporem: siue ptes uaporis spissi. Stante aũt nube aliqua aliqd frigoris ẽ ibi: & aliqd alibi. & iõ frigus illud sic fugiẽs tãgit partes uaporis grossi stãtis in aere: & subito cõuertit eas: & iõ fiũt gutte magne cadentes ĩ estate sine uento. Et uidẽt p lumẽ solis trãsire: sicut parue candele & sunt calide multũ humectãtes. Quod aũt hec sit generatio pluuie & guttarum signũ ẽ: qa in aquis pluuialibus eo q calidũ uaporatũ nõ ẽ ab eis remotũ ĩ toto mãet uis cõstipatiua uẽtris. Aqua enim pluuialis cõstipat uẽtrẽ: & ualet dissenteriis. Cõsequẽter dicẽdum est de rore q habet aliqd simile cum pluuia. & de pruina q̃ habet aliquid simile cum niue. Generatio.n. roris est ex uapore grossiori q̃ pluuia & minus calido: eo q habet aliquid terrestre admixtum. Et ideo nõ eleuat nisi parum & nõ fit in tpe magni caumatis nec ĩ tpe magni frigoris. & fit eius conuersio iuxta terrã: qñq ad latitudinẽ unius cubiti: uel palmi uel turris uel huiusmodi. Fit.n. conuersio istius uaporis dupliciter. s. p se. & p accidẽs p se fit frigore aeris ĩ nocte: qñ nõ ẽ reflexio luminis in ipso aere a sole. & iõ ẽt quia parui humoris est. Cito consumit a sole. Alia ẽ cõuersio ipsius ex reuolutione multi uaporis ĩ seipsum ad aliquid reflectens ipsum: sicut in olla cooperta reflexus fumus generat aquã/& sicut fit ĩ istrumẽto. Quo fit aqua rosacea. Vñ cum causet in gramine in sero: increpusculo uespertino fit roratio sub mensa: ad reflexionẽ uaporis ad mensam. Pruina aũt fit ex uapore eiusdẽ nature: sed frigus depsum in aere terre uicino cõgelat ipm cõuertẽdo: sicut dictum ẽ de niue. Quia uero frigus magis depsat in corporibus solidis: sicut sunt ligna & lapides. Ideo egrediẽs frigus ab illis & tãgẽs uaporẽ circũstantẽ cõuertẽdo: cõstrigit ipm circa se stare. Quod aũt hoc uerum sit signũ satis familiare habet. A spirãtibus in hieme ad uestẽ & ad pillos: qđ spiramẽ in hieme humidius fit q̃ in estate

ꝑpter generatiōnē flegmatis: cuius ꝑpria gñatio ē in hieme. Groſſus
enim uapor ſpiratus cōuertēdo congelat': & circūſtat pilis & ueſtibus
ut pruina. Duritiei āt & rigoris pruine ſup niuē cā ē: qa dēpſum frigus
circa terrā ex cōdēſatiōe ipſius ī corporibus terreſtribus: expellit uer-
ſaliter calidū a uapore. Et ideo licet in ipa cōuerſione cōgelet': fit tñ ri
gidus eo ꝙ nihil de calore eleuāte ipm manet quod reſoluendo molli
ficet ipm. Fit ēt qdā roris gñatio: plus a paſtoribus q̄ a philoſophis ī-
uenta. Eſt aūt uapor ualde ſpiſſus quaſi olei fumus: uel ſepi uel adipis:
gñatus ex cōmixtione triū elemētoꝝ. ſ. terre & aq̄ & aeris. & calidum
ignis ē in eo digerens: & efficit humiditas unctuoſa & dulcis ualde ad
modū mellis: & qñ cadit ſup uegetabilia primū efficiunt' q̄ſi melle pfu
ſa. poſtea aūt euaporāte humido ſubtili aereo: remanet groſſum terre
ſtre. & quia bñ pmixtum & digeſtum ē uidet' ſicut farina molēdini uo
latilis reſpſa ſup foliis arboꝝ oleoꝝ: & herbaꝝ. & ex ſiccitate qñꝗ in
curuat & cōtrahit ea. & īducit ſterilitatē in ipſis. Quādoꝗ ēt euaporā-
te calido ex ipſo ad ſupficiē: trahit ſecū humidū. & qa ex frigore aeris
gñatur pellicula exterius. Ideo īcluſus aer conuertit' in ſpm̄ ſenſibilem
aīalem & generant' inde uermes & muſce parue. Et ꝓnoſticant' paſto-
res in his duo accidētia frequēter. ſ. uel mortē pecoꝝ uel ouium ſed ꝓ
cipue ouium. Et ad hoc due cauſe poſſunt aſſignari. Quaꝝ una ē quia
ex dulcedine tātū inde comedūt aīalia. ꝙ fel eoꝝ ex multa colera aug-
mentat'. Mel enim calidū & ſiccū: nutrit colerā: ita ꝙ Kiſtis felis ſcindi
tur: & fel p inteſtina diffundit' & ſcindit ea: & ex inde aīalia moriunt'.
Et huiuſmodi expimentum uiſum ē occiſis pecoribus. Alia cā ē quia
nimis auide ſumēdo dulce: opilat' epar. Et multū nutrimētū attractū:
ab ipſo epate nō pōt ulterius dirigi ad mēbra pp repletionē uenarum
putreſcit iō in epate & generant' exinde ſanguiſuge: & replēt totū epar
Et hoc ſepe uiſum ē in ouibus. Hec igit' dicta ſint de generatis ex uapo
re humido in ſublimi. In utriſꝗ aūt ꝑhabitis. ſ. generatis ex uapore hu
mido: & generatis ex uapore ſicco inflamabili: ē unū accidēs qd non ē
ꝑtereundum. ſ. ꝙ qñꝗ ſubito & tēpeſtuoſe deſcēdunt: & qñꝗ ſuaui-
ter cadūt. & ē duplex cā huius. Quaꝝ una ē frigus expellēs calidū ſibi
cōtrariū: ſicut accidit in aſſub deſcēdente: & dracōe q mouet' ad latus
& nō directe īferius. Eſt eni uapor nō equaliter leuis & grauis: curuās
ſe pp dubiū motum: & īflamat' cōfricatiōe: quē ad unū latus pellit fri-
gus obuiās: & ad alteꝝ attrahit calidū cōſimile. Aſſub aūt cadit ex
impulſione ſui cōtrarii. Eo ꝙ īclinat ſe ad unā plagā mūdi: dicūt ma
rinarii ꝙ uētus ſubtilis flat uel ſtillat ad illā parte: & puto ueꝝ eē. Alia

aūt cā ē fortissima expulsio ex duplici expellēte unū ē frigus loci ut dictum ē. Et huius signū ꝙ qñ extinguit ignis in aquā rarā fit ibi expulsio subita & impetuosa unius ab alio. Aliud ē uapor siccus expellēs humidum uel ecōuerso. & iō tēpestuosa pluuia semꝑ ē uento ꝑcedēte & inuoluēte & inspissante nimbū. & hec dicta sufficiāt de generatis ī alto ex uapore sicco inflamato: & de uapore humido.

De uentis & causa ipsorum in cōmuni. Capi. .v.

Dicendum est nunc de uentis: & de causa uētorum materiali: & efficiente: & de loco generationis eorum. Vētus igitur fit ex uapore sicco grosso terrestri naturaliter. Efficienter aūt a calore solis hunc uaporē eleuante: & non consumēte. & huius signum ē ꝙ uēti fortes ꝑcipue fiūt in autūno: sole exñte circa equinoctium hyemale: quia tūc sol comburēdo exsiccauit elemēta: & ideo uapor tunc eleuatus magis ē siccus & terreus: & ideo autūno dat complexio terre. s. frigida & sicca. Locus aūt generatiōis eius ē circa mediam regionē q̄ ē maximi frigoris. Ascēdit. n. illuc uapor terreus. Et cum sit ꝑ naturam grauis: & calidus: obuiat ei frigus loci & īspissat & grauat ipsum: & facit ipsum descēdere aliquātulū. Calor āt solis ī ipso ēt non ē de facili separabilis ab ipso: quia magis confortat in sicco terrestri q̄ in uapore humido. & iō iterum releuat ipm & inde fit inuoluta īpulsio aeris: qui flatus uēti uocatur. Sic ergo determīata de causa materiali & efficiente: & de loco in cōi. Oportet magis ad spēm uētorum transire ut sciat. Quare uētus non uenit de sublimi queādmodū pluuia sed semꝑ a lateribus. Ratio ē quia quia locus generationis uēti secundum ꝙ flare incipit: ē in extremis terre & non sup ipsam. Causa aūt huius ē quia reflexio radiorum in extremis terre ē debilis: & ī medio ē fortis. & hoc propter angulum radii: qui in extremis ē contingētie. Angulus āt in medio ē rectus uel acutus obtussus. Cum igitur causa efficiēs uēti sit calor debilis euocans tamē iō confortatur a materia uenti in extremis terre nostre habitabilis: & nō directe sup ipsam flat.

Causa aūt quare uentus flat discontinue: & facit flatum unū & cessat ad horam uel flat debilitꝰ: ē quia in uapore illo frigus loci: & non uaporis superiorem partem ipsius deprimit ualde uehemēter. Et cum latissimus uapor sit inspissatus a frigore: multum agitat aerem. & dat flatum donec descendat conuersio: superioris extremitatis ipsius sup inferiorem terre extremitatē. Deinde resurgit calor ex radio circa terram calido suo eleuante ipm & subministrāte ei materiā ex eleuatione pluris uaporis ī ipm. & iō confortatus iterum dat aliū flatum forte ascē-

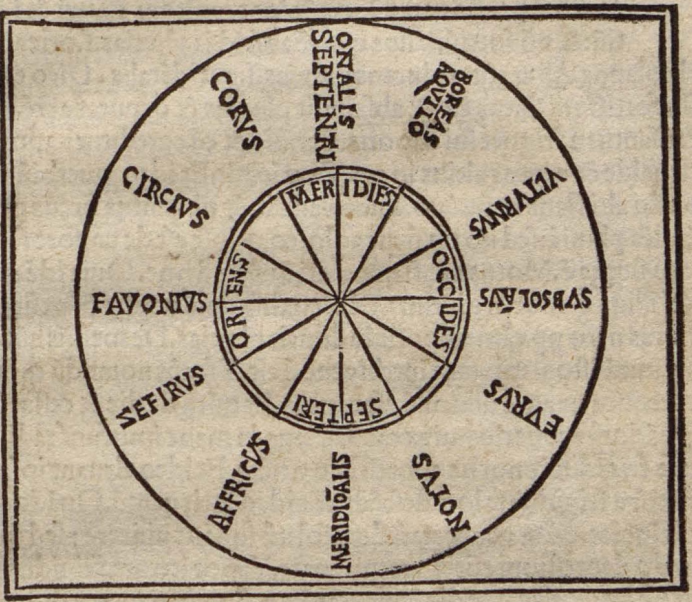
dere. Sciēdū ē enim q̄m uapor terreus nūq̄ aſcēdit eq̄liter ī oībus partibus: qa ſunt ī eo oppoſite uirtutes.ſ.ualde leuis & grauis: & nō eq̄liter ē ſubtilis uel ſubtiliabilis pp duritiam ſicci uaporis: & iō aſcendit ſicut pellis extēſa ab inferiori ad ſupius: cuius latitudo uerſa ē ad nos. His uiſis facile ē uidere quare unus flatus fortior ē alio: & qs eoꝝ. Cū enim ſupior extremitas iſpiſſata frigore loci deſcēdat & ſpiſſum fortius īpellat aerē: tā raꝝ fortior erit flatus deſcēſiōis q̄ aſcēſiōis. Iſtā āt aſcēſionē & deſcēſionē uaporis uocāt phi.motū tortuoſum terreſtris uaporis: ſicut ēt uocāt ipm uaporē magis fumū pp ſui terreſtritatē: & uaporē aqueū magis ꝓprie dicūt uocari ꝓprio noīe uaporē. Sic ēt hoc neceſſariū ē ſcire: ꝙ aer ē elemētū obediēs oī īpulſioni faciliter. Cuius motus fit faciliter ad oēm ptē p nām ſui. Et ſignū huius ē ꝓiectio ſagittarū ī aquā leui īpulſu uel uiolēto fortiſſime īpellit aer uel aq̄. & inūdat ps īpellēs ptē uſq₃ quo ceſſat uis uiolētie. Si ergo tā paruū īpellēſ adeo fortē dat ſibi motū: nō ē mirādū ſi fumus latiſſimus dat flatum hmōi Hec ē ēt cā ſoni uēti ad modū undaꝝ cōfingētiū ſe ſe: eo ꝙ una inūdatio ꝑuenit aliam: & effundit ſe ſup eā. Ex his de plano patere pōt triplex cā abſciſſionis uētoꝝ.ſ.inteſum frigus īteſus calor: & hec abſcindūt ſimpliciter. Sequēs pluuia: & hoc abſcindit ſcdm q̄d. Frigus qppe intēſum n̄ ꝑmittit apiri foramīa terre ut eleuet fumus. Calor āt īteſus cōburit fumū. Sed pluuia ex hoc ꝙ infrigidat aerē: grauat uaporē: ita ꝙ tm̄ deſcēdit: ꝙ ſubito nō pōt eleuari a debili calido. Et ſuphumefacit terrā: & ſupficiei poros p quos exiuit fumus: obſtruit. Et iō pſcidit mā adaūgēs uētū. Et qa qcq̄d nō generat cōtinue cito deficit. iō ceſſat uētus poſt magnas pluuias. Sed qa ceſſante pluuia iteꝝ reſurgit calidū in aere & ī terra: exſiccādo & eleuādo uaporē & fumū: iō ut frequentius: poſt aliquā horā uel aliquos dies reſurgit iteꝝ uentus niſi ſit pluuia ualde lōga q̄ p multā frigiditatē facit uictoriā ī fumo uēti. Ex his dictis ēt liquet q̄re uapor uētoꝝ nō cōuertitur: ut cadat ſup nos terra pluēs ſicut cōuertit uapor aq̄ & cadit ſup nos aq̄ pluēs hmōi.n. ſcdm dicta due ſunt cāe. Quaꝝ una pricipalior ē mā uēti: q̄ ē ſicca & nō bn̄ cōtinuabilis: ſed tm̄ hn̄s aliqd nāe humidi qd ē cōtiuū ut fumus: & iō reſoluta n̄ p frigus apparet ſenſibiliter: ſed diſpet ad modū athomoꝝ. Alia cā ē qa uapor uēti nō natat ſup nos ſed dirigit ad extrēa hiabilis terre noſtre: uel cōuexi arcus unius terre & nō cadit ſup nos. Dico āt cōuexi arcus unius terre: qa terra rotūda ē & uētus: quādoq₃ in terra una ē: & nō ī alia. Et tūc uapor licet nō ſit ſimpliciter ī extremo: ē tm̄ in cōuexo arcus reſpectu terre inſuflat.

De uentis in particulari. Capi. .vi.

Sequitur de uentis in particulari: & lōcō generatiōis eōꝝ: & de impressione singuloꝝ: & de hoc quod efficiunt in nostra habitabili terra.

De quattuor uētis prīcipalibus simplicibus & de aliis intermediis.

Circius & aquilo borream stipare feruntur.
Affricus atq; nothus sunt austro collaterales.
Et circius corus fauonius inde sequuntur.

Vnt igitur quatuor simplices qui nascuntur uel generantur uersus quatuor angulos solis: supra nostrū orizontē distinctos. Sūt aūt secūdū Ari. Septētrio Meridies: Subsolonus .i. oriētalis: & fauonius. Inter quoslibet aūt duos sunt duo alii. Et sic octo sunt medii. Inter septētrionalē & subsolanū: ē borreas propinquior septentrionali. Et uulturnus ꝓpinquior subsolano. Itē inter subsolanum & meridiē. Eurus ꝓpinquior subsolano: & nothus ꝓpinquior meridionali siue austro Item inter austrum & fauoniū. Affricus propinquior austro: & xefirus propinquior fauonio. Item inter fauoniū & septentrionem. Circius uicinior fauonio: & chorus propinqor septentrionali. Et notandū ꝙ noīa uentoꝝ collateralium nō noīantur ab Aꝝ. sed secundum usualem septentrionalē. Duos etiā preter

hos incertos flatus & uagos ponunt quidam. Qui si sunt nō deriuan tur ab istis: sed potius ex eisdem locis generantur. ita uidelicet ꝙ eleua tio uaporis ī giro quasi cōtinua modo hic modo ibi. Et hec que dicta sunt de duodecim uentis patent in presenti figura.

Vperest determinare q̄re unus istoꝝ sit magni flatus & pue pluuie & frigide aure. Alter aūt leuis flatus & multe pluuie: & corrūpentis aure. Duo aūt sunt multoꝝ flatuū & frequē tiū: & nō fortiū. Vnus quidē abscīdēs pluuias. s. orientalis si ue subsolanus. Alter aūt cōducens pluuias. s. occidētalis. Dico ergo ꝙ aquilo fortissimi flatus est: & abscindit pluuias & depurat aerē. Et hec oīa causantur a frigore sui uaporis. Et quia & cū egreditur uapor: sic cus est ualde & uentus altius in aere flare īcipit. Et ideo puerbiū uulgi est ꝙ uēti alti flant in autūno. Subsolanus aūt est uentus siccus calidus abscindēs pluuiā: sed nō tm̄ sicut aqlo: eo ꝙ ipse est de uapore sequēte solē qui siccus ē. Motus aūt firmamēti iuuat ad hoc. Quia idē motus est uēti illius ꝙ motus diurnus. Et ideo dissoluit uapor & exsiccatur. Fauonius uero pp cām oppositā adducit pluuias. De mediis aūt secū dum naturā istoꝝ mixtam intelligendū est. Est aūt notandū ꝙ in ma ne ut frequenter ante diluculū est uentus. Et qn̄q3 de die & cessat de nō cte. Quādoq3 ecōuerso huius causa est: qa in mane īmittunt radii solis uapore frigiditate noctis cōpresso in oriēte. Et ideo eleuant ipsum & ipse: iterū a frigiditate loci descēdit. Et ideo facit uentū. Quādoq3 ces sat sole lucēte: qn̄q3 confortat. s. qn̄ sol nō sufficit uincere: sed sufficit eleuando depressioni cōtinue repugnare. Vapor iterum frigidus depri mitur nocte: & eleuatur die & uentat. Et ecōuerso uapor ualidior ele uatur de die: & aliquantulū frigore noctis deprimitur: & proprio ca lore iterum eleuat: & ideo uentat nocte. Et hec determinata sint de ge neratis ex uapore simplici: humido uel sicco & in alto loco.

De causis impressionum compositi uaporis. Capi. vii.

Einde dicendū est de causis īpressionū cōpositi uaporis sicci & humidi: uel sicci cū sicco: uel humidi cum lumine solis: & stellaꝝ: uel sicci cū lumine stellaꝝ. Et sic habemus oīa que in alto gn̄ant ex uapore. Prima cōpositio est uaporis humidi cū siccō nō cōmixtis uaporibus: sed distinctis que cōpositio causat to nitrua & corruscationes. Secūdo assignabimus causam sup terremotū qui causatur ex uapore sicco nō cōmixto sed cōcluso in elemento soli do & sicco qd̄ est terra. tertio dabimus causam de uento turbinis. qui

causatur a uēto sicco obuianti uento opposito. Quarto dicemus cām yridis & coloris nebium & nebularum: Et de cometa. Et galasia. Dicendum est igit̄ ꝙ materia tonitrui. Alia materia est: & alius locus uel uas generationis eius. Materia aūt eius est uapor siccus ualde & calidus. Ille enim de facili totus incenditur. Cuius signum licet turpe sit: tamen conueniens est. In uentositatibus uentris; que quia sicce sunt & terrestres. Ideo emisse: si modicum tangit̄ ab igne statim inflamātur & crepitant. Et si ꝑ pannū subtilē emittant̄ & candela adhibeat̄ tote inflamant̄ flama lata & spsa. Locus aūt uel uas gn̄ationis ē nubes aquosa & concaua. Eleuāt̄. n. forti calore solis ambo simul uapores. Cum aūt uapor terrestris nō sit adeo dilatabilis: ut aqueus constringit̄ in medio sui quasi in uētre: & alius expandit̄ circa ipsum quasi tentoriū. & quia exterior ē humidus. Interior aūt siccus iterior fugit cōtrariū in ꝓfundum nubis exterioris. Exterior aūt loci frigiditate etiam contrahit̄ & amplius iteriorē exagitta: & iterior agitatus cōfricat partem ad partē & ad latera exterioris. & ex ipso motu & confricatione cōtingit ipm igniri & ignis expellit̄ a cōtrario: & in ui ignis scindit nubē aquosam & ī scissura illa accidit corruscatio & sonus: que simul sunt tpe: sed nō simul deprehendūt̄ eo ꝙ uisus celerior est q̄ auditus. Exēplum de muliere lauante pannos. & hec est sententia Aristotelis. Obseruandum tamen ē ꝙ tribus modis fit sonus & tonitruū. & tribus modis egressio uaporis unius ab alio: sicut ꝓbari poterit suo loco. & ideo sex hic notanda sunt. Fit enim primo modo qn̄qꝫ egressio uiolēta per expulsionem unius ab altero: ut dicit Aris. Quādoqꝫ aūt non sic tm̄: sed uapor scindens paulatim: qn̄qꝫ nubem suam in qua est euolans inuenit nubē aliam cōstrictam siccam & spissam. & impingit in illam. Et ex collisione facit sonum. Quandoqꝫ cum corruscatione quando scilicet ex hoc inflāmat̄: & quādoqꝫ sine corruscatione quādo. s. solum colliduntur. Tertio autem modo egreditur uapor paruus. Rarus inflāmatus ex nube tenui non multum aquosa. & tunc uidetur ille ignis sicut alba flamma per multum fumum & tunc non facit sonum ī propria nube. Sed obuiat ei alia nubes ualde aquosa & spissa. Et quia debilis est flamma extinguitur ab illa nube aquosa: susurrando & fumando potius q̄ sonando sicut susurrat & fumat ferrum candēs in aqua tripliciter etiam uapor egreditur ex propria nube. s. ante inflammationem: quia quandoqꝫ incipit comprimi in profundum accumen sui: & ex commotione: eo ꝙ siccus est penetrat nubem & egreditur ad aerem & cōmouet ipsum fortiter uel debiliter. Secundum diuersitatē sue uirtutis. & hec

est causa quare ante tonitrua sunt uenti calidi & fortes. In ipsa autē inflammatione quandoqꝫ uterqꝫ est rarus & debilis: & tunc quia non inuenit resistens egreditur sine sono uel uento: qui perueniat ad auditum nostum sicut in estate accidit in serotinis paruis corruscationibus Postq̄ autem inflammatus est q̄nqꝫ est paruus & tunc pulsando latera nubis facit sonum: sed anteq̄ pertrāseat extinguit & tūc auditur sonus scilicet sibilans: sicut q̄n uentus uehemens flat per foramina sibilando sine corruscatione: & iste diuersitates a paucis considerate sunt. sed oēs inueniuntur per experimentū si quis obseruauerit nocte auras in estate. Dicendū est nunc de diuersitate uaporis secundū calorem uel colorem ignis in ipsa nube. Sed prius de diuersitate nubis cōtinentis tonitrua tādem de diuersitate descēsus eius ad nos. Est āt nubes ut frequēter quadruplicis dispositiōis: q̄ cōtinēt forte tonitrua. s. Nigra: rubra Viridis aliquātulum alba: Nigra q̄dem ē nubes spissa ꝓprio frigore. & ideo nō dat locum radiis: ut penetrādo dilatēt ipsam & faciāt ipam albam. Et ideo spissa fortiter comprimit uaporem & ignit & dat forte tonitruum: si uapor ītrinsecus fuerit multus & spissus. Nubes āt rubescēs ex nigro ē: & de se ualde spissa: sed uapor ignitus iam resultat p ipsam: & iō illa frequēter dat fortiorem ictum q̄ nigra. Virēs aūt cū nigredine & rubore paruo ē pessima oīum nubium: & timēda si directe sit sup ciuitatem aliquam: qa illa multum hēt igneum uaporē pp rubedinem & multam materiā uaporis pp nigredinem: & pp uirorē multam habet aquā: & iō fit ibi pugna fortissima calidi cum frigido: & humidi cum sicco. In tm̄ ut illa frequēter emittat fulmina magnorum lapidum q̄ deiiciunt turres & edificia: incēdunt ēt hoīes. Albam uero nō oportet timere: qa parum habet de utraqꝫ materia. & iō si flāma eius cadit sup edificia statim extiguit anteq̄ īcendat ea: nisi sint ualde sicca uel cremabilia. Valde enim sunt obseruādi: colores corruscationis qui multiplices sunt. s. Rubeus Clarus, Albus Flāmeus, & ruffus q̄si uinosus. Color dicit rubicundus sicut uinum rubeū in uitro sole ꝑlustratū. Primus aūt causat a uapore nō multum sicco. Humidum. n. dat ei colorem rubeū sicut ē flāma lignorum uiridium. Et iste color timēdus est: qa humidam cōtinet materiā: q̄ nō spargit: & iō facilius & fortius incendit. Color aūt flāmeus albi coloris ē uaporis ualde sicci: sicut ē flāma lignorum siccorum & ideo spargit cito & nō ledit nisi facile cremabilia sicut ē stuppa uel huiusmodi. Ruffus aūt color uinosus ꝑnotabilis est eo q̄ ille color ē uaporis ualde conglutinati terrestris: & frequēter simul scindit & īcēdit. Casus aūt ipsius de nube sup inferiora: est qncu-

plex uel fert. Quorum primus modus ē φ cadit uapōr iflāmatus ruffus de nube uiridi ꝓfunda. & hic generat lapidem q uocat telum tonitrui hoc mō uaporabilis cōmixtio terrestris uaporis incēdit. Et cum tangit uiridem nubē q̄ iam ē in cōuersione ad aquā cōglutinat: sicut farina in pastā. Fortissima āt incēsio obuiat ei ita φ humor nubis nō extinguitur. Et ideo conglutinatus uapor fortissime humido: calido decoquitur. Et quia calidū festinat fugere humidū. Ideo in superiori parte acuitur lapis. Vbi primo incipit distillare uapor: & est grossus in parte alia. Et hic lapis scindit & incēdit quicqd īuenit. Secūdus modus eiusdem uaporis qñ minus est conglutinatus & in nube minus aquosa. Et tūc nō cōglutinat: sed incēsus egredit cū īpetu: & iterum scindit & incēdit: sed nō scindit nisi ligna & nō lapides nisi raro. Scindit aūt ex īpulsu & īcendit ex iflāmatiōe. tertius aūt modus est uaporis rubri clari q nunq̄ facit lapidē sed tñ sua flāma nō separatur a uapore: & hec nunq̄ scindit nisi ualde cōpacta corpora: que nō sunt magne q̄titatis. Si.n. essent magne q̄titatis resisterēt ei. Et hic interficit hoīes & apparet in eis odor cōbustionis: & nō uidet uulnus. Quia cū sit subtilis subintrat sine uulnere. Et si inueniat aurum in bursa cōminuit aurum & nō ledit bursā quia bursa cū sit quid rarum dat ītroitū defacili aurum uero cōpactum resistit. Et ideo cōminutum est qñq3 in partes: qñq3 in puluerem. Et hoc modo accidit etiā φ pforat gladium: & nō ledit uaginā. Alius aūt modus eiusdem uaporis magis rari & ex minus aquea nube egredientis. Et ille subintrat & non ledit diuidendo nec aperte incendendo: sed est corruscatio rubea ualde nociua. Et illa nocet uineis sicut dicunt uinitores & precipue botris illis qui multis foliis sunt cooperti. Et tñ per aliquod foramē proicit corruscatio illuc uaporē cū radio suo: eo φ ille uue lese nō possunt euaporare. Et hec corruscatio non solū est nociua corporibus cum directe cadit: sed etiā suus radius nociuus est ei quē tangit & corrumpit: eo φ sit de natura uaporis. Vnde hac de causa quidam aspiciētes inflati sunt in facie: quidā excitati sunt in oculis. Quartus aūt modus est uaporis albi qui egreditur in flamma sicca non coadunata: Et ideo spargitur in aere: sed tamē egreditur cum magno impetu propter profundam nubem in qua est que est aquosa multum & iste scindit & scindendo extinguitur. Ita φ ea que scindit uidentur alba & non apparet in eis signum combustionis. Et qñq3 īterficit: & qñq3 non. Et hoc quando bene est fortis eius impulsus. Et quandoq3 propter sui disgregationem percutit unum in loco uno & non ledit sociū suum iuxta eum stantem: & percutit eum qui stat remote. Quādoq3

etiã reflexus a pariete aliquõ progredit̃ ad aliũ & pcutit illũ. Et qñq3 est debilior. & qñq3 cõsumit uestem uel calcẽ sine lesione pedũ & extinguit̃: & cessat uiolentia & non ledit hominẽ: Quintus modus egressionis eiusdẽ uaporis est ex nube debilitata: & ille nihil omnino nocet qa statim ad tactũ aeris extinguit̃ & retũdit̃. Ita q statim cessat simul icendiũ eius & uiolẽtia ipulsus. Sed hic adiiciendũ est q ,ppriũ tẽpus tonitrui est. Aliud in frigidis regionibus. s. in climate quĩto & sexto & ultra: & aliud in calidis. s. in quarto: & tertio: & secũdo & primo. In regionibus frigidis raro fortiter tonat: nisi sole existente i tropico estiuali: q est i capite cancri uel accedẽte ,ppe uel recedẽte: eo q tunc fortis existẽs simul eleuat uaporẽ aque & terre: ex qbus iunctis causat̃ tonitruũ. In aliis aũt. s. calidis regiõibus causant̃ tonitrua i equinoctiis hoc est sole existẽte i capite arietis & libre Quãdo. n. est in cancro: tũc potius icẽdit uaporẽ q̃ eleuet ipsum. Nec hoc ẽ cõtrariũ qđ supradiximus, scilicet sol i estate abscindit cõburendo uapores: hoc. n. uerum ẽ de uaporibus debilibus. Sed cũ fortis ẽ calor nõ põt cõsumere uaporẽ grossum sed eleuat ipsum: sicut magnus ignis eleuat magna ligna incẽsa & facit ea uolare per aerem. Unde & rustici obseruauerunt: q non pue cõsiderationis esse uidet̃. s. q qñ in hyemalibus signis sicut in capricorno uel aquario audiunt̃ tonitrua: q tunc initio ueris: & forte p totum ãnum plus uentabit: q̃ in alio ãno. Et huius causa ẽ: quia significat multam materiam uentorum esse in aere: que nõ de facili abscindit̃ etiam per totum annũ. De tonitruo dicit Isidorus in libro ethimologiarum tonitruũ dictũ est eo q sonus eius terrat. Nã totus sonus dicit̃: qui ideo interdũ tã grauiter cõcutit oĩa: ut celum discidisse uideat̃. Quia cũ ,pcella uehementissimi uẽti nubibus se repente imiserit turbine inualescẽte: exitũq3 querente: nubẽ quã exintrauit ipetu magno pscindit: ac siccũ horrido fragore defert̃ ad aures. Quod mirari qs nõ debet cũ uescicula q̃uis pua sit. magnũ tñ sonũ displosa emittat. Cũ tonitruo aũt simul & fulgur exprimit. Sed illud celerius uidet̃: qa clarũ est hoc autẽ ad aures tardius puenit. hec igit̃ dicta ad psens de tonitruo sufficiant.

De tpe impressionũ tonitrui & corruscatiõis. Capi. viiii.

t Empus aũt impressionũ que sunt tonitruũ & corruscatio est precipue in estate. & qñ etiã ẽ magnum cauma: & tpe magni estus. Cuius causa est quia impressiones fiunt de uaporibus grossis spissis & humidis: ex quibus fiunt nubes nigre spisse uel sicce: quia sunt ex uapore terrestri inflamato. Vapor autem huius-

modi eleuatus in superficie terre ubi terra subtilis est aqua subtilis est que per pluuias descendunt ad terram. Sed uapor iste emittitur de profundo terre ubi aqua est impura terrestris spissa: & grossa: & glutinosa materia de terminis uicinis terre. quia ex his proprie fit uapor harum impressionum. Vnde non potest nisi fieri sit calor ualde magnus: & ideo non potest nisi fieri tempore estiuo. Adhuc etiam nō fit tonitruum nisi de uapore adusto: qui in sui inflāmatione uel adustione incipit inflāmari: sicut antea diximus. Calidū aūt adurens nō est nisi tpe estatis: & ideo uapor tonitrui & corruscationis nō est nisi ī frigore fortissime impellēte nubem aquosam: & comprimente uaporē. tale aūt frigus nō est in aere nisi sit expulsum undiq3 p locū uicini aeris hec aūt ipressio non ē fortis nisi tpe caumatis: ut patet p iā dicta. Generatio aūt tonitrui & corruscationis per se: nō est tpe estatis. ex hoc aūt scitur ꝙ generatiō istoꝝ est post serenitatē. Licet in ipsa operatiōe celū obnubilet quia tpe nebuloso calidū dispersum est in aere & nō facit fortē operationē in loco uno. Sed tamen quia ista non sunt nisi ī nubibus: necessarium est ut celum obnubilet & in ipso descēsu ipsorum. Licet aūt aliquando uideantur nō esse nubes: tamen micant fulgura sicut in estate in sero uidetur corruscatio celo sereno: precipue ī crepusculo: tamē ibi nubes sunt: unde emicat corruscatio: & ad nos uenit alteratiō splendoris tantū. Ex dictis etiam scitur facile locus duplex harum impressionū. s. locus ubi gn̄antur secūdum formas suas: & locus unde extrahit materia sua. Necesse ē enim ꝙ generētur in loco suo & altiori q̄ alie impressiones humide: quia ille locus superior eo ꝙ ad ipsum frigus repellitur ab inferiori calido. Et huius signum ē multū spacium quod est inter auditum nostrum & corruscationem & precipue quando sunt magna tonitrua: quia maius ē tunc illud spacium q̄ cum parua sunt tonitrua. Locus autem: unde extrahitur materia est humidus grossus humorem aqueum habens & terrestre cōglutinosum nō de facili separabile: quia per ignem adurētem magis comprimitur & inspissat in nube. Quod autē Iuppiter qui ē unus de septem planetis habeat uirtutem & proprietatem tonandi. Non alia causa est nisi quia habet uirtutem & proprietatem eleuare fortem materiam siccorum uentorum: & precipue quando coniunctus fuerit in uirtute aliqua cū Marte tempore estiuo & signis aquilonaribus: quia tunc certissime p̄dici possunt: ꝙ multe stillationes fient in aere. Ita etiam ut periculum sit futurum hominibus propter pestilentiam: ex nimia corruptione futura ꝑpter incēsos uapores pestiferos immixtos aeri. Quia Iuppiter

cum Sole eleuat eos: & incẽdendo cõrrũpit aerem: & ita fit aer uinosus. & hec de tempore & de loco dicta sufficiant.

De terremotu. Capi. x.

Terremotus aũt causam materialem habet uaporem siccum grossum ualde terrestrem. Efficietem aũt habet calorem solis penetrantem in pfundum in uentre terre. Locum. aũt habet terrã opilatam in superficie. Locus aũt opilat tribus de causis. s. Aut quia ẽ non arenosus mari tñ uicinus. Ita q fluxus & refluxus maris sunt apud terminos ipsius: & sic opilat locus humido maris & concludit uapor q̃ non põt exalare qa humidum ẽ repletiuũ pororum aut opilãt pori cõtinuis pluuiis replentibus poros. Aut qa terra est solida saxosa saxo continuo. In his enim exsiccat uel excitat uapor a calore solis subtus: & nõ põt exire pter opilatos poros in superficie. & ideo multiplicãt ibi uapores in uentre terre. Materia aũt cum sit terrestris uapor diuiditur p multum & paucum & grossum & subtile & calidum adustiuum: & frigidum temperatum. Ex his igit duobus. s. ex loco & materia concludit tempus egressionis & effectus. tempus igitur egressionis ut freqũeter: ẽ tempus equinoctii quia tũc multiplicatur materia uentorum & in terra & extra. & multiplicata materia scinditur terra & extenditur & egreditur. Visus est tamen magnus terremotus durans multo tempore in Lombardia: qui fuit circa tempus tropici hyemalis. & hoc accidit ex eo q materia fuit multa & profunda in terra: & pori illo tpe ualde opilati i terra. Ita q nõ potuit euaporare paulatim: & ideo mouit sepe. Erat aũt uapor ille calidus ualde & diffusus p latitudinem illius prouincie. & quia erat calidus ualde ut frequenter quieuit in die: quia tunc subtiliabatur a sole: ita q mouere non poterat terram. De nocte aũt frigore noctis inspissabatur. ita q tunc mouere ualuit. Et ideo precipue mediis noctibus ueniebat & durauit sic fere per. xxxx. dies: Tempus etiam diurnum est magis in mane & meridie: q̃ in alio tẽpore & magis in nocte q̃ in die: nisi aliter ueniat p accidens. Quando enim uapor est calidus sicut frequenter est: tunc nimis subtiliat in die: & inspissatus mouet terram in nocte. Si ãt est frigidus paucus: tunc stat de nocte: & quia paucus est. Primo respectu solis in mane subtiliat & mouet. Si uero est frigidus & multus & spissus: tunc non subtiliatur ad mouendum nisi sole confortato super ipsum i meridie. egressus autem eius quãdo est paucus subtilis: & pori terre laxi est sine sono & non inducit nisi paruum terremotum siue tremorem. Si autem est subtilis paucus & terre pori constricti: tũc in-

ducit cum paruo tremore sibilum quendam. Si uero ē multus spissus: & terre pori cōstricti: tūc aut ē frigus nō adurens: aut calidus adurens. Item aut ē uapor unius uenti principalis. Aut duoꝝ oppositoꝝ: sicut aqlonis & austri. Siue subsolani & fauonii: Item aut ē in loco ubi sunt aque: aut ubi nō sunt aque. Si ē uapor minus frigidus ī loco nō aquoso & multus & terre pori opilati eleuabit terram: ita ꝙ uidebit̄ mons uel collis. & si proiicit̄ ad alium locum ex impetu: tunc iterum residet egresso uapore uel ī toto uel in parte. Si aūt ē frigidus multus in loco opilato. ubi sunt aque. tunc si aque sunt in sup̄ficie eleuationis absorbebit eas p̄ tempus: donec resideat quod eleuatum ē. Et ex hac cā accidit hoc qd̄ pro miraculo habitum est in partibus nostris: in necayo: in loco q dicit̄ loyfen. Ibi enim absortus fuit necayus fere per unam leucam uno die & non sentiebat̄ minutio aque supra uel infra illam leucā eo ꝙ in loco terremotus absorbebat̄: & egrediebat̄ post. & iterum residēte fundo manauit ut prius. Si aūt aqua fuerit in ꝓfundo. tūc quandoq; proiicit terram: & facit eam aperiri. Si aūt ē uapor siccus adustiuus: & in loco opilato nō aquoso: tūc egrediēs exsufflat multum cineris combuste terre. Ita ꝙ quandoq; aperit ciuitates uicinas & destruit eas. Quandoq; etiam tam iste q̄ precedens proiiciunt terram uel cinerem in fluuium: & operiunt ita ꝙ uidentur absorbere eum. & quandoq; etiam obstruendo fluuios in una parte: cogunt apparere uel aperire in alia. Si autem est uapor qui opponitur alii. Hoc est ualde incautum quia tunc facit profundas uoragines. & quandoq; unus mouet aquā uenientem a parte una. & alius uenientem a parte alia. & inducunt ex concursu diluuium particulare: & precipue quando obstruunt hostia fluuiorum ad fluxum cōsuetum. Exemplum autem de terremotu ponitur in castanea & ouo. que si ponantur in igne nō fractis corticibus uapor qui est interius excitatus a calore exteriori īcipit subtiliari & uolens exire: cum īueniat resistentiam impetu magno frangit testam. Ita ꝙ frequenter proiicit ouum uel castaneam de igne. Signa aūt p̄cedentia terremotuū sunt frigus ex uapore frigido: & sonus ex motu subterraneo. Sequētia aūt sunt. Caligo & tenebre circa solē uel stellas: pp̄ dispositionem nubium. & hec de terremotu dicta sufficiant.

De uento turbinis. Capi. xi.

[S]Equitur nunc uidere de uento turbinis. & de illo determinare facile est secundum predicta. Quia non causatur nisi a uentis ex opposito contra se uenientibus: quoꝝ uterq; equipotens est alii. effectus autem eius est. Quandoq; eleuatio

pulueris. Et quandoqꝫ eradicatio arborum secundū ꝙ fortiores sunt & debiliores. Quandoqꝫ autem unus est debilior altero cum resistentia tamen aliqua: & tunc cedit. & per totam uiam unius flatus semper eleuatur puluis inuolutus secundum circulum. Fit etiam quādoqꝫ turbo per accidens a uento uno tantum: quando repercutitur ad parietē aliquam uersus flatum suum.

De generatis ex uapore: & primo de yride. Capi. .xii.

r Estat dicere de generatis ex uapore q̄ coniungit᷑ cum lumine Solis & Lune & stellaꝝ sicut ē yris & circulus solis & lune & comete: & colores nubium & nebularum & galasya. Sciendū igit᷑ ꝙ yris secūdum Aristotelem causat᷑ ex radio solis redeunte ad uaporem contrarium nubi. i. ſtātem ante nubem sicut quando radius refulgens in aquam relucet ad parietem. & hoc quando rorando incipit descendere tempore pluuie. Oportet autem nubē esse tersam & quietē. Ex quiete enim ꝑtes cōfluūt cū sint similes. & sic exterior suꝑficies plana fit ad recipiēdū radioꝝ impressionē. & sic radius relucet ad uaporem: sicut speculū luminosum relucet ad speculū simile sibi cōtra faciē positū. huiusmodi signū ponit Ari. in libro methaphisicoꝝ. Dicēs ꝙ uiro cuidā debilitatus fuit uisus. & dum iret uidit ante faciē suā lumē. Quia multo humore grosso & turbido in pupilla oculoꝝ defluēte: imago eius confusa & ꝑcipue oculorum imprimebat᷑ ī humore tāq̄ ī speculo. Ita ꝙ putabat aliū similem cōtrafaciē suam ambulare. Et licet sol cuius imago est yris sit rotūdus: qa tñ longe altior ē nubibus: suꝑiorem ꝑtem nubis tangēs īprimit ei formam arculeā. Vnde q̄to sol est ortui uel occasui propīquior tantō ī ꝑte opposita apparet arcus maior. Colores aūt yridis causant᷑ ex eo ꝙ nubes irradiata a sole ꝑtes quasdā hēt altiores: & alias demissiores. Itē aliquas habet grossiores q̄ ut solē transmittāt. & alias subtiliores q̄ ut solē excludāt. hec inequalitas alteraturā faciens lucē umbrāqꝫ ꝑmiscet & illā mirabilē arcus spēm representat. Sunt aūt colores arcus secundum Ari. tres aut quattuor. s. uinosus siue rubeus extrinsecus suꝑ globositatē arcus: post quē seq̄t᷑ uiridis q̄ ē īterior & exterior. Sed medius calor inter hos ē ceruleus: quare in suꝑiori uariatus inter album & rubeum ē quasi pallens color. Sed in inferiori parte uariatus īter album & uiride: ē quasi citrinus. Et nō possunt pictores facere colorē similē yridi & precipue calore compositū medium īter ītrinsecum & extrinsecum. Quidam tñ dicunt yridē habere q̄ttuor colores principales ex quattuor elemētis. ex q̄bus ēt nubem esse cōpositam. Ab igne rubeū.

Ab aere purpureum: Ab aqua glaucũ: a terra pp herbas uirides uiridẽ

Arcus iste in diuersis tpibus diuersa significat. In meridie enim ortus: magnã uim aquarum esse in aere que in meridie possunt dominari. Si uero circa occasum fuerit: tonabit & leuiter pluet. Sed si ab ortu uel circa surrexerit: serenitatem pmittet. De arcu Ari. dicit post autũnale equinoctiũ qualibet hora diei arcum posse fieri. Estate uero nõ nisi incipiẽte uel inclinato iam die. Cuius rei istam reddit causam. In estate sol circa meridiẽ calidissimus nubes exurit. Ita q suã in eis imaginẽ imprimere nõ põt. Sed matutino tpe: aut uergẽs in occasum quia minus calet a nubibus sustineri põt: & suã imaginẽ in eis iprimere põt. Itẽ cum sol nõ soleat facere arcũ nisi oppositus his nubibus in qbus facit. Cum uero dies breuiores sunt & sup nubes ẽ sol oblique oppositus. & ideo in qualibet pte diei ẽt cũ sol est altissimus nubibus suã põt imprimere imaginẽ. Temporibus uero estiuis sup uerticẽ nostrũ fertur: & tũc media die directe respicit nubes nec eis suã imaginem imprimit. De yride dicit Isidorus ĩ libro ethimologiarum arcus celestis dictus ẽ ad similitudinẽ ĩcuruati arcus: yris huic pprium non est. & dicitur yris quasi aeris. Quod ad aerẽ de terra ascẽdit: uel qa p aerẽ descẽdit ad terram. Hic aũt a solẽ resplẽdet dum caue nubes ex aduerso radium solis accipiunt & arcus spẽm fingũt. Cui uarios colores illa dat res: quia aqua tenuis: aer lucidus & nubes caligantes irradiata ista uarios causant colores.

De circulo qui apparet circa solẽ & lunam. Capi. xiii.

Circulus aũt qui uidetur quandoque in circuitu solis siue corona causatur ex uapore humido ascendente & multiplicato in aere sup quẽ cum illuminatur sol: relucet splendor eius in aere ultra ipsum uaporem aut in ipso. Deinde reflectitur illud lumen ab aere rediẽs sup ipsum uaporem ascedentem & sic uidetur circulus siue corona in circuitu solis. Et licet circulus iste uideatur solem tangere: nõ tamẽ lõge a terra fit ista effigies. Sed uisus noster imbecilitate deceptus: putat ipum esse circa solem. Et similiter accidit in lunã: & in aliis stellis habẽtibus lumen. Hii circuli in nocte circa lunã & stellas frequẽtius apparẽt: circa solẽ uero in die rarius: propter fortitudinẽ caloris illius uaporem resoluẽs. Circuli isti si delapsi equaliter in semetipsos euanuerint significant aeris tranquillitatẽ. Si aũt in unam partẽ quasi rupti cessauerint: uẽtum a parte illa flare significant. Si uero pluribus locis rupti fuerint tẽpestatẽ naute in mari expectant. Videtur ẽt quãdoque q calor solis sit parue aut uehemẽtioris rubedinis: quod cõ

tingit ex fumō multō a uapore aſcendente ad ipſum. Sicut cōtingit ex fumo aſcendente ex lignis uiridibus cōiuncto cum lumine ignis.

De cometa. Capitulum.xiiii.

Omete aūt ſtelle ſunt habentes comas: quod fit propter aerē inflāmantem cōtētum a ſtellis ſiue a planetis quinqꝫ.ſ. Saturno: Ioue: Marte: Mercurio: & Venere: Iſti enim planete propter uelocem motum ipſorum igniunt aerem qui eſt in circuitu ipſorum: & ſic propter aerem inflammatum contentum a ſtellis predictis cōiuncto lumine earum cū eo uident̄ comete ille ſtelle. Dico autē ꝙ cometa nihil aliud eſt q̄ uapor groſſus terreus cuius ptes multum ſibi cōiacent: paulatim aſcendentē ab inferiori parte eſtus uſqꝫ ad ſuperiorē eiuſdē ubi cōcauitatē ignis cōtingat & ibi ſit diffuſus & inflāmatus. Et ideo uidetur longum frequenter & diffuſus. Dico aūt ꝙ eſt uapor terreus: ut habeat̄ materia uaporiſ. & dico groſſus quia ſi eſſet ſubtilis neceſſario haberet euaporari & diſſiparet̄. Et dico cuius partes coniacent: quia eſt bene mixtus uiſcoſus. hic aſcendit ad regionem que dicit̄ eſtus. Et quia multā cōformitatē habet in partibus ſuis Primo per calorē ignis diffunditur & poſtea inflāmatur: & in medio remanet ſemp ſpiſſus ubi nutritur theſauro ſuo qui eſt ſub eo. & ideo eſt flāma alta ualde & ſpiſſa. Illud aūt quod diſtat ab imo diffuſum ad latera tenue eſt: & habet flāmam tenuē ad modū nubis albe uidet̄ huius coma. Durat aūt per totū tempus quo ſic euaporat ad ipſum ſuus theſaurus. ego autem cum multis aliis. Anno dominice reſurrectionis M.cc.quadrageſimo. In ſaxonia uidi trabem quaſi iuxta polum ſeptētrionalē: & proiecit radios īter meridiem & occidentē magis dirigēs conus ad orientem & conſtat ꝙ ibi non ſunt alicuius planete.

Quomodo cauſantur colores nubium. Capi.xv.

c Olores uero nubium ſiue nebularum cauſantur ex adiunctione luminis cum ipſis ſecundum ꝙ magis & minus ſunt dyaphāe. Vnde dicit Auerrois. Neceſſe ē ut color fiat ex adiunctiōe corporis lucidi cum dyaphano. Color igitur albus in nube cauſatur ex adiunctione luminis clari cum ea ſi fuerit ipſa nubes multe dyafaneitatis. Color uero niger in nube cauſatur ex adiunctione luminis cum ea: ſi fuerit minime dyafaneitatis. Medii aūt coloris inter album & nigrum diuerſificat̄ ſecundum diuerſitatem iſtorum duorum.ſ. corporis lucidi: & corporis dyafani ſecundū magis & minus. & iō dicit Auerroys. Color albus & niger ſunt elementa colorum. Rubedo uero ſerotina in nube cauſatur ex ſpiſſitudine ipſi-

us propter adustionē caloris solis: & ob hoc magis & minus dyafanū. Cui dum coniungitur lumē solis efficit in ea rubeum colorē. Vnde etiā est signū future serenitatis. Matutina āt rubedo in nube causat ex spissitudine ipsius pp uapores humidos aquosos ascendentes qbus dum cōiungitur lumē solis efficit colorem rubeū siue uinosum: sicut cōtingit in fumo resoluto de lignis uiridibus coniuncto cum lumine ignis. Vnde etiam est signū future pluuie.

De galasia. Capitulum.

d E galasia dicit Ar. q̄ est ignis purus ppinquus orbi inflammatus & lucidus & in locis galasie sunt parue stelle multe. s. spisse: & magne ppinque luminose. Ex coniunctione luminis stellarum sibi inuicem suscipientium etiā splendorem a sole Insup adiuncto lumine ignis puri & inflamati: uidetur lumen ob longum: quod philosophi galasiam dixerunt. Et quia predicte stelle fixe sunt in celo: pp hoc uidetur galasia in uno loco orbis non recedens ab eo. Et hec dicta sufficiant ad presens de generatis ex uapore: qui coniūgitur cū lumine solis & lune & stellarum. Finis.

Incipit quinta pars. s. de anima. Capi. i.

h Ic secūdū ordinē tractatus: dico de elemētatis inaīatis. Dicēdū est de elemētatis aīatis. Sed quia elementatorum aīatorū principiū est aīa: cognitis aūt principiis facilius cognoscunt principiata. Ideo tractare de aīa pponimus. Primo ponētes aliquas diffinitiōes ipsius aīe. Secūdo diuisiones potētiarum ipsius aīe subnectētes. Nota ergo q̄ aīa diffinitur qnq̧ prout est spiritus. Quandoq̧ put est motor & rector corporis. Quandoq̧ uero put est actus & perfectio corporis. Aīa put est spūs sic diffinit a quodā sapientie in libro de motu cordis. Aīa est substantia: incorporea: intellectualis illuminationū q̄ sunt a principio: ultima reualatiōe perceptiua.

In hac diffinitiōe. Substantia ponitur pro genere. Incorporea: ponitur ad differentiam corporum Intellectualis ponit ad differentiam aīe uegetabilis & sensibilis. Illuminationū que sunt a pricipio: ponitur ad differētiā illuminationū que sūt a creaturis. Vltima reuelatiōe perceptiua ponitur ad differētiā angelorum: quia prima reuelatione recipiunt reuelationes aprincipio. i. a deo. Ad quod intelligendum nota q̄ sicut in isto sole materiali testante Augustino ī libro soliloquorum aduertimus tria. s. q̄ est: q̄ lucet: q̄ illuminat: sic & in deo hoc est: cōsideramus. s. q̄ est: q̄ intelligit: q̄ cetera intelligere sua illuminatiōe facit. Quā illuminationē angelus prima relatione. aīa uero ultima relatione percipit: sicut patere pōt p̄ simile. Ignis & aer: a quinta essentia

lumen pcipiunt: sed differenter. Ignis enim lumen recipit ut cõnaturale sibi: & coequatum siue coeuũ: & quo ad eẽ suum. Aer uero recipit lumẽ non ut naturale: nec coeuũ sibi nec quo ad esse suum, sed quo ad bene esse suum. Eodem mõ angelus illuminationẽ a deo statim in sua creatione recipit: & hoc nõ intelligit de illuminatiõe gratie: uel glorie sed de illuminatione cõnaturali. Aïa uero & si in sui creatione illumi-tionẽ suscipit: nõ tñ pcipit: quia non cõprehẽdit uidẽdo. Similiter catulus: ante nouem dies aliquod lumen suscipit in pupilla secũdum q͂ est aptus natus uidere tpe determinato: nõ tamẽ lumẽ pcipit ante nonum diẽ: eo q͂ nõ cõprehẽdit uidendo. Sic igit põt intelligi: q͂ aïa illuminationũ que sunt a principio: ultima relatiõe sit perceptiua. Angelus uero prima. Item aïa prout est mouens & regens corpus: ut motor mobilis: & natura nauis: sic a remigio diffinit. Anima est substãtia incorporea regẽs corpus. Circa quam diffinitionem. Primo notãdum q͂ incorporeum dicitur duobus modis. Vno modo: qđ nõ est extẽsione siue dimẽsione ptensum: nec loco circunscriptum: q̃uis sit circũscriptum uirtute: & sit in loco diffinitiue: & hoc modo aïa est incorporea. Alio mõ ẽ aliqd ĩcorporeũ: qđ nec ẽ dimẽsione: uel extẽsione ptẽsum. nec loco nec uirtute circũscriptũ uel diffinitũ: & sicut dicit Augu. Solus deus incorporeus ẽ: qa oĩo ĩ circũscriptus ẽ. Primo ergo mõ aïa ẽ ĩcorporea nõ secũdo. Itẽ nota q͂ licet angelus cũ assumit corpus uniat ei ut motor nõ tñ ut rector. Habet. n. se ad corpus qđ assumit angelus ut motor uolũtarius. Vnde ẽt cũ deponit illud. Spũs uero humanus habet se ad corpus cui unitus ẽ: ut motor naturalis: & q̃dam necessitate naturalis inclinationis alligatus. Et propter hoc se habet ut rex & rector: q̃dam necessitate amoris & gubernatiõis ipsius regimini alligatus. & ob hoc pdicta diffinitio soli aïe cõuenit nõ angelo. Itẽ aïa p ut ẽ actus & pfectio corporis. sic diffinit ab Aris. in lib. de aïa. Aïa ẽ actus primus corporis physici organici potentia uitam hñtis. Hec diffinitio ẽ cõis aïe uegetabili: & sensibili & rationabili inq̃tum aïa rõnalis ẽ corpori unibils. Ad explanationẽ igit istius diffinitõis sciendum est q͂ actus ibi dicit perfectio. Perfectio aũt ẽ duplex. s. perfectio secundum habitũ sicut dicimus puerorum pfectũ rõnabilitate. & pfectio secũdũ usum sicut dicimus uirorum pfectũ rõnabilitate: qa põt rõe uti. & pfectio scđm habitum ẽ actus primus. Perfectio scđm usum ẽ actus secundus. Cum ergo aïa sit perfectio & forma & actus corporis ẽ actus primus non secundus. De hac duplici perfectione: dicit Aris. secundo de anima. Hoc quoq͂ sicut scïa. Illud ãt sicut cõsiderare. Corporis physici. i.

naturalis ponit ad differentiam corporis artificialis: ut statua domus & huiusmodi quo℞ perfectio non ē aīa. Organici ponit ad differentiā seminis: uel partus nūdum formati: q & si sit corpus physicum poten tia uitā hñs. ñ tñ ē corpus organicū. Quod ī ptibus diuisibilibus: diui sibiles uel diuisas seu distinctas habet opatiões: ut sunt corpora aīaliū et planta℞. Vnde Aris. ī secundo de aīa. Organa aūt & planta℞ partes sunt ut foliū corticis ē coopimētū. Cortex aūt fructus. i. illius qđ com mestibile ē. Radices uero ori similes sunt uterq₃. n. trahūt alimenta. Et nota differētiā īter organū & īstrumentum. Organū enim ē quod ha bet motorē sibi iunctū intus: ut oculus manus pes & huiusmodi. Ocu lus enim habet motorem intra uirtutem uisiuā: manus uirtutē opera tiuam. Pes uero uirtutē ꝓgressiuam: & sic de aliis. Instrumētum uero est illud qđ habet motorem cōiunctū extra ut gladius baculus securis & huiusmodi. Potentia uitam hñtis potētia. s. naturali. Vitā habentis qđ dicit ad differētiā cadaueris qđ q̄uis sit corpus physicū & organi cum: nō tñ habet potētiā. s. naturalē uel ꝓpinq̄ ad uitam ꝓpinq̄ dico: quia materia cadaueris p multas resolutiones ē potētia uitā habēs: sed nō ꝓpinqua: nec iam erit illud corpus. Vel potētia uitā habētis ponit ut ostēdat qūo corpus se habet ad uitā qa. s. in potētia uel ut principiū passiuum siue receptiuū. Aīa aūt ut principium actiuum uite.

De potentiis aīe quot sunt: & quid sunt. Capi. ii.

Equit de diuisione potentia℞ aīe ad quod: primo sciēdum est ꝙ sicut dicit Ioānes dama. Impossibile est substantiā ali quam expertem esse aliqua naturali operatione inter substā tiam aūt & operationem media est potentia. Potentia est qua potens ē oīs aliqd facere p quam ipsa substantia operat. Illud er go quo mediāte: substantia exit in actum potentia nuncupatur. Et ad hoc facit quod dicit beatus Dionysius Celestis ierarchie ca. xi. ubi dicit Oīs ītellectus ꝑter diuinum diuidit in tria. s. essentiam uirtutem & opationē. Et p uirtutē: ītelligit potētiam pp hoc inter substātiam & opationes suas potētie sunt medie. Potētia aūt qñq₃ informat a natura: ad faciēdum & operādū. Et tūc dicit habitus naturalis. Quā doq₃ uero informat eadē potētia exercitio multa℞ opationū: & tunc dicit habitus acquisitus de quo dicit philosophus ꝙ in frequenti age re relinquit habitus. Quādoq₃ ēt informat eadē potentia gratia: & tūc dicit habitus gratuitus siue infusus. Est ūt habitus secūdū Aue roim: quo qs opat cū uult: & Augu. dicit ꝙ habitus est quo quis ope rat de facili. De potētiis ergo aīe ꝓpositū est dicere secūdum tradi

tionē doctorum philosophorum & theologorum. Vt nō inuenire: sed melius & ut uerius: fateamur recitare uideamur. Sciēdum aūt q multorum opinio fuit: & adhuc ē: potētias aīe eē idem: q ipsam aīam: nec differunt: nisi in quadā relatione ad actū: unde potētia relationis scd͡m eos est aīa relata ad actū ratiocinādi. Potētia irascibilis: aīa relata ad suū actū: & sic aīa: ē sue potētie. Et si obiicit eis: q scd͡m hoc erit sola una potētia: relata ad diuersos actus: uel una pdicabit de altera: ad minus secūdum accidēs. Rn̄dent q nō sequit: qa potētia: nō dicit i rectitudine ipsam essentiam aīe: sed in obliquitate. Dicit. n. relationē aīe ad talē: uel ad talē actū: nō aīam relatā ad actū. Et qa hec relatio nō ē illa pp hoc nō ē sola una potētia: nec una pdicat de altera: si dicat potētia in abstractione: qa tunc dicit relationē aīe ad actū: nō ipsam aīam relatam ad actū. Isti sic opinātes: multū hn̄t p se: qd Aug. dicit in lib. de spū & aīa: q aīa ē sue potentie. Ipse. n. hoc dicit ibi. Sed alii dicunt q Aug. n̄ cōposuit hūc librū: & ratio eorum ē qm̄ i libro retractationū ubi enumerat oēs libros suos nihil dicit de illo libro. sed plurima hn̄t contra se. Vnde alii dicūt q aīa nō ē sue potētie: sed sunt plures potētie differētes scd͡m essentiā: licet non scd͡m substātiam. Et hec opinio solēnior est: & uerior uidet. Nā sicut in aīa differunt quo ē: & quod ē. Ita quo pōt: & qd pōt. Vnde licet potētie sint idem in substātia & i subiecto differūt tm̄ in essentia. Essentia. n. ē id quo ē res uel nō est. i. quo ē rōnalis: uel quo ē cōcupiscibilis &c. Substātia uero ē: qd subest pprietatibus: a qbus ē inseparabilis. Subiectum aūt idē cōparatū ad actus: inqtum actus insunt ei & absunt: sine qbus bene pōt esse. Vn̄ ppter hoc dicūt: q potentie aīe: & aīa conueniūt in subiecto & substātia. sed differunt ut dictum ē in essentia. Nunc ad diuisionem potētiarum aīe ueniamus. Sciēdum ē aūt q Ari. in scd͡o de aīa diuidit potētias aīe p qnq differētias: q sunt uegetatiuū sensitiuū appetitiuū motiuum scd͡m locū & itellectiuū: & uocat hic scd͡m locū motiuū a quo est motus pgressiuus in toto corpore non ille q ē dilationis in partibus secūdum augmētum: qa talis motus ē ēt in plantis. Auicena uero i sexto de aīalibus: ponit tm̄ tres potētias aīe uegetabilē sensibilem & rōnalē. Cōprehēdit aūt sub sensibili appetitiuū & motiuū secūdum locū. Quare aūt Ari. diuisit sensitiuū cōtra alias. s. appetitiuū. & motiuū scd͡m locum. cū iste tres potentie sint aīe sensibiles. Ratio huius fuit: qa sensibile qtum est de ui nōis & pprietate. dicit potētiā: apprehēsiuā: & ita passiuā. Et pp hoc ponit ex opposito: appetitiuū: & secūdū locū motiuū: q sunt actiue & motiue. Auicena āt diuisit secun-

dū tres differentias aīe q̄ sunt: uegetabilis: sensibilis & rōnalis. Que cū sunt ī eodē: ut ī hoīe: nō debet dici tres aīe: sed tres potētie. Sed ꝓut in diuersis. s. plāta: bruto: & hoīe: possunt dici tres aīe. Sed de hoc īfra dicet. Damascenus aūt primo ponit bimēbrē diuisionē. s. rōnalē & irrōnalē. Irrōnale diuidit in duo. s. īobediēs: siue psuasibile rōni. Et in īobediēs: siue īpsuasibile rōni. Et uocat īobediēs rōni: qđ est plātatiue: siue naturalis uirtutis. Plātatiuū: naturale: uel uegetabile uocat. Cōprehēdit etiā sub īobediēte: siue īpsuasibili: zoticā siue pulsalē: q̄ a medico uocat̄ spūalis. Inobediēs. n. siue impsuasibilis: plures cōprehēdit q̄ uegetabilis siue naturalis uirtus Aꝝ. āt nō facit mētionē de pulsali ī libro de aīa: qa forsitā nimis descēderet. Damascenus āt ut theologus & medicus de oībus agit. Et iō ponit hoc mēbrū. Notāda āt est hic distinctio q̄dā. nō. n. est idē zodiacha & zotica uirtus: zodiacha. n. uirtus idē ē ꝙ aīalis. Vnde & circulus q ē in medio celi: cōtinēs. xii. signa dicitur zodiachus: qa ille sunt figure aīaliū. zoica āt nō est idē qđ aīalis: īmo diuidit̄ cōtra ipsam ī li. de celo & mūdo cap. oportet āt scire &c. Vbi dicit̄ ꝙ uirtutū. Quedā sunt aīales: quedā naturales: q̄dā zotice. i. spūales. Et hec eadē diuisio fit in medicina ī li. Iuanitii ubi dicit̄: qđ uirtus trina ē ptcio. s. naturalis: spūalis. Et aīalis. Spūalis aūt idē est qđ zotica siue pulsalis: qđ patet: qa officiū spūalis uirtutis: est dilatare cor: & arterias & iteꝝ restringere. Et hoc est pulsalis uirtutis. Quia sicut dicit philotetus ē motio cordis & artheriaꝝ: q̄ scđm sistolē & diastolē: fit ad refrigerationē caloris īnati: & egestionē supfluaꝝ fumositatū. Virtus aūt zodiaca: idē ē qđ aīalis. Colligit̄ ergo ex predictis quinq̧ differentias potētiaꝝ aīe esse: secūdum Aꝝ. tres: secundū Auicenā Dam. āt & medicus naturalis cōcordāt ī littera: & snia. Oēs āt in sentētia. Vtꝝ ī hoīe uegetatiua sensitiua rōnalis sint tres aut una tm̄. Capi. iii.

Icamus nūc: quod supra ꝓmisimus. s. declarare: ꝙ uegetabilis sensibilis: rōnalis ī hoīe: nō sunt dicēde tres aīe. Aliq eni de hoc dubitauerūt: & aliter senserūt: uolebant. n. ꝓbare: ꝙ sunt tres aīe differentes in hoīe: scđm subsantiā: hoc modo. Dicit. n. dama. Quoꝝ substātie: uel nature sunt differentes. Differētes habēt operatioēs. Et quorū substantia eadē: & operatio. Ergo quorum non sunt eedē operationes: nec substantia est eadē. Sed in hoīe aīe uegetabilis: & sensibilis: & rationalis non sunt eedem operatioēs ergo nō est eadē substantia. Ad idē unius cause īmediate: est unus effectus: & pluriū: plures. Sed ꝓpria & per se accidentia. sunt effectus substātie ergo cum aīe uegetabilis: sensibilis: & rationals: diuersa sint ꝓpria & p

accidētia īnata: necesse ē aīam ponere ptibilē & cōpositā: uel eē diuersas substātias. Item uirtus non ē sine eo: cuius ē uirtus: sed uirtus aīe uegetabilis ē in embrione. Dicit enim Ari. & embrio uiuit: & formantur membra in embrione scđm uirtutem uegetabilē: q̄ ē in embriōe ergo necesse ē ibi eē aīam uegetabilem. Et si dicat̄ ꝙ uirtus pōt eē sine eo cuius ē uirtus: quia sicut uult philosophus. Virtus ignis: est in aere: non tñ est ibi ignis actualiter. Nihilominus tñ pōt haberi ꝓpositū ꝑ eūdem philosophum: qui dicit ꝙ licet sit ibi uirtus ignis: nō tñ operat̄ nisi excitatā ab igne. Cū igit̄ uirtus uegetabilis operet̄ in embrione: necesse ē ꝙ faciat hoc excitata ab eo: cuius est uirtus. Et ideo necesse est ibi esse aīam uegetabilem actu. Sed nōdum ē ibi aīa rōnalis: ergo nō sunt eedem in substātia. Ad idem q̄cūqȝ sunt eadem scđm substantiam: si unum ē separabile & reliquū: sed aīa rōnalis ē separabilis. Aīa uegetabilis & sensibilis insepabiles: ergo non sunt eędē scđm substātiam. Sed cōtra q̄cq̄d pōt uirtus īferior: pōt superior: sed rōnalis est uirtus superior: ergo pōt qcq̄d alie due pñt in se uel in suis potētiis Cum ergo natura nihil facit frustra: & rōnalis sit sufficiēs ad eoꝝ operationes: nō erit in hoīe nisi una aīa. s. rōnalis: q̄ habet uirtutem uegetandi & sentiēdi uel sensificandi. Item ad hoc facit ꝙ dicit cōmentator super librū de aīa. qui reprehēdit Platonē ponētē tres substātias: & commēdat Ari. ponētē unā solā. Itē Augu. in lib. de spū & aīa dicit. Quod una & eadē aīa. Videt in oculo: audit ī aure: imaginat̄ rōcinat̄ itelligit. Itē in hoīe morietē. cū recedit aīa rōnalis: nō remanet potētia uegetandi: nec sentiēdi. Remanerēt āt si eēnt diuerse scđm substātiā ab aīa rationali: scđm ordinē quē habuissent ī sua gñatiōe uel creatiōe. Quod n. primū ē ī gñatiōe: ultimū ē ī resolutiōe. Ad idē ē: ꝙ uni pfectibili respōdet una pfectio. & si pfectibile nō ē aliud scđm substātiā: nec perfectio erit aliud scđm substātiā & essentiā: qa idē ē substātia & essentia: sed idē ē scđm substātiā. Vegetabile sensibile. & rōnale. Ergo ꝑfectio illoꝝ triū: erit eadem scđm substātiam. ergo in hoīe nō differunt secūdum substātiam: uel substantialiter. Vegetabile sensibile & rationale. Ad idē pōt adduci rō theologica. Quoniā cū anima uacat carnalibus desideriis. impedit̄ a contemplatione superioꝝ: ergo eadem ē: quia si diuerse eēnt scđm substātiam: actus unius: nō depēderet ab actu alterius: nec una retraheret̄ ab actu suo: p actum alterius: sed cum hoc sit falsum. Manifestum ē ꝙ non ē nisi una aīa in hoīe. Quod cōcedimus ad rationes in oppositum respondēdum ē. Ad illud q̄đ primo obici. Quoꝝ substātie sunt diuerse &c. Rñderi pōt: q̄đ unius subiecti: una ē.

tionali est: qa bonũ simpliciter uel appens cũ apphendit: mouet appetitũ. Et qa idẽ bonũ apphẽsum: nõ ẽ cõiunctũ sibi. Ideo datus ẽ ei motus pgressiuus de loco ad locũ ad querẽdũ illud bonũ: & sibi uniẽdũ. Et si obiiciat: ꝙ nõ oẽ aĩal mouet de loco ad locũ sicut sunt chonche: & ostree: sed hñt motũ dilatiõis & cõstrictiõis: sicut & plãte. Dicendũ ꝙ motus illoꝝ aĩalium nõ solũ est dilationis & cõstrictionis. imo est etiã motus: q aliquo modo sequit apphensiuã qđ patet: qa ẽ cum delectatiõe uel tristitia sensibili. hec. n. seqtur sensum sicut dicit Aꝝ. Preterea: & si sit dilatatio hic & ibi: ẽ tñ alia hic: & alia ibi. Nã ĩ plãtis ẽ dilatatio ptiũ scdm q̃titatẽ augmẽti. In chonchis aũt ẽ scdm diffusionem spũum circa cor. Sed hoc nihil facit ad pbandũ ꝙ magis ẽ motus ĩ aĩalibus q̃ in plãtis sed facit ad hoc ꝙ ibi est motus qui aliquo mõ sequit apphẽsione. Itẽ nõ ẽ obiectio de illis aĩalibus: qm̃ aĩalia impfecta sunt sicut ĩtelligit philosophus. Apphẽsiuaꝝ aũt quedã sunt apphẽsiue de foris. Et quedã de ĩtus. Apphẽsiua de foris dicit que apphẽdit rem de foris in materia subiecta pñte. Et sunt quiq₃ sensus uidelicet: Visus: auditus: olfatus: gustus: & tactus. Qui cõueniunt in hoc ꝙ sunt potẽtie aĩe passiue: & sunt receptiui speciez sicut materia. Vnde & pp hoc obiecta coꝝ dñr passibiles q̃litates que faciũt passionẽ ĩ sensu. Et nota ꝙ ad hoc ꝙ sensus isti sentiant actu: quattuor exigunt. Duo ex pte illius sensus. s. spũs & organũ. & duo extrinsecus. s. obiectũ: & mediũ. Vnde in abstractiõe forma obiecti. primo ẽ in medio. Secũdo in organo. tertio in spiritu. Et cũ ẽ in spũ de facili uenit ad aĩam. Primo ergo fit ĩmutatio ĩ medio post in ipso sensu pticulari. Et sequit iudiciũ ĩ sensu cõi. Apphensiua de intus dicit: que qđ apphẽdit de ĩtus ẽ uel ipsũ uel eius spẽs. uerbi gratia. Imaginatio accipit a sensu cõi: ĩtellectus ab imaginatiõe: ut ĩfra petebit. Sẽsuũ duo sunt magis necessarii. s. gustus & tactus Gustus ad discernẽdũ cibũ bonũ a nociuo. tactus ad discernendũ ea q̃ corpus corrũpunt exterius: ab eis q̃ soluant. Vnde fugimus cõbustiuũ qa corrũpit. Olfatus aũt: & auditus: & uisus: sũt ad bñ eẽ aĩalis. Et forte pp hoc natura ita ordinauit: & ĩ illis duobus q sunt magis necessarii Mediũ ẽ ĩtrinsecũ: ne ex pte medii posset eẽ defectus. Alii tres hñt mediũ extrinsecũ. Vñ ꝙ sensus uisus nõ uideat: cõtingit pluries qa mediũ non est illuminatũ. Quõ aũt isti tres sensus ad bñ eẽ aĩalis faciãt manifestũ est. Duo. n. ex illis. s. uisus & auditus: necessarii sunt ad hñdam scientiã: scdm duos modos p quos hẽtur scia. Oẽ. n. qđ qs scit: aut discẽs aut inueniẽs nouit. Ad hñdam ergo scientiã p doctrinã: necessarius ẽ auditus ad ĩmediate recipiendũ a doctore. Sed q̃tũ ad hñdam sciam p

inuẽtiõem ſpãliter neceſſarius ẽ uiſus p hoc ꝙ uidet hmõi diuerſa pul cra & turpia celũ ſtellas &c. Admirat̃ & ex admirari: ꝓcedit philoſo phari: inqrẽdo naturas & cãs reꝝ. Quãuis ẽt deſeruiat illi mõ habẽdi ſciam q ẽ p doctrinã: ſed hoc ẽ mediãtibus ſcriptis. ꝑterea ſciẽdũ ꝙ iter oẽs ſenſus: uiſus magis facit ad ſciam: ꝓut gñat̃ p abſtractionẽ ſpeciei ab obiectis: ꝙ patet ĩ potẽtiis ĩferioribus: qm̃ fantaſia denoĩat̃ ab illius actu: & ſenſus cõis dicit: uideo me uidere. Jtẽ p auditũ reꝝ noĩa: ſed p uiſum: differẽtias reꝝ cognoſcimus. Olfatus aũt ĩter oẽs ſenſus minus ẽ neceſſariuſ: facit tñ ad ſanitatẽ aĩalis. Fugit. n. dũ ſentit corruptionẽ aeris. Cuius corruptio: ut dic̃ medicus plus nocet aĩali q̃ cibus corruptus. Jtẽ facit ad ſciam occaſionaliter ſiue accidẽtaliter. Odorifera. n. cũ odorant̃ cõfortant cerebrum: cuius cõfortatio multum facit ad melius ratiocinandum.

De quinqꝫ ſenſibus in particulari: & primo de uiſu. Capi. xii.

d E ſenſibus igit̃ ſingulis dicẽdum ẽ. & primo de uiſu. Viſus itaqꝫ obm ẽ color. Color. n. ut dicit philo. Eſt ĩmutatiuum uiſus ſcd̃m actum lucidi. Multa aũt uident̃: q̃ colorẽ nõ habent: ſicut celũ terra aqua & multa alia. Vnde credimus ꝙ lucidum ꝓprie ſit obm uiſus: nec color ſit obm niſi rõne luminis qd̃ eſt ibi. Lux. n. in ꝓprio ſubiecto qd̃ ẽ corpus luminoſum: lux ẽ in dyaphano uel trãſparẽti lumẽ. In terſo depſſo ſplẽdor in mixto uero color. & ſic diffinit̃. Color ẽ extremitas pſpicui in corpe terminato. Radius ãt addit ſupra lucẽ directiõnẽ: qa radius ẽ lux directa: ſicut uirtus addit ſupra gratiã qa uirtus ẽ gratia ordinata ad actum ſiue opus. Medium aũt uiſus ẽ pſpicuum peruium. Vnde nota ꝙ ſunt q̃dam corpora ſolida: & ſupficialiter opaca: ut terra q̃ impoſſibile ẽ uiſu penetrare uel ptrãſire. Item ſunt q̃dam corpora ſupficialiter pſpicua: ſed ſcd̃m ſoliditatem opaca: ut auꝝ argentũ q̃ ſimiliter ſunt uiſu intrãſibilia. Jtẽ ſunt q̃dam corpora ſcd̃m ſupficiem & ſcd̃m ꝓfunditatẽ pſpicua: ut aer aq̃ criſtallus. & alia huiuſmodi & hoc corpus pſpicuũ & peruium ẽ medium uiſus. Inſtrumẽtum uero eius ſiue organũ. Quod magis ꝓprie dicit̃ ẽ oculus ad quẽ puenit neruus obticus ꝓtẽſus a cerebro uſqꝫ ad pupillã. & iõ ſpũs uiſibilis: q ẽ ĩ illo neruo ad pupillas oculoꝝ ramificato: recipit coloris ſpeciẽ ab humore criſtallino: q ẽ in pupilla. Et nota ꝙ ad hoc ꝙ pupilla quẽlibet colorẽ poſſit recipe: neceſſe ẽ ut nullius coloris ſit actu: ſed cuiuſlibet in potẽtia. Si enim alicuius coloris eſſet actu: nõ poſſet aliũ recipe niſi illũ. Vnde cum pupilla bene ĩmutata fuerit ab excellẽti albo ſicut ẽ album niuis: ſtatim ẽt ſi illa remota fuerit:

uident̃ oĩa eſſe alba. Similiter contingit de excelenti nigro.

De potentia auditiua & eius obiecto. Capi. vii.

a Vditus obm ē ſonus q fit in aere ex colliſiōe duoꝝ corpoꝝ rum duoꝝ adinuicē. Et ex illa colliſione fit tremor in aere: q cõtinuat̃ uſqȝ ad aurē. Vnde ad generationē ſoni duo exigunt̃. ſ. ꝙ ſit cõtactus corpis duri ad aliud duꝝ aere medio Et ꝙ fiat cũ ictu uel uiolētia: nam ſi non fieret cum uiolētia & nõ eēnt corpa dura uel firma nõ ſonaret. Sicut Ariſ. ponit exēplũ de ſpõgia & pilis. & iteꝝ ſi cõtactus nõ fieret cũ uiolentia nõ fieret ſonus: ut patet ſed cũ uiolēter mouet̃ uelocitate motus inueniēs ſibi corpus reſiſtēs: facit tremorē & cõtinuat̃ uſqȝ ad aurē: Sic igit̃ factus ſonus diffundit̃ ad modũ ſpe: cuius cētrum ē locus pcuſſiõis. Vñ uox ex oĩ pte audit̃: ut dicit philoſophus: Generat aũt tremorē ſemp debiliorē circulariter quouſqȝ deficiat. Cuius ſimile apparet in ꝓiectiõe lapidis in aquã. Mediũ aũt auditus ē aer cõtinuatus aeri poſito intra cõcauitatē auris duplex. n. aer exigit̃ ad hoc ꝙ fiat aũt auditus. ſ. exterior in quo fit ſonus Et interior cõnaturalis auri cõtentus ĩtra folles auriũ. Organũ uero auditus ē timpanũ auris: ad ꝙ dirigit̃ neruus ꝓtenſus a cerebro cõtinēs ſpm audibilē: & ē ꝓpriũ huius ſenſus qđ ſuũ ſenſibile ſemp ē ĩ medio. & ideo caret ꝓpria abſtractione ea. ſ. que ab obiecto fit

De obiecto olfatus. Capi. viii.

o Lfatus aũt obiectũ in re odorabili ē odor in medio dicit̃ fumus uel uapor: quē calor reſoluit de odorifero. Et idē ē ꝙ res odorata ſepe putreſcit cicius: ut pomũ. Humores. n. ſubtiliores cõſeruatiui rei p odoratiões attrahunt̃. Mediũ ãt olfatus ē aer. Organa uero ſunt due carũcule deſcēdentes de cerebro: ſimiles duobus capitibus mamillaꝝ p q̃s puenit ſpũs odorabilis: & ſenſum facit.

De obiecto guſtus. Capi. ix.

g Vſtus obiectũ ē ſapor: q ē in re ſaporifera. Res aũt ſaporifera: qñ cõiungit̃ humiditati ſaliuali: ĩmutat̃ ab ea: & mediante carne ſpõgioſa: q̃ ē in ſupficie lingue: q̃ ē mediũ ĩtrinſecũ: reddit ſaporē ſuũ ſpũi: q ē in neruo ĩteriori. Vnde fit ꝙ ſi humiditas ſaliualis fuerit ĩfecta amaritudiē colere iudicat guſtus cibum eſſe amaꝝ ēt ſi ſit dulcis. Et in hoc nõ fallit̃ guſtus: quia iudicat amaꝝ percipit. n. amaritudinem. & in ueritate amaritudo ē ſed in hoc fallit̃: quia ponit eam ubi nõ ē. Medium igit̃ guſtus ē quaſi duplex. qa ĩtrinſecũ: & extrinſecum. Intrinſecum ē caro ſpõgioſa. Extrinſecum ē humiditas ſaliualis. Organum aũt guſtus ē neruus deſcendens a cerebro ad

linguā qa qbusdam aīalibus diuisus ē: & ob hoc duas habēt linguas. In qbusdā uero unitus uel unicus ē. & hoc tm̄ habēt unā linguam.

De tactu & de eius obiecto. Capi. x.

t Actus aūt pōt noīari ab ea re: q̄ sentit & sic unus est sensus: uel ab his q̄ sentiunt. Et sic quattuor apprehēdit. Primo calidum & frigidū humidum & siccū. Ex qbus ē durꝫ & molle: asperꝫ & leue: graue & lene. Harꝫ aūt qualitatū nō ē unum ꝓximū genus: sicut color ē genus oīum colorum: & qa non sunt sub uno genere ex hac parte. tactus ē plures sensus. Vnde Auicena dicit ꝙ sensus exteriores sunt qnqꝫ uel octo. Obm igit uel potius oba sunt calidū & frigidum &c. Mediū aūt ipsius ē caro cooperiēs neruos. Organum uero tactus ē neruus multipliciter ramificatus: & ē admodū uestis uestiens totum corpus: & ideo tactus ē gn̄alis sensus. Est enī in q̄libet parte corporis: & ēt in organis aliorꝫ sensuum magis tamen uiget in pulpis digitorum precipue indicis.

De mediis communiter. Capi. xi.

m Edia uero necessaria erūt ad hoc ut fiat sensus: quia sensibile supra sensum positū nō sentit. Sensatio enim fit p receptionem speciei uel similitudinis obiecti non scd̄m essentiam. Si enim reciperet sensus essentiam sui obiecti: nunq̄ eēt sensus cōtrariorꝫ. Et sic nō cōtingeret uidere album simnl & nigrum uel tangere calidū & frigidū qd̄ patet eē falsum. Cōstat. n. ꝙ oculus nō alteratus: sed eodē mō se habēs uidēdo recipit albedinē & nigredinē quod nō eēt si reciperet illius obiecti essentiā. Sic enim cōtraria eēnt in eodē secūdum essentiam. ꝓpter hoc enim ꝙ nō recipit a sensu nisi spēs obiecti necessarium ē medium in quolibet sensu.

De obiectis sensuum communiter. Capi. xii.

d E obiectis sensuū dicēdum ē. Quod obm sensus ē sensibile qd̄ a sensu pcipit. Nota ergo ꝙ ē sensibile p se & sensibile p accñs. Sensibile p accñs ē cū sensibile unius sensus: dicit pcipi ab alio. Vt cū dicit dulce uideri ī pomo: qa dulce ē obm gustus: dicit āt uideri p accñs: id ē p aliud. s. p colorē coccineū pomi p se tm̄ & ꝓprie nō pcipit nisi a gustu. Sēsibiliū uero p se: qddā ē cōe: & quoddā ē ꝓpriū. Cōe ē illud qd̄ a pluribus sensibus pcipit. & hoc p naturā sensus cōis: existētē ī eis: ut magnitudo lōgū latū ꝓfundū motus & qes tp̄s & locus. Hec sunt sensibilia cōia & ꝓprietates eorꝫ. Hec . n. sunt ꝓprie sensus cōis siue interioris: de quo postea dicet tm̄ qa sensus cōis nō ē sepatus scd̄m rē a pticularibus sensibus: iō hec a pticula-

ribus pcipiunt̃.Inde dicimus uidere magnitudinẽ lõgitudinẽ latitudinẽ ꝓfunditatẽ breuitatẽ.Et tãgere dicimus & uidere motũ rei & qetẽ unũ uel duo.Alia ĩ alto uel ĩ imo q̃ sunt differentie loci:& ꝑ se & ꝑ accidens.Est.n.obm duplex prĩcipale & secũdarium.Prĩcipalia aũt multiplicant̃ scd̃m numeꝝ sensuum.Nã obiectum uisus ꝑ se & ꝓprium & prĩcipale ẽ color & differẽtie coloꝝ.Obiectum auditus ẽ sonus & differẽtie sonoꝝ.Obiectum olfatus ẽ odor:& differẽtie odoꝝ obiectũ gustus est sapor & differentie saporum.Obiectum tactus sunt elementales qualitates:ut caliditas frigiditas humiditas siccitas. Secũdaria uero sunt que non primo sensum attingunt:sed cõsequẽter:uerbi gra. Calidũ frigidũ humidũ & siccũ.Primo sensum tactus attingunt:& iõ prĩcipalia dicũt̃:molle uero & duꝝ raꝝ & densum. Graue & leue:asperum & lene ex consequenti:& ideo secundaria. Quare aũt sensus sunt quinq; potest summi ratio ex differenti modo sentiendi.Contingit enim sentire dupliciter.Aut secũdum distãtiam:aut secundum applicationem.Item secũdum applicationem:duobus modis:aut enim applicatur sensus sensibili secũdum superficiem:& sic est sentire in tactu.Aut secundum profunditatem & sic est in gustu. Vnde gustabile durum frangitur & masticatur:ut gustus intime profunditatis gustabilis ueniat ad sensum.Secũdum uero distantiam ẽ sentire tribus modis.Aut est respectu sensus & sensibilis:secundũ unam partẽ:& sic cõtingit sentire in uisu.Aut secundum omnem partẽ.& sic contingit sentire in auditu.Aut secundum plures & non secũdum omnem partem & sic contingit sentire in olfatu.

De potẽtiis aĩe sensibilis apprehẽsiuis deintus. Capi.xiii.

Equitur pe potentiis anime sensibilis apphensiuis deintus: que sunt quinq; secũdum Auicenam.Prima ẽ sensus cõmunis siue fantasia.Secunda est imaginatio. Tertia imaginatiua:siue cogitatina siue formatiua.Quarta extimatiua.Quinta memoratiua siue memoralis.Necessitas uero sensus communis ꝓbatur ex eo ꝙ qlibet sensus particularis nõ iudicat nisi de suo obiecto Sicut uisus de colore & suis differentiis.Auditus de sono & eius differentiis:& sic de aliis.Sed constat ꝙ cõmune iudiciũ habemus de omnibus.Iudicamus.n.quoniam color nõ ẽ sonus & odor &c.Ergo necesse ẽ ꝙ habeamus aliqd̃ cõe iudicatiuũ ĩterius:quod iudicet de sensibilibus oĩbus quod a philosophis uocatur sensus cõis.Item sunt quedam sensibilia q̃ pcipiunt̃ a pluribus sensibus & per se:ut magnitudo motus:qes &c.Sed constat ꝙ hoc non ẽ ꝑ naturã ꝓpriam:qa secundũ

illã differunt. Sed nõ conueniunt in aliquo nisi per naturam sensus cõmunẽ: existẽtem in eis: uel mouentem eos. Est ergo duplex natura sensus. s. particularis exterior. Et cõmunis interior. Preterea ĩ somno consopite sunt uires sensuum exteriorum constat tñ ꝙ operantur queadmodum uis interior. Est ergo una uis sensus interioris que ẽ etiã cõis in quãtum ad ipsam recurrunt uires particulares in somno & in q̃tum ab ipsa sunt: & tanq̃ a fontali uel formali principio fluunt: in uigilando. Item constat ꝙ uidemus formas sensibiles absentes nõ tantum presentes: sed constat ꝙ non uidemus eas sensu exteriori: ergo sensu interiori. Quod igitur uirtus apprehensiua sensibilis interior: siue sensus communis sit manifestum est. Que inquantum consideratur ut natura quedam: & non obediens rationi dicitur fantasia. Sensus ergo communis est uis aĩe sensibilis: ordinata in prima concauitate cerebri: recipiens per seipsam omnes formas: que imprimuntur quinqꝫ sensibus & redduntur. hec autem uirtus: est centrum omnium sensuum particularium a qua deriuantur: ut rami. Et a sensu communi recipit imaginatio spẽs siue idola obiectorum: cum ipsa obiecta presentia nõ sunt habet autem sensus cõmunis secũdum Auicẽam: tres actus. Primus actus est conuertere se super actus particularium sensuum. Vnde dicit uideo me uidere: & sentio me sentire: & in hac uia non apprehẽdit simul: nisi obiectum unius sensus. Alius actus est discernere inter sensibilia diuersorum sensuum. Et per hoc habet iudicare: hoc non esse illud: ut cũ dicit album non est dulce. hoc aũt non potest facere sensus particularis: quia non se extendit nisi ad propria obiecta: ꝙ ideo non discernit ĩter illa. Discernere enim preexigit comprehẽdere. Et isti duo actus sunt ei principales: secundum Auicenam tertius eius actus est comprehendere rem in loco in quo nunc est: & in quo erat. Sicut apprehendit stillã cadentem de tecto usqꝫ ad terram quasi in linea continua: tamen cum stilla est superius non est inferius. Secundum actum istum. Iste sensus ab Auicena dicitur formalis: siue formans: aliis uero placet: ut sensus communis dicatur formalis: ratione sue proprie apprehensionis: que est sensibiliũ cõium q̃ sunt motus: qes: nũerus: figura: & magnitudõ.

·I·VĒTRICVLVS·II·VETRICVLVS
·III·VĒTRICVLVS

De imaginatione quid est. Capi. .xiiii:

Ecunda uis siue uirtus: siue potentia est imaginatio. Est aũt sicut dicit Auicena: uis ordinata in extremo cõcauitatis anterioris ptis cerebri: retinẽs quod recipit sensus cõis a quinꝙ sensibus: & remanet in ea post remissionẽ illorum sensuũ Sensus. n. cõis idiget pñtia sensibilis: Non autem imaginatio. Vult ergo dicere ꝙ sensus cõis est apprehendere formas oĩum sensibiliũ. Virtutis uero que uocatur imaginatio est illas retinere. Et sunt quasi una uirtus & non diuersificantur in obiecto uel in subiecto sed in forma. hec. n. recipit. Illa retinet. Quod autem recipit non est illud quod retinet: uirtus etiam que ẽ imaginatio formas sensibilium retinet & nõ discernit: dicens hoc esse albũ: & hoc esse nigrum &c. Differẽtiã aũt hanc ꝙ ex una ẽ recipe: & ex alia retinere: ẽ uidere ĩ aqua. Aqua. n. licet habeat potẽtiã recipiẽdi impssiones figuraꝝ: nõ tñ habet potẽtiã retinẽdi. Differẽtis ergo uirtutis erit recipiẽdi sensibilia & retinẽdi ea. Alia ẽ ergo imaginatio a sensu cõi. hec est sentẽtia auicen. Aliis uero uidetur ꝙ imaginatio sit cõuersio ipsius uirtutis sensibilis ĩterioris sup imaginẽ. Quoꝝ utrũꝙ ueꝝ est scd̃m diuersos modos accipiẽdi hũc terminum imaginatio.

De uirtute imaginatiua qd est. Capi. xv.

Ertia uirtus ẽ que uocat imaginatiua siue cogitatiua siue formatiua. Que scd̃m Auicen. ẽ uis ordinata ĩ media cõcauitate cerebri potẽs cõponere aliquid de eo ꝙ est ĩ imaginatiõe cũ alio & diuidere cũ uult. Quam uirtutẽ Auicẽ. sic manifestat. Scimus certissime eẽ in natura nostra ut cõponamus sensibilia inter se & diuidamus ea secundum affirmationẽ & negationẽ & similitudinẽ forme quã uidemus. oportet ergo ut ĩ nobis sit uirtus que hec operat & hec uirtus inquãtũ impat ei intellectus uocat cogitatiua. Inquantũ uero imperat ei uirtus aĩalis uocat imaginatiua. Inquantum occupat componẽdo & diuidẽdo uocatur formatiua: hec enim uirtus facit castra in spera aeris & fingit chimeram: & lupo cornua. Et est ordo istius uirtutis ad precedentes. Nam sensus cõis reddit siue dat uirtuti formali: que ẽ imaginatio quasi ad reponẽdũ: quicqd ei tradũt sensus exteriores. Imaginatio uero reponit & retinet. habet enim uirtutem multiplicandi formas sensibiles. Virtus uero cogitatiua: siue imaginatiua siue formatiua: cõuertit ad formas que sunt in imaginatione ad componendum eas & ad resoluendũ: qm̃ ei subiecte sunt. Erat aũt ĩ sua cõpositione & resolutione sepe siue in somno: siue ĩ uigilia: cõponendo sensatum p se: ad sensatum p accidẽs. uerbi gratia. Sensus particularis

tiōnis ad sensum cōem: qa sicut imaginatiō retinet & ē thesaurus for maꝶ sensibiliū: q̄s apphēdit sensus cōis: sic memoratiua ē thesaurus cōseruans itentiões sensibiliū: quas apprehēdit uirtus extimatiua. Ad maiorē aūt declarationē uirtutis memoratiue: q̄rendum ē. Que sit dif ferētia memorie & reminiscētie. An sit recordatio seu reminiscētia irra tionabilium. Ad quod dicēdum scd̄m Auice. ꝙ ē memoratiua in aliis aīalibus: sed reminiscētia q̄ ē reuocatio ingenii ad querēdum qđ obli tum ē. Non inuenit̄ nisi in solo hoīe. Cognoscere. n. sibi aliqd affuisse quod postea deletum ē: non ē nisi uirtutis rationalis. Sed si ē alicuius uirtutis alterius p̄ter rōnalem poterit esse extimationis: sed inq̄tū de corat̄ & iformat̄ rōnalitate. Differētia ergo memorie & reminiscentie ē qa memoria ē retētio spēꝶ: siue intentionum sensibilium: sed remi niscentia ē rep̄sentatio formaꝶ a memoria deletaꝶ p obliuionē p ea q̄ auertit actu & similia sicut si obliti alicuius p̄sone quā uidimus: re curremus ad locum ad tp̄s & accipimus p q̄ recordamur p̄sone quam uidimus tali loco: tali tp̄e talia faciētem. Notādum quoq; ꝙ ē ēt diffe rentia īter recordari. & adiscere. Quidam. n. posuerūt ꝙ nihil aliud sit adiscere q̄ reminisci. Cōueniūt aūt hec duo ī hoc ꝙ utrobiq; ē motus ad īcognita ad hoc ut sciāt̄. Sed in hoc differūt qa recordatio ē inquisi tio incognitoꝶ ut cognoscant̄ in p̄nti uel futuro: q̄ in p̄terito quoque cognita fuerūt. Adiscere uero siue disciplina ē extēsio aīe ad cognoscē da īcognita: q̄ tñ nō fuerūt cognita prius. Item ad maiorē euidentiam Querit̄ pp qđ aliqd hoīes facilius adiscūt q̄ recordēt̄ q̄dā ecōuerso. Et uniuersaliter pp qd q̄dā sunt facilioris recordatiōis: q̄ memorie. Alii ecōuerso. Ad quoꝶ ītelligētiā notādum ē scd̄m Auice. Quod illi q̄ sūt sicce complexiōis: fortes sunt ī memoriter retinēdo & debiles ī recor dādo. Siccitas. n. cōueniēs ē dispositio ad imp̄ssionum retētionē īha bilis aūt ē ad motum. & iō sicca cōplexio cōuenit memorie: nō recor dationi. Qui uero sunt calide cōplexiōis facile recordant̄. Hi. n. sunt q̄ magis p̄cipiūt nutus. Nutus aūt opant̄ motū sensibilium: & qui erit p ceptior nutuū erit cicius recordās. Item caliditas cōplexiōis. Cōueniē tissima ē ad motum dispositio. Illi uero q̄ sunt cōplexiōis humide fa cilis sunt disciplīe. Humiditas. n. ē dispositio cōueniētissima ad facili tatem susceptiōis īpressionū: q̄ cōuenit facili discipline: & ē contraria dispositio forti memorie: memorie. n. necesse ē eē materiā: a qua diffi culter deleat̄ qđ imp̄ssum ē in illa: & ad hoc opus ē sicca materia cōple xiōe. No. ergo ꝙ bñ mēores cōtrarie sunt dispositiōis bñ adiscētibus. Illi. n. bñ memores sunt quoꝶ aīe nō hñt facilē motū: neq; dispergūt̄

cogitatiões eorum.Illa.n.aïa q̃ habet multos motus & multiplices co-cogitatus nõ bene memorat.Est enim cõtraria dispositio bone recordationis:bona enim recordatio exigit multiplices motus & agiles cogitationes. Item bene memores sunt sicce cõplexionis:q̃ ẽ dispositio difficilis ad suscipiẽdum impssiones:& ideo ẽ ecõtraria dispositio facilis discipline.Bona ergo memoria ẽ uel ex siccitate complexiõis uel excitatio circa unũ uel pauca: nõ circa multa.Inde ẽ ꝙ pueri q̃uis sint humidi:firmiter tñ retinẽt.Aïe.n.eorum nõ occupant̃ circa multa sicut aïe maturarum psonarum sed sunt fixe circa unum iuuenum aũt pp calorẽ suum:& pp motus suos agiles: debilior ẽ memoria:q̃uis sint cõplexionis sicce senibus uero accidit ꝑpter humorem qui preualet in eis nõ memorari ea que uident.

De comparatione harum uirium adinuicem. Capi. ix.

e T nota ꝙ uirium intrinsecus apprehendentium.Quedã apprehendunt formas sensibiles:sicut sensus cõis imaginatio: imaginatiua siue cogitatiua:Quedam apprehẽdunt intẽtiones sensibilium:ut extimatiua & memoratiua. Item quedã apprehendunt & operant̃:ut sensus cõmunis:cogitatiua & extimatiua.Quedã uero apprehendunt & non operant̃:ut imaginatio:& memoria.Item quedam apprehendunt principaliter:quedam secũdario. In apprehensione formarum sensibilium principaliter apprehẽdit sensus cõmunis:cum sensibus exterioribus:Secundario uero uirtus imaginationis:& uirtus imaginatiua.Similiter in apprehẽsione ĩtentionũ sensibilium.principaliter apprehendit uirtus extimatiua. Secundario uero uirtus memoratiua.Hec de potentiis anime sensibilis apprehensiuis dicta sufficiant.

De motiuis anime sensitiue. Capi. xx.

d Icto de uiribus aïe sensibilis apprehensiuis deintus dicẽdũ est de motiuis.Virtus aũt motiua sensibilis est duobus modis.Nam q̃dam ẽ motiua motu naturali. Quedã uero motu animali.Et motiuã sensibilem motu naturali:dico q̃ mouet nõ secundum apprehensionẽ necẽ subiecta imperio rationis:q̃lis est uirtus uitalis siue pulsatiua.Est autem hec uirtus in corde sicut ĩ organo:& ẽ uis mouens per inspirationem & respirationem:pricipium existens temperantie caloris cordis & corporis.Et nota ꝙ hec uis nõ est cuiuslibet animalis:sed solum animalium respirantium & habentium pulmonem.Non est enim piscium huiusmodi uis nec animaliũ imperfectorum & uermium & testudinum.Et huius ratio ẽ quia ani-

mal perfectum & respirans ē ualde calidum. Calor autem naturalis ex cellens facit duo. Resoluit enim corpus quātum ad substantiam. & im mutat a propria qualitate naturam quātum ad accidens. Et ideo ī ual de calido sensibili: sequuntur duo scilicet deperditio & intemperātia. Contra que nociua: sunt duo cōseruatiua: unum restaurās. Aliud tem perans. Et ideo adhibite sunt due uirtutes conseruantes. Virtus nutritiua: que reparat deperditum per calorem. & uirtus pulsatiua siue uitalis: que temperat calorem. Quia ergo calor in piscibus debilis ē quod patet per hoc: ꝙ saluātur in elemento frigido: quod ē aqua: & etiā in animalibus imperfectis: quod deprehenditur ex tarditate motus: & non habent dispositionem cordis: quāuis habeant aliquid proportionabile cordi. Inde ē ꝙ calor in eis non facit distemperantiam: inde etiā est ꝙ carent pulsatiua. De motiua motu animali. Capi. xxi.

Consequenter dicendum ē de uirtute motiua motu animali.

c Motum autem animalem dico qui fit per precedentem apprehensionem boni uel mali: quam apprehensionem in animali: sequitur appetitus: siue motus ad aliqd uel motus ab illo: siue fuga: quod patet in apprehensione boni cibi: uel mali. Necessarium ē igit̄ aliquam uirtutem eē aliam ab apprehēsiuis sensibilibus: que moueat aīal. Nam apprehēdentes nihil aliud faciūt q̄ apprehēdere uel iudicare bonū uel malū: siue extimare. hāc aūt philosophi uocāt appetitiuā theologi uero sensualitatē que ꝓprie est motiua. Porro eadem dicit̄ sensualitas scd̄m ꝙ in hoīe ē: & habet ordinem rōnem: quo ordine pōt in ea eē pctm̄. s. primus motus uenialis. Possumus āt communiter distinguere motiuas. Nam quedam sunt motiue: quia dispo nentes ad motum: & he sunt motiue secūdum quid sicut fantasia: uel sensus communis: & extimatiua tam enim extimatiua q̄ fantasia: sunt mouētes appetitiuam inquātum representant spēm boni uel mali: cōuenientis uel disconuenientis. Differenter tamē disponunt ad motum extimatiua & fantasia. Nam fantasia disponit ad motū ex representatione spēꝝ uel formaꝝ sensibiliū. Extimatiua uero ex pn̄tatiōe sensibiliū ītētionū. Formas āt sensibiles dicimus colorē saporē &c. huiusmodi. Intentiōes uero sensibiliū. Vtile nociuū cōueniēs discōueniēs. Delectabile tristabile. Motiue uero q̄ sunt cause faciētes motum: sunt motiue simpliciter: q̄ subdiuidunt̄: in appetitiuas & effectiuas & motiuas mēbroꝝ exequētes motum. Sed appetitiue sunt imperantes mo tum. Affectiue uero faciētes & exequētes motū īteriorē spūalē. Motiue uere mēbroꝝ faciūt motū exteriorē corporalē. Nota ergo ꝙ sicut

dicit Auicē. Virtutis appetitiue due sunt ptes: uis cōcupiscibilis: & uis irascibilis. Vis aūt concupiscibilis est uis īperās moueri aut appropinquare ad ea que putantur necessaria aut utilia: appetitu delectādi. Vis uero irascibilis ē que imperat moueri ad repellendū a se: qđ putat̃ nociuū uel corrunpens appetitu uincendi. Ad cognoscendū aūt differentiam uirtutis irascibilis: & cōcupiscibilis. nota ꝙ bonū dicit̃ duobus mòdis. s. bonū simplex: & bonū expediēs. Bonū aūt simplex hic dicit̃ delectabile: ut cibus. Bonū uero expediēs hic dicit̃ tristabile arduum quod tn̄ dicit̃ bonū: quia utile: ut medicina uel īcisura pp salutem corporis. Est ergo uis cōcupiscibilis appetitiua boni delectabilis: & dicit̃ bonū delectabile carnis & tpale: uis uero irascibilis ē appetitiua boni ardui expedientis. Et sciendū ꝙ uirtus cōcupiscibilis cū sit in bonū delectabile: habet actus. Cōcupiscere desiderare. Gaudere: letari: amare: diligere. Et cū contraria sint nata fieri circa deū. Erunt actus contrarii his ipsius cōcupiscibilis: ut fastidire: quod ē cōtrariū cōcupiscere. Abhominari: quod est contrarium desiderare. Dolere: quod ē cōtrarium gaudere: tristari quod cōtrariat̃ letari. Odire quod contrariat̃ amare. Cōtemnere: quod cōtrariat̃ diligere. Actus aūt irascibilis cum sint in arduum & difficile: sunt secundū duplicē dispositionē. s. debilitatis & corroborationis. Debilitas ē dispositio: que cōsequit̃ ex discōfortatione uirtutis irascibilis. Corroboratio est dispositio que consequit̃ eius confortationē. Secūdum corroborationē fiunt actus ex imperio irascibilis. Quidā in bonū. Quidā contra malū. In bonū: non secundū quācunq; rōnem: sed secundum rōnem excellētie: uel honoris: secūdū hoc ergo sunt actus irascibilis: Ambitio: spes: superbia: contemptus dn̄atio. Contra malum: sunt actus secundū corroborationē irascibilis: audere: irasci: insurgere. Secūdum debilitatē seu disconfortationē: fiunt motus ab irascibili per modū fuge. Et hoc dupliciter. Nā quidā sunt motus fuge a bono. Quidam fuge a malo. Et motus fuge a bono non sunt secundū rōnem boni qualiscunq; sed boni ardui siue excellentis. Secundum hoc ergo sunt motus a paupertate spūs despatio: humiliatio: reuerentia. Per modū uero fuge a malo sunt actus secundū debilitatē irascibilis: pn̄a: impatia: timor. Organum āt uirtutis irascibilis & cōcupiscibilis ē cor. Sicut enim uirtutis apprehensiue sensibilis organū principale ē cerebrū. Ita uirtutis motiue: ē cor: sicut dicūt philosophi. Et huius signum est dilatatio cordis: & restrictio: & reuocatio sanguinis & spirituum ab exterioribus ad interiora: uel emissio ab interioribus ad exteriora in motibus cōcupiscibilis & irascibilis. Cum

enim mótus fiunt a uirtute cōfortata: tunc fit dilatatio cordis: & emissio sanguinis & spūum a corde ad exteriora. Sed lente cōfortata cōcupiscibili. Impetuose uero irascibili. Discōfortata uero uirtute fit cordis cōstrictio & reuocatio spūum. Sed discōfortata cōcupiscibili lēte discōfortata uero irascibili īpetuose. Ex his igit᷑ motibus differētibus cōcupiscibilis & irascibilis dephendit᷑ organū uirtutis motiue eē cor.

De uirtutibus affectiuis. Capi. xxii.

d E uirtutibus aūt affectiuis intelligendum ꝙ forte eedē sunt secūdum substantiam cum appetitiuis. sed differūt scđm rationem: ut dicit Auicena. Inq̃tum enim uirtutes appetitiue ītendunt᷑ fiunt affectiue: siue desideratiue. Sciēdum ergo ꝙ appetitus ē motus īperii irascibilis & cōcupiscibilis. Affectus uero est motus īterior: cōsequens scđm apphensionē boni & mali. Vnde affectiones multiplicant᷑ scđm q̃ttuor differētias: scđm sanctos: & philosophos. s. gaudiū uel leticia. Dolor seu tristicia cupiditas seu spes. Metus seu timor: quaꝝ numerus sumit᷑ sic. Nam due sunt ex cōprehēsione boni pñtis gaudiū uel leticia. Futuri cupiditas seu spes. Ex cōprehēsione mali pñtis dolor uel tristicia. Futuri metus uel timor.

De uirtute motiua exteriori. Capi. xxiii.

c Onsequenter dicēdum ē de uirtute motiua exteriori q̃ consequtur ad affectiuas. Est aūt huiusmodi uirtus īfusa in lacertis & musculis contrahēs ligamēta cōiuncta membris & relaxans. Subdiuidit᷑ aūt ī generalem motiuam & particularē. generaliter aūt motiua fundat᷑ in extrema parte cerebri & capitis a q̃ oriunt᷑ nerui motiui sicut ab anteriori parte nerui sensitiui. Qui nerui motiui ramificant᷑ per totum corpus: & consistunt ī lacertis & musculis q̄ sunt īserti membris & hi consistunt super organa uirtutis generaliter motiue corporis. Particulariter aūt motiua subdiuidit᷑: per cōtractiuā & ꝓgressiuam: & per operatiuam & uocatiuam. Contractiuam aūt dico que ē principium motus contrahendi & extendendi mēbra aīalis: ex quo nō ꝓuenit motus totius de loco ad locum. Sicut. n. dicit Auicena. Motus aīalis ē duplex. Quia ē motus animalis de loco ad locum. Et est motus contrahendi & extendendi membra aīalis. Impossibile. n. est ut aīal habeat sensum tangendi & non habeat ī se uirtutem motus aliquō modo. Quomodo. n. sciret᷑ habere sensum tangendi: nisi uideret᷑ ī eo aliq̄d motus fugiendi contrarium. Vnde possunt comprehendi aīalia esse: sicut nos uidimus ī cōchilibus & conchis ꝙ sunt motus constrictionis & reflexiōis & extensionis ī partibus eoꝝ q̄uis

nō discedāt a locō suō: & in hoc cognoscimus ꝙ sentiūt & sunt aīalia. Progressiua uero ē uis sensibilis principiū transeūdi de loco : ad locū. Organū uero huius uirtutis est differēs: scd̄m differentiā aīalium . Nā quedā gradiunt̄ pedibus: ut gressibilia. Quedā defferunt̄ alis uolado ut uolatilia. Quedā trahunt̄ costis & uētre reptando: ut reptilia Quedā uero agunt̄ penulis natādo: ut natalia. Operatiua aūt uis ē sensibilis principium operandi: ut in habentibus manum. Organa huius uirtutis sunt manus. In nō habentibus uero ē aliquid loco manuū: ut os: & pedes: sicut ī apibus & araneis. Vocatiua uero uirtus ē principiū emissionis uōcis. Nec ē eadē uirtus ista & pulsatiua. Pulsatiua.n. semp & de necessitate: & nō scd̄m apprehensionē mouet & motu quodā secundū dilationē & cōstrictionē cordis inspirando & respirādo. Vocatiua uero non semper ē de necessitate: sed uoluntarie & scd̄m apprehensionē. Et hec est uirtus indicatiua affectionum: scd̄m ꝙ dicit philosophus: ꝙ uoces sūt note eaꝝ que sunt ī aīa passionū. huius uirtutis organū ē pulmo: & uitalis artaria. Vn̄ sola aīalia hn̄tia: pulmonem uoces emittunt. Et hec de uirtutibus aīe: cōis nobis: brutis: & plantis: dicta sufficiāt.

De uirtutibus uel potentiis aīe rationalis. Capi. xxiiii.

Equitur de uirtutibus aīe rōnalis: & humanis . Que primō diuidit̄: ꝑ apprehēsiuas: & motiuas: siue per ītellectū speculatiuū: & praticū. Sed qa cognitio uiriū ē ex cognitiōe organoꝝ: obiectorum & actuū. Ideo primo dicendū est de organō. Secundo de obiecto. tertio de distinctione uirtutis ītellectiue. ubi etiam tanget̄ de actibus . Vtrum uirtus intellectiua habeat organum aliquod determinatum in corpore. Capi. xxv.

Vereret ergo aliquis in principio de organo uirtutis ītellectiue: siue in qua parte corporis sit & operat̄. Si.n. in nulla parte corporis operatur. non uidet̄ esse in corpore. Si uero operatur in aliqua parte corporis: erit habēs aliquam partem in cōrpōre: ut organum sibi determinatum. Sed cōtra omnis uirtus operans per organum. Operat̄ secundum ꝓprietatē organi & possibilitatem tm̄ ut uirtus uisiua que operat̄ per organum: operatur iuxta proprietatem: & possibilitatem illius. Vnde nō iudicat de sapore: & sono. sed de colore: quia color pertinet ad naturam organi : uisus tantū nōn sapor uel sonus. Nullum aūt organū habet possibilitatē & dispositionem ad incorporalia. Nulla ergo uirtus operās uel cognoscens per organum corporale: est cōgnitiua: nisi corporaliū. Si ergo uirtus intellectiua intelligit per organum corporale : intelligeret tantū corporalia:

& non spiritualia. Item operatio uirtutis intellectiue: semper est per abstractionem a materia & a conditionibus materiæ: sed oīs operatio est secundum naturā uirtutis a qua egreditur. Igitur uirtus intellectiua est abstractiua a materia: ergo non habet organum corporale & materiale in corpore assignatum. Item nulla uirtus incorporata .i. parti corporis determinata: siue operans per organum est cognitiua sui: quia non potest reflecti se supra se: cum sit incorporata. Vnde oculus nō uidet se: nec imaginatio imaginatur se. Cum ergo uirtus intellectiua sit cognitiua sui. Intelligit enim se cum reflectitur supra se: ergo non est incorporata neqꝫ operans per organum. Item omne quod cognoscitur uel comprehenditur: est in cognoscente secundum naturam cognoscētis: & non secundum naturam rei cognite: ut patet in omnibus & generaliter. Omne quod recipit̉ est in recipiente secundum naturam recipientis: & non secundum naturam recepti. Cum ergo corporalia & materialia sint in intellectu secundum modum īmaterialem: erit intellectus īmaterialis: ergo simplex. Item Arꝫ. dicit .iii. li. de animalibus. Intellectus & intelligentia ab extrinseco: & ipse solus est diuinus quoniā operatio eius non habet cōicationem cum operatiōe corporali aliquo modo. Item in .iii. li. de anima. Sensus non potest sentire ex ualde sensibili: ut sensus auditus ex magnis sonis neqꝫ ex fortissimis coloribus & odoribus uidere: neqꝫ odorare. Sed intellectus cum intelligat ualde intelligibile: non minus intelligit infima. sed etiam magis. Sensitiuū quoqꝫ non sine corpore est: hic autem separatus: ergo intellectus īmaterialis & simplex est. Quod concedendum est. Dicendum est ergo ꝙ uirtus intellectiua non est in corpore: ita quod determinet sibi partem corporis: quia nullius partis corporis ē actus: siue perfectio: sicut uirtus uisiua oculi: & auditiua auris &c. sed est in toto corpore tota: hec est perfecta sicut patet ex predictis.

De obiecto uirtutis intellectiue uel rōnalis. Capi. xxvi.

Equit̉ de obiecto uirtutis intellectiue. Et cū ipsa sit īmaterialis obiectum eius erit īmateriale: hoc est intelligibile forma. scilicet abstracta a materia & conditionibus materie. Species uero siue forme abstracte. Quedam sunt abstracte per naturam ꝓpriam ut omnia spūalia. Quedam uero per actionē ipsius uirtutis intellectiue: hoc est per considerationem: non realiter: ut spēs siue similitudines: qbus cognoscunt̉ corporalia. Forme autem abstracte a materia & cōditionibus oībus materie p naturam dr̄. Vt forma qua cognoscit̉ deus: & angelus: & ipsa aīa: & ea que sunt in ipsa ut ī subie-

ctō: ut pōtētie scīa uirtutes. Forma uerō q̄ cognōscit̄ deus ē similitu-do uel imago prime ueritatis impressa aīe a creatore. Propter quod di cit Ioānes Damascenus oībus cognitio essendi deū: ab ipsa natura īser ta ē: imago enim prime ueritatis impssa aīe ducit ī cognitionē eius cu ius est imago. Forma aūt qua cognoscit̄ ipsa aīa uel angelus: ē ipsa aīa rōnalis: q̄ cum utit̄ se: ut similitudine referendo ad id ad cuius imita-tionē facta ē supra se. Sic iterꝝ cognoscit deū p modum acqsitiōis: aut utit̄ se ut similitudine referēdo ad alterꝝ ad cuius imitationē facta nō est sed qđ cum imaginatione ipsius ē: & sic cognoscit angelū iuxta se. Et hoc ē quod dicit Aug. Quod aīa cognoscit deū supra se: se in se: an-gelū iuxta se. Ad cognoscēda uero ea q̄ sunt ī ea sicut sunt potētie eius & uirtutes & scīe: utit̄ ipsis ut similitudinibus ad ipa cognoscēda. Vñ res q̄ cognoscit̄: & forma q̄ cognoscit̄ differūt solum scđm rōnē & nō scđm rem. Forme uero q̄ sunt p cōsiderationē abstracte: sunt forme q bus cognoscunt̄ corporalia: & ea q̄ ī corpibus fundant̄. Cum.n. natu-ra ītellectus supior sit rebus corpalibus: ptātem habet sup formas cor porales miro mō cōprehēdēdi eas. Abstrahit.n. eas: primo a sensibus. Postea ab imaginatiōe: & cōditiōibus oībus materialibus. s. ubi figu-ra sit: & huiusmodi & sic expoliatis oībus cōditiōibus materie: & sin gularis substātie: accipit eas abstractas & uniuersales cōes & inmate-riales ut genera spēs differētias, ppria & accñtia. Abstractio āt ista non fit actu sed cōsideratiōe. Ordinē aūt abstractōis forme corpalis: scđm Auice. est uidere hoc mō. Sensus exterior ut uisus non suscipit formā q̄ in materia: sed eius similitudinē: uel ei similē: tñ nō cōprehēdit eam nisi materia pñte uel forma existēte ī materia. Sensus uero īterior: uel imaginatio abstrahit formā maiori abstractione: qa apprehendit etiā absente materia. Sed tñ imaginatio nō diuidit ipsam formā ab accidē tibus materie: ut figura situ: & huiusmodi sub qbus cōprehēdit eam. Extimatio aūt trāscēdit illū ordinē abstractiōis. Formas.n. q̄ sunt īten tiones sensibiliū: nō scđm se similitudinem habētes cum formis mate rialibus: ut bonitas malitia cōueniēs incōueniēs cōprehēdit. sed tñ ex timatio nō apphēdit has formas expoliatas ab oībus accidētibus ma terie eo ꝙ particulariter apphendit eas: & scđm naturā ppriam: & p cōparationem ad formas sensibiles imaginatas: ut patet ex pdictis. Virtus uero intellectiua apphendit formam corporalē & denunciat: a materia & ab oībus circūstantiis materie & ab ipsa singularitate: & sic apphendit ipsam nudā & simpliceem & uniuersalem. Verbi gratia si-cut apprehēdit̄ hō q pdicat̄ de pluribus ut una cōis natura: & seque-

strat eã intellectus ab oĩ qualitate: situ ubi & singularitate. Nisi.n. sic cõsideratiõe denudaret̃: nõ posset intelligi ut communis: q̃ diceret̃ de oĩbus. Hec ergo ẽ differẽtia in ordĩe abstractiõis corpalis. Primo ĩ sen su. Secũdo in imaginatione. Tertio in extimatione. Quarto ĩ itellectu. Nota tamen scḋm Auice. Quod formis materialibus ꝑpter materiã accidũt dispositiões multe: quas nõ habent ex sua essentia.s.ex hoc ꝙ sunt forme.s.particularitas: q̃litas q̃titas situs: & huiusmõi. Verbi gratia forma humana substãtia ẽ: & natura ĩ qua cõueniũt oĩa singularia spẽi hoĩs equaliter cuius ẽ una diffinitio. Et q̃a accipit ei eẽ in singulari in hoc & in illo. Ideo multiplicata ẽ: hoc aũt nõ inest ei ex natura sui. Si enĩ ex natura humana esset ut deberet multiplicari: tunc non p̃dicaretur homo nisi de aliquo uno numero. Si enim humanitas istius eẽt ex hoc ꝙ ẽ humanitas non esset alicuius alterius. Relinquitur ergo ꝙ accidit humanitati ex materia. Iste modus multiplicationis & diuisionis ꝙ ẽ singularibus. Accidit ei ẽt aliud p̃ter hoc: q̃a cum fuerit ĩ materia: acq̃rit̃ aliq̃s modus. Qualitatis q̃titatis situs & ubi q̃ oĩa abstracta sunt a natura ipsius. Si.n. humanitas ex hoc ꝙ humanitas determĩaret sibi accidentia huiusmodi: tunc oporteret unũquẽq; hoĩem cõuenire cum altero in huiusmodi accñtibus cũ cõueniant in humanitate inq̃tũ huiusmodi essent igit̃ eiusdẽ q̃litatis & q̃titatis &c. Relinq̃tur ergo ꝙ forma humana nõ habet ex sua essentia huiusmodi accidẽtia: sed ista ei accidũt ꝑp ip̃ius cõpositionem ad materiã. Cum igit̃ sic sine istis apprehẽdit̃ uerissima ẽ ipsius forme apprehẽsio. Nota ꝙ ẽt differẽtia apprehẽsionis ẽ ex differentia abstractiõis q̃ ẽ ĩ ipsis formis. Quedã.n. forme sunt simpliciter abstracte a materia & ab oĩbus cõditiõibus ipsius materie: ut forme sp̃uales q̃ appellãt̃ a philosophis methaphisice. Quedã uero sunt abstracte a materia: sed nõ a cõditiõibus materie: & ideo scḋm aliq̃d abstracte sunt: sicut forme mathematice: ut magnitudo numerus. linea.n. uel figura inq̃tum huiusmõi: nõ determinãt sibi materiã aureã uel lineã: tñ determinãt situ & positiõe: & iõ nõ sunt abstracte a cõditiõibus materie scḋm se. Similiter numerus nõ determinat sibi materiã: ut duo uel tres: sed tñ determĩat sibi multiplicationẽ seu diuisionẽ q̃ cõditões sunt materie: sicut ofisum ẽ. Quedã uero forme sunt ĩabstracte scḋm se sicut forme physice siue nãles sicut ignis: terra caro &c. sed abstrahunt̃ cõsideratõne: p modum & ordinẽ q dictus ẽ a materia & a cõditionibus materie. Prime forme solũ comprehendunt̃ uisione ĩtellectuali. Illa.n. uisio sicut dicit Ari. cõprehẽdit res q̃ nõ habẽt imagines nisi seipsas. Secunde uero forme comprehendũt

tur uisione imaginaria q̄ ē sensus cōis: siue interioris potētie: & per ab straditionem a conditionibus materie positionis & situs: & huiusmōi apprehendunť uisione intellectuali q̄ ē uirtutis ītellectiue. Tertie uero forme comprehendunť uisione corporali: que ē sensus particularis si/ ue exterioris. & ꝑ abstractionem a materia apprehendunť uisione ima ginaria. Deinde ꝑ abstractionem ampliorem ab oībus conditionibus materie apprehendunť uisione intellectuali.

De distinctione uirtutis ītellectiue apprehēsiue. Capi. xxvii.

Onsequenter dicēdum ē distinctione uirtutis intellectiue ap prehensiue. Sciendum ergo ꝙ ē intellectus passiuus: & cor/ ruptibilis q̄ dicit́ ab Ari. materialis. Et est intellectus incor/ ruptibilis & separabilis. De quibus hoc ordine dicemus. Pri mo de intellectu passiuo: & actibus eius. Secundo de intellectu separa bili: & actibus eius. Intellectus ergo passiuus ē uis inferior partis intel lectiue coniuncta sensibili: que recipit spēs intelligibiles ī fantasmati/ bus. Oportuit aūt hanc uim esse: ut intellectus q̄ ē separabilis spēs ab/ stractas a fantasmatibus intelligeret. Et hec uis ē continuans actus uir/ tutis intellectualis cum actibus uirtutis sensibilis: hec enim a fantasma tibus affert materialiter spēs ītelligibiles abstrahendas: hec aūt uirtus nunq̄ ē aīe rōnalis: nisi dum cōiungit́ ad corpus & nominať sicut di/ cunt alio noīe rōnalitas: a qua dicta ē media celula cerebri logistica si/ ue rōnalis. Dicta ē aūt rōnalitas siue ratio q̄a potēs ē accipe uniuersa/ lia a ꝑticularibus: q̄uis nō uniuersale per modū uniuersalis.

De uirtute intellectiua separabili. Capi. xxviii.

Ntellectus separabilis assignanť differentie scd̄m duos mo/ dos. Vnus modus ē scd̄m differentiam nature secundum ꝙ distinguiť uirtus intellectiua per intellectum possibilem uel agentem. Alius modus ē scd̄m differentiam ordinis & secū dum hoc sunt due differentie uirtutis intellectiue. s. ītellectus superior & inferior siue ratio superior & inferior. Quātum ad diuisionem pri mam. Nota ꝙ duplex ē natura intellectus: una ē quasi materialis: alia formalis. Vna ē possibilis ut tabula nuda ab omni pictura. s. suscepti/ bilis: omnium picturaꝝ nullam habens actu: sed possibilis ad oēs & hec ē intellectus Alia uero agens: ut lumen. Est enim intelligibile lumē prime uirtutis nobis ꝑ naturam impressum semp agens sicut lux sem/ per irradians: de quo psal. Signatum ē sup nos lumen uultus tui dn̄e. Et se habet ad species intelligibiles manifestandas sicut lux colores: sicut dicunt philosophi.

De intellectu pòssibili. Capi. xxviiii.

E intellectu aũt possibili certum ẽ ipsum eẽ. Nam nisi possibilitas eẽt ad susceptionem ĩtelligibiliũ spẽꝝ ĩpossibile esset ĩtellectum eẽ nõ ĩtelligẽtem actu. Nũc ergo pscrutãdum est distinctiones ipsius. Cõstat possibilitatem ad ĩtelligendum esse in pueris & in adultis adiscẽtibus. Et in adultis edoctis nõ tñ actu considerantibus. Et in actu cõsiderãtibus: sed aliter: & aliter. Sicut potentia scribẽdi ẽ in puero: & in adulto adiscente scribere: & in scriptore pfecto in arte: nõ tñ actu scribente: & ĩ actu scribẽte. In primo. n. est potẽtia naturalis. In secũdo potẽtia disposita. In tertio potẽtia pfecta in habitu. In quarto potẽtia in habitu & in usu. Secundum hunc modum ẽ differentia intellectus possibilis quadruplex scd̃m Auice. & alios. Prima ẽ ĩtellectus hñs possibilitatem tñ: & ẽ sicut potentia materialis ad similitudiem materie prime: q̃ ex se nõ habet aliq̃ formã: sed est subiectum oĩum formaꝝ. Secũda ẽ intellectus dispositus uel habẽs dispositionẽ: q ẽ cum aliqs habet in ĩtellectu principia: hoc ẽ ꝓpositiones quas cõtingit credere q̃ non aliunde sed per se sunt note. Sicut omne totũ ẽ maius sua parte. Et si ab equalibus equalia demas: que remanẽt sunt equalia: tertia ẽ intellectus pfectus: cũ iã hẽt ĩtellectus conclusionẽ eoꝝ que sequunt᷑ ad principia: sed nõ ẽ cõuersus actu ad illa per cõsiderationẽ. Quarta est intellectus in actu cũ iam cõsiderat actu. Primus dicit᷑ intellectus materialis. Secundus dicit᷑ intellectus ĩ habitu tertius dicit᷑ intellectus adeptus. Quartus dicit᷑ intellectus acomodatus. hi. n. sunt ordines intellectus speculatiui possibilis.

De intellectu agente. Capi. xxx.

E intellectu agente quoniam sit sic ꝓbat Auice. Anima humana ẽ intellectus prius in potentia. Postea ẽ ĩtellectus in effectu. Omne autem quod exit de potentia in effectum non exit nisi p cãm que deducit illud de potentia in effectũ. Sed cã dans formam ĩtelligibilem nõ ẽ nisi intelligentia in effectu: ergo necessario ẽ intellectus agens. Vtrum autem intellectus agens sit separatus a sub̃a aĩe uel sit aĩe differẽtia. Et si separatus ẽ: an sit ĩtelligẽtia creata q̃ ẽ angelus: an increata q̃ ẽ deus uidẽdũ ẽ. Quod ergo sit ĩtelligentia ĩcreata q̃ ẽ deus. Sic ꝓbat᷑ Augu. in lib. soliloqoꝝ dicit sicut in isto sole materiali tria aĩaduertimus ꝙ ẽ ꝙ fulget: ꝙ illuminat: sic in serenissimo deo tria ĩtelligere debemus: ꝙ ẽ ꝙ intelligit: & ꝙ cetera intelligere facit. Sic ergo deus ẽ intellectus intelligere faciens: ergo intellectus agẽs. Itẽ Ioãnis primo. Erat lux uera q̃ illuminat oẽm hoiem &c.

Illuminatio aūt hec nō ē ad cognoſcēda ſenſibilia ſed ītellibigilia. Erit igiť dei filius lux ad manifeſtanda ītelligibilia: ergo ē ītellectus agēs. Quod aūt ītellectus agēs ſit ītelligentia creata: q̄ ē angelus ꝓbať qa ſicut dicit beatus Dionyſius. Manifeſtatores ſunt angeli oēs: & ēt ad ipſos ptinent oēs reuelatiōes: ut patet ex apoſtolo. Apoc. primo: & Danieli. viii. Sed cōſtans ē ꝙ hmōi manifeſtatio: q̄ ē p angelos nō fit uirtuti ſenſitiue. fit ergo uirtuti ītellectiue: ſed non niſi p irradiationem. Vnde dicunť angeli lucis ī quoꝝ ſpēm aliqñ ſathanas ſe trāſſigurat: ergo ītelligētia angelica ē ītellectus agēs. Item lux ītelligētie prime ē īaccessibilis prime thy. vi. Deus hītat lucem iacceſſibilē: ergo ea non erit ītelligere. Oportet ergo ꝙ ſint ꝓportionabilia. Vidēs & lux q̄ debet uideri: nō erit ergo ītellectiua diuina ītellectus agēs reſpectu aīe. Sed cū ꝓportio ſit lucis ītelligentie angelice ad uiſum ītellectus humani: & ī ꝓportioābili luce ē uidere: ergo erit ītelligētia angelica ītellectus agēs reſpectu humani ītellectus poſſibilis. Quod aūt ītellectus agēs non ſit ſeparatus a ſubſtātia aīe, īmo ſit q̄dam differētia uirtutis partis ītellectiue: ꝓbať p p̄s. iiii. Signatū ē ſup nos lumē &c. Igiť ī ſuprema pte aīe ſup nos ē ſignatio luminis ſimilitudinis diuīe. Habemus ergo lumen īpreſſum a creatore ad cognoſcenda ītelligibilia: & hoc ē q̄d dicimus ītellectum agētem. Item cū ſit aliqs oculus corporalis uidēs p lucē ī ſe exiſtētem ſicut oculus chaci: & oculus noctue uidēs ī tenebris nō īdigens luce exteriori multo fortius oculus ītellectualis uidebit p lucem exiſtētem ī ſe. Lux ergo qa ītelligimus nō erit ſeparata a ſubſtātia aīe. Rñdeo ſine p̄iudicio. Quedā ſunt: ſicut dicit Augu. ſupra ītellectū humanum. Quedā iuxta: q̄dam ītra: q̄dam īfra. Dicit. n. ꝙ cognoſcit aīa deum ſupra ſe. Angelos iuxta ſe: ſe ī ſe. Quicqd celi ambitu continetur īfra ſe. Dicēdum ergo ꝙ ad ītelligendum ea q̄ ſunt ſupra ſe. Sicut ſunt ea q̄ de diuina eſſentia & trinitate pſonaꝝ ītelliguntť diuino mō. Indiget aīa irradiatione ab ipſa luce prime ueritatis & eſſentie ſup ſupremā uim ipſius: q̄ diciť mens uel ītelligentia: de q̄ dicit Augu. ꝙ nulla ītepoſita natura formať ab ipſa pria ueritate. Reſpectu igiť ueritatis ſumme & reſpectu eoꝝ ītelligibilium q̄ omnino excedunt ītellectum humanum dicitur agēs deus. Et huiuſmodi illuminatio eſt gratie īfuſio ad contemplanda diuina. Ad cognoſcenda uero ea que ſunt iuxta ſe: ut ſunt angelice eſſentie: uirtutis: & ordines & operationes: īdiget anima reuelatione angelica: ſiue īſtructione: & in hac operatione poſſet dici Angelus intellectus agens inquātū īſtruens reſpectu ītellectus humani: ſed hoc nō reſpicit ſupremam faciem ītellectus humani q̄ ē eter

ni & increati: sed uirtutem inferiorem secundum ꝙ Augu. distiguit inter itelligentiam: itellectum & rõnem. Intelligentia ē spūs increata. Intellectus spūalis creature. Ratio naturaꝝ corporeaꝝ. Ad cognoscēda uero ea que sunt intra aīam: ut ē ipsa aīa: & potētie ipsius habitus: scīe & uirtutes nõ indiget anima lumine extrinseco: sed lumine inato Cognoscit. n. se esse: se posse rõcinari: se sentire: scire aliquid: iustū uel iniustum eē ꝑ cõuersionem ad se. Et ideo dicit Augu. qđ cognoscit se in se. Ad cognoscēda uero ea q̄ sunt infra se: nõ indiget aīa lumīe itelligentie q̄ sit extra se. Dum. n. intellectus humanus supior sit rebus corporalibus: & ēt icorporalibus q̄ sunt in subiecto utpote potētie: habitus dispositiones & affectiones ideo ad hec apprehēdenda: non ē necessaria illuminatio substātie separate: sed sufficit lumē interius. s. itellectus agens. s. uis aīe suppreme de qua fit hic sermo. Nota ergo scđm Auice. ꝙ intellectus agentis operatio ē. Illuminare siue lumē intelligētie diffundere sup formas sensibiles existētes in imaginatione: siue extimatiōe. Et illuminādo abstrahere ab oībus circūstātiis materialibus. Et abstractas copulare siue ordinare in intellectu possibili. Quemadmodum ꝑ operationem lucis spēs coloris abstrahit̄ quodāmodo: & pupille copulat̄. Intellectus uero possibilis opatio ē. Primo cõuertere se ꝑ cõsiderationem ad formas q̄ sunt in imaginatione: q̄ cum illuminant̄ luce intelligentie intellectus agentis: & abstrahunt̄ denudate ab oībus circūstātiis materie: & imprimunt̄ in itellectu possibili: sicut supra dictum ē deducit̄ in actum & format̄ intellectus possibilis: & tūc dicit̄ intellectus formatus. Et tunc operatio intellectus possibilis subsequit̄. Prima circa qditates. Secūda circa complexiones primas que sunt principia. Tertia circa cõclusiones. Verbi gratia primo cognoscit qd ē totum. Secūdo ꝓpositionem uel complexionem q̄ ē principium ꝑ se notum: ut omne totum ē maius sua parte. Tertio cõclusionē que cõsequit̄. s. ꝙ totum cõtinuum ē maius sua parte. & sic ī ceteris. Per uiam igit̄ inductiōis colligit̄ ꝙ ipa forma uniuersalis abstracta a singularibus qua format̄ intellectus possibilis. Per uiam uero simili pficit̄ operatio intellectus possibilis: iam formati: ut sit duplex modus operationis itellectus possibilis. Vnus ē quasi inductiuus. Cum conuersio ipsius ē ꝑ cõsiderationem ad formas sensibiles: ut abstrahat̄ forma per actionem luminis intellectus agentis: qua informat̄. Alius ē quasi silogisticus: cum cõuersio ipsius ē supra spēs intelligibiles acceptas ad inferendam conclusionem. Et in hoc differt a sensu. Sensus enim uisus recipit per actionē lucis q̄uis nõ cõuertat̄ attū hõ iudicat sine conuer-

sione. Intellectus uero possibilis: nec recipit formã intelligibilẽ: nec iudicat sine conuersione. Et hi sunt gradus opationis ĩtellectus possibilis q̃tum ad illa que fiunt ministerio sensus. Est aũt alius modus opationis respectu formaꝶ que non indigẽt abstractiõe sicut uirtutes sciẽtie & alia que sunt in aĩa ut in subiecto. Spẽs.n.istaꝶ nõ abstrahunt᷑ a fantasmatibus reꝶ sensibiliũ: quia pticularia hoꝶ uniuersalium non sunt sensibilia. Sed cũ sunt in aĩa ubi possunt esse secũdum rem: nõ indigẽt spẽbus quibus cognoscant᷑: que non sunt ipse res. Ad cognoscẽda igitur hec: nõ requirit᷑ nisi cõuersio intellectus possibilis cũ illuminatiõe intellectus agentis.

De diuisione potẽtiaꝶ aĩe scd̃m ordinẽ. Capi. xxxi.

Onsequẽs ẽ dicere de differẽtia ĩtellectiue uirtutis apphẽsiue scd̃m rõnem ordinis. Sciẽdũ igit᷑ ꝙ ĩtellectiua uirtus subdiuiditur p supiorẽ: & ĩferiorẽ partẽ. Supior uero intellectiua dicit᷑ ab Aug. cũ cõuertit᷑ hec uis supma ĩter apphẽsiuas: ad cognoscẽdũ ueritatẽ increatã scd̃m imaginẽ: uel spẽm trinitatis sibi a creatore impressam. Et imago trinitatis scd̃m Auicẽ. determinat᷑ secũdum tria. Memoriã: intelligẽtiã: & uoluntatem. Et memoria dicit᷑ ipsa uis inq̃tum ẽ cõseruatiua similitudinis prime ueritatis: p impssam similitudinẽ ueritatis a creatore. Intelligentia uero ẽ inq̃tum ẽ cõtemplatiua prime ueritatis: p impssam similitudinem ueritatis a creatore. Volũtas uero scd̃m ꝙ hic accipit᷑ est inq̃tum ẽ amatiua prime ueritatis p ĩfixũ appetitũ eius a creatore uel aliter. Memoria ut hic dicit᷑: est ipsa uis ĩtellectus supioris: qua rõnalis creatura põt recogitare suũ prĩcipiũ efficiẽs: p hoc ꝙ nõ semp fuit. Vñ certa ẽ ꝙ ab illo fuit. Intelligẽtia uero ẽ impssa uis ĩtellectus supioris: p quã põt cõtẽplari pñtem primam ueritatẽ: ut pñtem lucẽ sibi & cõtẽplationis cãm. Voluntas.n.ẽ uis ĩtellectus supioris: q̃ dirigit᷑ uel inclinat᷑ ad ipsam primã ueritatẽ ut ad finem. Nota ergo ꝙ scd̃m hanc uim sunt nobis impssa iudicia ueritatis circa principia scientiaꝶ. ut de quolibet dicit᷑ negatio uel affirmatio: & de nullo ambo simul. Et oẽ totũ est maius sua parte: & huiusmodi: que dicuntur esse manifesta nature cuiuslibet adiscentis: p lumẽ similitudinis prime ueritatis: secundũ illã partẽ nobis impressam. de quo in psalmo. iiii. dicit᷑. Signatũ ẽ sup nos lumẽ &c. Nota ẽt ꝙ hec uis ẽ eadẽ scd̃m substantiã cũ ĩtellectu agente. Sed scd̃m ꝙ cõsiderat᷑ hec uis ut natura quedã. sic dicit᷑ ĩtellectus agens. Secundum uero ꝙ ẽ apphensiua: dicit᷑ ĩtelligẽtia siue mẽs. Inferior aũt uis ĩtellectus: si cõsiderat᷑ ut natura q̃dam: sic dicit᷑ ĩtellectus possibilis. Et actus ipsius sunt dicti supra.

Si uero consideratur ut uirtus apprehensia sic dicitur intellectus speculatiuus: uel ratio.

De actu uirtutis ītellectiue. Capi. xxxii.

Ota ergo ꝙ actus principalis huius uirtutis. s. ītellectiue apprehēsiue ē intelligere & hoc per se: tñ preter hūc sunt actus adminiculares inq̄tū. s. hec uis ordinatᷣ ad sensibilē. Et scđm hoc multiplicantᷣ rōne quadruplicis uis in īuentiuā: siue īuestigatiuā: īdicatiuā: memoratiuā: & īterpretatiuā: īuentiua aūt & īdicatiua nō distingunturᷣ nisi inq̄tum ad īuentionē: & iudiciū: scđm ꝙ distīguitᷣ duplex uia. s. ītelligendi: q̄ ē ī īquisitione ueritatis p se. Et uia iudicii in discussione ueritatis accepte ab alio. Vna ē experiēdi. Altera adiscendi. & expiri ē p se: discere ab alio: uel uia intētionis scđm modum cōpositionis: uia iudicii scđm modum resolutionis. Siue uia īuētiōis est cū a cognitiōe effectus: puenitᷣ ad cognitionem cause. Via uero iudicii ē cū p cognitionē cause cognosciᷣ effectus. Memoratiua aūt & īterpretatiua distinguūtᷣ: qa memoratiua ē retētiua spēi cognite. Interp̄tatiua uero ē datiua cognitiōis uel aliter pn̄t distīgui. Nam īuestigatiua & memoratiua sunt hoīs respectu sui. Sed inuestigatiua uel inuētiua ī inqrendo īcognita & memoratiua retinēdo cognita. Vnde inuentiue deseruit cogitare & ītelligere memoratiua ē post ītelligere. Item īdicatiua & interp̄tatiua sunt respectu alterius. Sed īdicatiua in suscipiēdo ab alio cognitionē. interp̄tatiua uero in trāsfundēdo ī aliū. Vñ una. s. indicatiua deseruit ueritati ītelligende. Reliqua uero. s. īterpretatiua ē post ītelligere. Inuētiue uero siue inuestigatiue actus sunt: ingeniare: expiri apphēdere cōcipere rōcinari: ingeniū aūt ē extensio intellectus ad incognitoꝝ cognitionem. Experiētia uero ē certitudo reꝝ facta p sensum. Apprehēsio aūt ē acceptio simplex ītellectus: ut hoīs uel animalis. Cōceptio uero ē acceptio cōplexa ītellectus: ut qm̄ hō ē aīal hō est risibilis. Ratiocinatio uero arguitiua intellectus ut si hō ē aīal. hō ē sensibilis: & patet numerus. Nam īuestigatio aut se extēdit ad cognoscendū īcognita: & tūc ē īgenium: aut ī uia cognoscēdi p sensum. & sic est experiētia aut uia cognoscēdi p rōnem: q̄ triplex ē. Est enim uia in cognitionē simpliciū: ut dictionū: īmo eoꝝ que significantᷣ p dictiones. & hec ē apprehēsio. Et ē uia in cognitionem cōplexoꝝ: ut enūciationū uel ꝓpositionū: & hec ē conceptio. Et ē uia in cognitionem conclusionis: & hec ratiocinatio. Indicatiue uero actus sunt etiam q dicti sunt. Sed secūdum aliam uiam. Nam ad intellectum puenitur: aut per se: ut inquisitione: aut per alium: ut in iudicio siue disciplina. tamen indicatiue īquātum iungitur sensibili: possunt assignari: actus scilicet

discernere ꝑut cõiungitur imaginatiue: dubitare: & opinari inquãtũ coniungitur cogitatiue: & scire. Sed dubitatio ē acceptio utriusq̧ partis cum formidine falsitatis. Opinatio ē acceptio unius partis: cũ formidine alterius. Scire uero: ē completus actus intelligentie. Et hic ē ordo. primo ē discernere: hoc ē diiudicare. Deinde iudicio deficiente ē dubitatio. Proficiente uero iudicio. fit fides siue opinio. ꝑueniente uero iudicio ad itellectum ueritatis fit scīa. Et ē dubitatio uacillatio inter uerum: & falsum. Opinio credulitas ueri: scientia uero certa cõprehēsio ueritatis. Memorie uero rõnalis triplex ē actus. Primus ē spēs intelligibiles retinere. Secundus est representare. tertius obmissas uel oblitas spēs reparare: & hoc est reminisci in quo hñdat a sensibili. Nota q̄ memoria triplex ē. Est. n. memoria uis conseruatiua spēi sensibilis. Est & memoria spēi intelligibilis. Et ē etiam memoria uis cõseruatiua diuine similitudinis indita a creatore de qua dictũ ē supra de imagine. Interpretatiue uero que ē uis indicatiue itelligentie: duplex ē actus. s. Excogitatio: & significatio. Et ē excogitatio configuratio: uel informatio cogitationis: ad exprimendũ exterius. Significatio uero ē cognitionis formate ꝑ signa uel uerba demõstratio. Et q̄a signa in opere cõfusa sunt: & equiuoca ad intellectũ ad comodandũ alteri. Ideo acõmodata sunt uerba ad manifestationem itellectus: ut signa discreta & propria. Et ideo ad significandũ itellectum facta ē locutio. Est aũt locutio uerbi interioris mente cõcepti. i. cogitationis ꝑ uerba exterius demonstratio. hec aũt uirtus ē eadem cũ uocatiua. i. cũ emissa uocis. Vocatiua enim ē sensibilis & irrationabiliũ. Locutiua uero rõnabiliũ. Vñ nec pice nec dormientes dñr loqui. Loqui. n. uel dicere: ē cũ intentione ꝓferre. Quia ergo pica uel dormiens & si ꝓferunt uocē significatiuã: nihil tñ intendũt: nec loquunť. Solius ergo ꝓferentis cũ intentione ē loqui & uirtus locutiua: sed tale ē rõnale aīal. i. homo. Locutiua q̄tum ad intentionē ē intellectiue. Quantum uero ad prolationem sensitiue. hec enim duo sunt in eo quod ē loqui. s. cum intentione proferre.

De motiua intellectiua. Capi. xxxiii.

Onsequenter dicēdũ ē de uirtute intellectiua: motiua: Sicut enim habemus uim intellectiuã ordinatã ad uerum. Sic habemus uim intellectiuã ordinatã ad bonum. Nota q̄ est uis motiua in bonũ. ut natura. Et est uis motiua ꝑ apprehensionem. Motiua enim in bonũ ut natura simpliciter: ē triplex. Est. n. motiuum in bonũ supremũ: quod diciť sinderesis. Et ē motiuum in bonũ infimum: quod diciť sensualitas. Et ē motiuũ in bonũ medium: quod

dicit͛ uoluntas naturalis.Est enim bonum superius.s.bonum rationa- le quod dicit͛ honestum.Et bonum simplex:quod sua ui nos trahit.& sua dignitate nos alicit.Et est bonum īferius.s.bonum corporale: bo- num delectabile carnis:qđ ē bonum apparēs:siue scđm qđ.Et ē bonū medium qđ ē bonum naturale queadmodum eē uiuere. Intelligere & sentire:& quecūq͂ sunt substantialia nature.Est igit͛ affixus appetitus naturalis & inditus aīe boni honesti:& uirtutum & opationū uirtuo sarum. Est enī īfixus appetitus boni delectabilis carni:ut q͂ sunt circa cibos:& coitus delectationes. Est ēt infixus appetitus & amor natu- ralis boni.s.essendi uiuendi sentiendi & intelligēdi.Est igitur syndere sis uis naturaliter motiua & inclinans aīam rōnalem ad bonum hone stum:& retrahens ab inhonesto.Sensualitas uero ē uis naturaliter mo uens & inclinans ad bonum cōseruatiuum nature.Voluntas autem est uis naturaliter mouens ad bonum substantiale nature.Sic igit͛ distin- guitur motiua uis ut natura nō p apprehēsionem.Item motiua p ap- prehēsionem distinguit͛.Quia ē motiua determinata ad incommuta- bile bonum. Et ē motiua determinata ad mutabilē bonum.Et ē mo tiua indeterminate se habēs ad utrūq͂.Motiua determinata ad incom mutabile bonum ē suprema pars rationis uel ītelligētie q͂ ē habēs simi litudinem summe bonitatis a creatore impressam: secūdum quam ēt determinat͛ in aīa imago trinitatis.scđm mētem noticiam & amorem Mens enim ē uis conseruatiua similitudinis summe bonitatis indite a creatore.Noticia uero ē p speculationem illius.Amor uero p appetitū illius.Et sicut suprema pars apprhensiue ītellectiue ē imago trinitatis p similitudinem prime ueritatis inditam.Sic suprema pars ītellectiue motiue ē imago trinitatis p similitudinem summe bonitatis inditam Vnde ex hac impressione bonitatis nascunt͛ dictamina legis naturalis. Vt qđ tibi non uis fieri aliis ne facias. Et iterum quecūq͂ uultis ut fa- ciāt uobis hoīes:& uos facite illis.Motiua uero determinata ad com- mutabile bonum ē motiua sensibilis q͂tum ē de se.Pōt tñ considerari duobus modis in se uel in ordine ad rōnem:uel intellectum. Secundū ꝙ in ordine sic subiecta ē ipsi rōni:secūdum ꝙ patet in concupiscibili & irascibili & motiua mēbroꝝ.Secūdum ꝙ ī se: sic ē determinata & ordīata ad bonum sensibile:qđ ē cōmutabile.Motiua aūt indetermi nate se hñs ad utrūq͂ bonum.s. incōmutabile:uel cōmutabile ē uis ra- tionis post supremā uel liberum arbitriū đ qua ecclesiastici.xv. Dereli quit eum in manu cōsilii sui.Et īfra ante hoīem uita & mors:bonū & malum qđ ei placuerit dabit͛ illi.Manus cōsilii ē potestas arbitrii.Vita

& bonum aie e ex couersione liberi arbitrii ad bonum incomutabile quod est deus. Mors uero & malum aie est ex auersione a bono incomutabili: & conuersione ad bonum comutabile. Hec aut uis a philosophis dicta e intellectus praticus: idest operatiuus eo q principiu sit operabilium. Et hec de anima & potentiis eius dicta sufficiant.

Deo Gratias Amen.

Explicit Philosophia Alberti Magni.

Egidius de regimine pricipum libro primo parte tertia de duodecim passionibus anime.

Vodecim sunt passiones aie: uidelicet amor odium desiderium: abhominatio: delectatio: tristicia: spes desperatio: timor: audatia: ira: masuetudo. Sed nota q masuetudo interdum importat passione opposita ire & iterdum uirtute mediam: iter iram & masuetudine passione. Et hoc pp penuria uocabulorum. Quaru sufficietia siue numerus sic accipi pot passioes pprie ee no habet nisi in appetitu sensitiuo. Appetitus.n. intellectiuus qa no e in corpore siue no e uirtus affixa organo: ab huiusmodi passionibus est semotus. Appetitus itaq sensitiuus diuidit in irascibile & cocupiscibile. Prime sex ptinent ad cocupiscibile. Quaru numerus sic accipit. Omnis motus aie ptinens ad cocupiscibilem sumit uel respectu boni uel respectu mali. Si respectu boni: hoc tripliciter. Bonum.n. apprehesum. Primo placet: secudo tedimus in ipsum tertio eo adepto quietamur in eo. Quatum ad primu e amor. Quatum ad scdm e desiderium Quatum ad tertium e gaudium uel delectatio. Si respectu mali hoc e tripliciter malum enim apprehensum. Primo displicet in se. Secundo recusat haberi. Tertio si habetur cotristat. Quatum ad primu e odiu. Quatum ad secudum abhominatio. Quatum ad tertiu dolor siue tristicia. Alie sex differut a pdictis. Quia passioes cocupiscibilis respiciut bonu uel malu absolute sumptum: sed passiones irascibilis respiciunt bonum uel malum ut arduu: Sumut ergo uel respectu boni ardui uel respectu mali. Si respectu boni hoc e dupliciter: uel qa in ipsum tedimus sic e spes. Nihil enim aliud e spes: q tendere ad aliquod bonu arduum: circa enim bona absolute sumpta pot ee amor uel desiderium uel delectatio. Non tame e spes circa aliqua bona: nisi habeant ronem ardui. Quare si tendimus in bonum arduum dicitur esse spes. Sed si a tali bono deficiamus e desperatio. Spes igitur & desperatio sumunt respectu boni. Alie uero passiones irascibilis sumuntur respectu mali. Nam malum dupliciter pot considerari uel ut futurum uel ut psens.

Si cõsideratur ut futurũ: hoc ẽ dupliciter uel ut ipsum aggredimur: & sic ẽ audacia: uel ab eo refugimus & sic ẽ timor. Si uero malũ sit p̃sens: hoc ẽ ẽt dupliciter uel ex hoc consurgimus ad faciendum uindictam: & sic ẽ ira uel a tali uindicta refugimus: & sic ẽ mãsuetudo passio. Ordo p̃dictarũ passionum dupliciter cõsiderari põt: uel singulariter uel p cõbinationẽ. Per cõbinationẽ amor & odium sunt in primo loco: qa oẽs alie passiões sumũt originẽ uel ex amore uel ex odio. qcũq enim passionat᷑ aliq̃ passione passionat᷑: sic uel qa amat uel qa odit. In scđo loco sunt desideriũ & abhominatio. Nam desideriũ ĩmediate innitit᷑ amori. Cum enim amamus aliquid: uel desideramus ip̃m habere: si ipsum non habemus uel cõseruari in hñdo ip̃m: si ip̃m habemus Abhominatio aũt ĩmediate innitit᷑ odio: qa statim cum odimus aliqd abhominamur illud. In tertio aũt loco spes & desperatio: qa sumũtur respectu boni p̃cedũt timorẽ & audaciã irã & mãsuetudinẽ. In quarto uero loco timor & audacia. Nã cũ aliqd prius sit futurũ q̃ sit p̃ns timor & audacia q̃ sumunt᷑ respectu mali futuri: p̃cedunt irã & mãsuetudinẽ: q̃ sumunt᷑ respectu mali p̃ntis. Vltime passiones sunt delectatio & tristicia: qa sequunt᷑ ad alias passiones. Nam q̃cũq alia passione qs passionet᷑: aut delectat᷑ aut tristat᷑. Accepte singulariter sic ordinari debẽt. Quia amor prior ẽ odio. Desiderium abhominatione: spes desperatione: timor: audacia: ira mãsuetudine: delectatio tristicia. Quia semper passio sumpta respectu boni scđm q̃ huiusmodi prior ẽ passione sumpta respectu mali. Nam appetitus p se & primo tendit in bonum. Si aũt refugit malum: hoc ẽ ex cõsequenti: inq̃tum fugere malũ habet rõnem boni. Amor ergo primus motus ẽ & prima passio. Odium aũt ex amore sumit originẽ. Nisi enim amaremus aliquid nihil haberemus odio. Nam quia diligimus bonum & iusticiam: odimus & abhominamur fures & iniustos. Desiderium autẽ quod innitit᷑ amori p̃cedit abhominationem q̃ innitit᷑ odio. Spes uero precedit desperationem. Nam si primũ uolitũ ẽ bonum: & quicqd cũ ẽ uolitũ ẽ uolitũ sub ratione boni passio que magis nos coniungit bono secundum q̃ huiusmodi precedit alias passiones. Et quia tendere in bonum ẽ coniungi bono. Et coniungi bono prius est q̃ deficere ab ip̃o. Spes p quã tendimus in bonũ p̃cedit desperationem p quã deficimus ab ipso timor aũt p̃cedit audaciam. Nam sicut quia appetitus per se tendit ĩ bonum. Ideo passio q̃ tendit in bonũ ẽ prior passione que deficit ab ip̃o: sic & refugere malũ habet rationem boni. Ideo timor p quem refugimus malum prior ẽ audacia per quam aggredimur ipsum. Ita autem

in genere passionum ē prior mansuetudine. Nam mansuetudo ꝓprie non est passio: sed deficere a passione. Delectatio autem que est respectu boni: est prior tristicia que est respectu mali. Harum passionū q̄t/tuor sunt principales scilicet spes: timor: gaudium & tristicia. Quod patet: si comparentur ad alias passiones: ad sua obiecta: & ad substātiā scilicet potentias anime. Ex primo patet sic. Nam omnes anime passiones uidentur ordinari ad istas passiones enim que sunt respectu boni. Videntur ordinari ad spem & gaudium. Et que sunt respectu mali: ad timorem & tristiciam. Quia passio sumpta respectu boni. Primo incipit ab amore. postea uadit in desiderium: & terminatur in spem. Dum bonum est futurum. Vltimo in gaudium & delectationem. Dum bonum illud est presens & adeptum. Similiter respectu mali incipit ab odio & procedit in fugam uel abhominationem & terminatur in timorem: si malum sit futurum. Vltimo terminatur in tristiciam uel dolorem: si malum illud sit presens. Ex secūdo idem patet sic. Omnis passio sumitur respectu boni uel respectu mali: que considerantur: ut ī futuro uel ut in presenti. Si ergo bonum sit futurum est spes. Si presens gaudium: uel delectatio. Si autem malum sit futurum timor. Si uero presens dolor uel tristicia. Ex tertio idem patet hoc modo. Concupiscibilis tendit in bonum secundum se. i. bonum ut bonum. Irascibilis uero in bonum ut arduum siue difficile. Cum ergo aliq̄d sit maxime bonum: cum iam est adeptum circa quod est delectatio uel gaudium. Et cum maxime sit malum: cum iam est presens circa quod ē dolor uel tristia. Oportet delectationem: uel tristiciam esse principales passiones respectu concupiscibilis. Spes autē & timor sunt respectu irascibilis principales passiones. Nam cum irascibilis tendat in bonum ut arduum. Tunc maxime reputatur arduum cum est futurum. Circa hoc autem est spes timetur autem malum futurum tanq̄ non facile euitabile. Preter has autem .xii. passiones philosophus secundo ethicorum .vi. alias enumerare uidetur. Videlicet zelum gratiam nemesim: q̄ est indignatio de prosperitatibus malorum misericordiam inuidiā & erubescētiam siue uerecūdiam q̄ tñ oēs reducūt ad aliq̄s ꝑdictaꝝ. Zelus. n. reducit ad amorē q̄a nihil aliud ē zelus nisi amor intensus. Ea aūt q̄ ītense diligimus uel sunt corporalia uel spūalia. Si sunt corporalia. q̄a talia cū habēt ab uno nō habēt ab alio. Ideo zelus respectu hoꝝ diffiniri cōsueuit. Quod ē amor ītensus nō patiēs cōsortium ī amato. Vñ īuoluit ꝙ aliq̄ dñr eē zelotipi. De ꝑsona aliq̄ si nolūt ī ea aliq̄d hēre cōsortiū. intēsus ergo amor corꝑaliū: uidet eē amor ꝑuatus

& reprehensibilis:non patiens consortium in amato.Sed respectu bonorum intellectualium & respectu uirtutum:si sit amor intensus laudabilis & quasi cois.Nam nunq qs uirtuosus eet: nec pprie uirtutes diligeret:si nollet in eis habere consortium.huiusmodi ergo zelus respectu honorabilium diffinitur a philosopho.ii.rethoricorum.Quod e tristicia de huiusmodi bonis:no qa insunt alteri:sed qa no insunt sibi zelus ergo reducit ad amorem.Sic et gratia ex amore efficit aliqs gra ciosus alteri.Gratia enim ut de ea tractat philosophus:& ut est passio nihil aliud e q qdam motus animi:p quem inclinat qs ad beneficia co ferenda.Verecundia reducit ad timore.dupliciter enim timere pot.Corruptiones.s.inhonorationes.Qui expauescit mala corruptiua dicitur timidus.Sed q expauescit turpia & inhonorantia dicit uerecundus. Nihil est aliud uerecundia q timor inhonorationis:uel timor inglorificationis.Verecundia etiam erubescetia nominari cosueuit:qa uerecundantes coiter erubescunt:sicut timetes palescut.Nam ex eo q aliqs credit se amittere uitam quod e bonum interius timet.timedo aute sanguis recurrit ad interiora membra:& remanent palida exteriora.Sed ex eo q aliqs credit se amittere gloriam & honorem que sunt bona exterio ra uerecudat:& sanguis recurrit ad exteriora & facies rubet.timor er go corruptiui & amittendi bona iteriora:quia non habet spele nome retinet sibi nomen comune:& dicitur timor sed timor amittendi honorem habet speciale nomen:& dicitur uerecundia uel erubescetia: re ducitur ergo ad timorem.Inuidia autem & misericordia & nemesis siue indignatio:reducuntur ad tristiciam quasi eius species. Nam aliquis potest tristari uel de malo alterius uel de bono.Si tristatur de ma lo & maxime si credit ipsum indigne pati illud:sic e misericordia. Na ut secundo rethoricorum dicitur.Misericordia nihil aliud e q tristitia quedam scilicet apparenti malo corruptiuo uel contristatiuo respectu eius qui indignus e sortiri malum illud.Si uero sit tristicia non de ma lo alterius:sed de bono:hoc pot esse dupliciter uel de bono secudum se.Et sic e inuidia:q ut dicitur secundo rethoricorum:nihil aliud e q tristicia qdam sup apparete actione aliquorum bonorum circa similes no ut aliqd sed pter illos.Inuidia eni e dolor de apparete bono alicuius no qa ipse no habet illud bonum sed qa alter cui inuidet pollet illo bono Et potissime e inuidia circa similes.Vnde figuli inuidet figulis:& fabri fabris:& sic de aliis.Si uero sit tristicia de bono alterius no quocu q mo:sed ut indigne habet ab eo sic e nemesis uel indignatio. Nam secudum philosophu.ii.retho.Nemesis uel indignatio e tristari de eo

q̃ indigne uidet̃ bene ꝓſperari. Quia aũt ſecũdum diuerſitatẽ paſſionũ diuerſificant̃ actiones & mores diligenter attendẽde ſunt:

Finit egidius de paſſionibus.

De intellectiua.

E collegio ergo quod dictum ẽ de ratione ſiue ĩtellectu: q̃a ſummũ q̃d ẽ in ea in mouẽdo dicit̃ ſynderesis: & uniuerſaliter ut dictum ẽ in cognoſcẽdo intellectus agẽs ſtat ĩ uniuerſali. Sed notandum ẽ: q̃a agẽs dicit̃ ſecundum ꝙ ẽ abſtrahẽs ab imaginatione ſpẽs: & componẽs eaſdem in ĩtellectu poſſibili. Synderesis aũt ut dictum ẽ motiua. Dama. aũt uocat eam uoluntatem naturalem: ſed differunt ꝓut ſic: & uocat̃: q̃a ſynderesis ſolũ reſpicit bona rationalia. Naturalis aũt uoluntas ſicut ipſe. Damaſce. Vult reſpicit naturalia rationabilia: & uitalia poſt illam & ſupra illam partẽ: rõnis q̃ dicit̃ uir ẽ intellectiua qua intuet̃ diuina ſiue eterna eo mõ quo põt differũt a ſyndereſi: q̃m ſynderesis nihil deliberat iſta ãt bene deliberatur. Item ſynderesis ſicut ẽ affectiua communiter in bonum ita ẽ deteſtatiua mali. Vnde ſemꝑ murmurat de malo. intellectiua aũt iſta nõ reſpicit malum: quia ſolum obiectum eius ẽ eternum ubi nihil ẽ mali. Et ſi dicit̃ ꝙ ſecũdum hoc debet ꝑordinari. Dicẽdum ꝙ nõ quia iſta deliberat & ſcit q̃d unum appetit & ſemꝑ ſtat ĩ cõi: poſt illud ẽ illa ꝑs rõnis q̃ dicit̃ uir: q̃ ẽt extendunt q̃dem intantum ꝙ cõprehẽdit ipam de qua iam diximus trinitatẽ: & maxime inq̃tũ ẽ imago trinitatis increate: d̃ qua breuiter dictũ fuit: q̃a hoc exigit breuitas tractatuſ. Poſt illud ẽ mulier que coniuncta eſt ſenſualitati: & ſepe aliter ab ea habet enim illecebram: iuxta q̃ ſemꝑ uidet pomum ſibi porrigi. Vult autem Augu. ꝙ iſte due partes differant ſolum ſecundum officium: & nõ ſit niſi una potentia. In iſta potentia ſiue in iſtis duabus partibus ẽ ꝓprie uoluntas in qua ẽ cõſenſus. Sed duplex ẽ cõſenſus. Vnus in ueꝝ ratione ueri. & ſic ẽ cognitio: & ſic ẽ opus rationis. ſ. perfectio uerum ſecũdum eius quod ẽ potentia cognitiua: uel ſic uerum enim ſecundum ꝙ uerum ẽ ꝑfectio ſiue bonũ ĩtellectus: cui cõſentit uoluntas: uel potius aſſentit: quia bonũ ẽ obiectum ꝑfectiuum ĩtellectus. Potẽtie. n. cognitiue ꝓprie ẽ ꝑfectio: ſiue obiectum cum ei adiungit̃. Ipſius aũt anime ꝑfectio ſiue cognitio ẽ ſcĩa ꝑ uiam ſpeculatiuam: & tunc ratio prout ĩ potentia cognitiua ẽ dicit̃ intellectus: ſed differunt eo mõ quo dictũ eſt. Eſt ẽt cõſenſus in bonũ ſub rõne ueri: & dico ſub rõne ueri: q̃a eẽ bonum iudicat uel malũ: & ſiſtit ibi: nec amplius ꝓcedit. Si ãt amplius ꝓcedit & iudicat uidelicet eẽ bonum ut fiat: ſic ẽ uoluntas motiua primo mõ ad hoc ẽ cognitiua. Item ſi adhuc nõ ſolum eẽ bonum iudicat

ut fiat: sed in iudicando afficitur & appetit illud sicut factum est: siue tendat ad factum: tunc dicitur libe℞ arbitrium: qm̄ liberum arbitriū cōprehendit rōnem & uoluntatē. primo modo dictā. Vnde liberū arbitriū est in iudicio & appetitu. Dicēdū ergo ꝙ cōsensus de re que fit uel que nō fit: cognitio rōnis est: ut fiat: uel non fiat uoluntatis. Sic.n. est ꝓcessus. Ratio iudicat bonum esse: uel malum: & in isto iudicio cōsentit consensus rationis: ꝓut est in cognitiua: & sequit᷑ consensus uoluntatis que dicit fiat: uel non fiat & tunc dicitur consensus motiue rationis. Vtriusq; aūt in uerum & in bonum consensus dicitur liberum arbitrium: uel arbitrii liberi consensus. Vnde liberum arbitrium cōprehendit in diffinitione rationem & uoluntatem. Est enim liberum arbitrium facultas rationis & uoluntatis qua bonum eligitur gratia assistente & malum gratia deferente.

Finis

Impressum Venetiis per Georgium de Arriuabenis: Anno Domini. M.cccclxxxxvi. die ultimo mensis Augusti.

Tabula huius operis. Cuius prima pars siue liber declarat breuiter libros physicorum A℞. xvii. capitulis.

Prohemiale: ubi ꝑmissa generali philosophie diuisiōe: de naturali tm̄ intendens declarat quot modis natura: quot etiam naturale dicatur: & quid sit subiectum eius. In quot etiam partes diuiditur & ordinetur hoc opus rationabiliter. C. i.
Quid est corpus: & quotuplex. Et ꝙ tria sunt principalia naturalium rerum. C. ii.
De materia: quid est: cuiusmodi intelligitur: quot nominibus nominatur & quare: & quotuplex est. C. iii.
De priuatione notificatio & diuisio. C. iiii.
De forma ꝙ triplex est scilicet Physica Mathematica Metaphisica. Notificatur physica & diuiditur: & triplex opinio de formarum origine recitatur: & quot nominibus nuncupatur. C. v.
De causis per se naturalium rerum. Et de differentia inter principium & causam: quot sint cause: & quomodo adinuicē cōparentur: & quot modis aliquid alterius causa dicatur. C. vi.
De causis per accidens. scilicet fortuna & casu. C. vii.
De motu opiniones diuerse: de pleno & uacuo: denso & raro ueloci & tardo: & incidentaliter de motu angeli. C. viii.
Diffinitiones motus & eius mensura. De differentia inter continua cō

tigua: & consequentia: & unde unitas sit uel pluralitas. C. ix.
Diuisiones & differentie motus. C. x.
De quiete: quid est: & quotuplex. C. xi.
De loco qd ē.& quotuplex: & quot modis aliqd dicit̄ eē ī loco. C. xii.
De tempore quid est. C. xiii.
Quot modis aliqd sit in tēpore & differētiis temporis. C. xiiii.
De eternitate ubi distīguitur triplex duratio ex parte substātie & operationis: & ex parte principii & finis uel horum carentia: quid est eternitas: que eius proprietates. C. xv.
De nunc eternitatis. C. xvi.
De euo & euiternis. C. xvii.

Capitula secundi libri. scilicet de celo & mundo.

Continuantur dicenda dictis: & ordo dicendorum proponit̄. C. i.
Quod unus ē modus corporalis & nō plures probat̄ ab Aꝝ. C. ii.
Quod celum est finitum: ubi ostenditur quot modis dicuntur finitū & infinitum: ꝙ nullum corpus est infinitum: nec celū quod ē nobilissimum: omnium contētiuum: incorruptibile actiuum: non passiuū: spericum circularis & finiti motus. C. iii.
Quod omnia sunt in celo & nihil extra. C. iiii.
Quod celum non est elementum nec elementatum. C. v.
De nobilitate celorum. C. vi.
De motu celi. C. vii.
De numero celorum secundum philosophos & theologos. C. viii.

Capitula tertii libri. scilicet de elemētis.

Continuātur dicenda dictis & situs elementorum: & ordo dicendorum proponitur: & significationes huius nominis elemētum: & quomodo elementa contrariantur & quomodo non. C. i.
In quo ponuntur opiniones antiquorum de elementis. C. ii.
De prmis qualitatibus elementorum que.& quot sint & earum proprietatibus quid homogeneum: & eterogeneum. C. iii.
De generatione & corruptione elementorū & elementatorū. C. iiii.
De aliis motibus elementorum. s. alteratione: augmentatiōe: diminutione loci mutatione cōtactu: mixtiōe: cōfusione cōpositiōe. C. v.

Capitula quarti libri. s. de elementatis inaīatis uel methauroꝝ.

Post continuationem de quincuplici mixtione uel compositione elementorum quibus resultant quinqꝫ genera mixtorum seu elementorum: que quincuplex reducitur ad duplicem cum subdiuisionibus ultra quas est unio singularis. C. i.

50

De causis impressionum.scilicet materiali que est duplex uapor siccus a terra: humidus ab aqua aer.n.& ignis non sunt uaporabilia elementa de locis impressionum quattuor de duabus causis effectiuis impressionum omnium generalibus. C. ii.
De impressionibus generatis a uapore sicco tantum in suprema infima & media regione aeris. C. iii.
De generatis a uapore humido tantum. C. iiii.
De uentis in communi. C. v.
De uentis in particulari. C. vi.
De causis impressionis compositi uaporis. C. vii.
De tonitruo. C. viii.
De tempore tonitrui & corruscationis. C. ix.
De terremotu. C. x.
De turbine. C. xi.
De yride. C. xii.
De circulis circa luminaria. C. xiii.
De cometa. C. ix.
De uariis coloribus nubium. C. xv.
De galasa. C. xvi.
Capitula quinti libri.scilicet de anima.
De diffinitionibus anime. C. i.
De potentiis anime in communi: & triplici genere habituum quibus informantur & utrum anima sit siue potentie. C. ii.
De diuisionibus potentiarum anime. C. iii.
Quod in uno homine est una tantum anima.s.rationalis. C. iiii.
De quattuor uiribus anime uegetabilis.& actibus earum. C. v.
De diuisionibus potētiarum aīe sensibilis.i.apprehēsiuas & motiuas de apprehensiuis deforis.i.de quinq; sensibus exterioribus cōmuniter secundum conuenientiam & differentiam eorum. C. vi.
De uisus obiecto.s.luce lumine: radio: splendore colore: & de medio eius & organo. C. vii.
De auditus obiecto medio organo. C. viii.
De olfatus.obiecto medio organo. C. ix.
De gustus obiecto medio organo. C. x.
De tacts: obiectus: medio organo. C. xi.
De mediis sensuum communiter. C. xii.
De obiectis in communi siue de sensibili. C. xiii.
De potentiis anime sensibilis: apprehensiuis de intus. Et primo de sen

su cōmmuni: siue fantasia. C. xiiii.
De imaginatione. C. xv.
De imaginatiua. C. xvi.
De somno & uigilia & somnis. C. xvii.
De extimatiua. C. xviii.
De memoratiua: memoria & reminiscentia. C. xix.
De comparatione harum apprehensiuarum adinuicem. C. xx.
De motiua sensibili naturali. C. xxi.
De Motiua sensibili animali cōiter & cōcupiscibili & irascibili: & earum organo obiecto & actibus. C. xxii.
De afectiuis. C. xxiii.
De motiuis membrorum. scilicet contractiua: progressiua: operatiua uocatiua: & organis earum. C. xxiiii.
De uirtutis intellectiue diuisione: & ꝙ est inorganica. C. xxv.
De obiecto uirtutis intellectiue: & ordine abstractionis forme corru. C. xxvi.
De intellectu siue intelligendi modo passiuo inseparabili uel corru. materiali. C. xxvii.
De intellectu possibili ꝙ sit: qd sit & de gradibus eius. C. xxviii.
De intellectu agente: ꝙ est: quid est: & de operatione eius & possibilis. C. xxix.
De portione superiori & inferiori rationis. C. xxx.
De actibus intellectiue uirtutis & uiribus eius. s. inuentiua. Iudicatiua memoratiua interpretatiua: & earum actibus. C. xxxi.
De motiua: intellectiua naturaliter. s. synderesi: & deliberatiua uoluntate & sensualitate. C. xxxii.
De intellectiua motiua per apprehensionem: & de duplici assignatione imaginis trinitatis. s. memoria. intellectiua. uoluntate. & mente noticia amore. C. xxxiii.

Finis.

a b c d e f g Omnes sunt quaterni preter g qui est ternus.

[illegible]

Quia — Marci Tullii — Quidam [illegible] compositi et [illegible] anonimus [illegible] et [illegible] [illegible]

[illegible] ut [illegible] animo [illegible]

Vita Ciceronis

Marcus Tullius Cicero Arpinas ex regio Volscorum gentis natus ut placet Eusebio ac Philippo Bergomensi longe omnium probabilior [illegible] qui a Tullio sexto rege romanorum originem suam traxit [illegible]. Hic nomen suo cognomini sua [illegible] tantum nomen posteris reliquit ut [illegible] extet apud summos viros [illegible] [illegible] Lactantius libro Institutionum divinarum [illegible] vere philosophie [illegible] et [illegible] [illegible] [illegible] non tantum perfectus orator sed et philosophus fuisse [illegible] qui [illegible] virtute singulari et excellenti eloquentia [illegible] [illegible] rem publicam labefactatam [illegible] et [illegible] [illegible] libertati restituit Et Plinius lib. septimo naturalis historiae cap. 30 [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] et [illegible] septimo libro Romani maximus auctor [illegible] eloquii [illegible] nomen usque adeo [illegible] [illegible] Cicero non hominis sed eloquentiae nomen habeatur. Sed quia in alium [illegible] [illegible] [illegible] philosophia [illegible] [illegible] non cessat, quo ad usque et [illegible] [illegible] [illegible] et [illegible] qua in [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] posteris [illegible] videre [illegible] De Marci Antonii uxoris Fulvia [illegible] caput [illegible] [illegible] [illegible] lib. [illegible] [illegible] [illegible] describit

Marci Tullii Ciceronis nomina [illegible] sunt consuetudine romana [illegible] [illegible] et [illegible] [illegible] [illegible] [illegible]

[illegible] [illegible] [illegible] [illegible] cognomine ut [illegible] [illegible] non [illegible], qui Ciceronum [illegible] [illegible] de [illegible] ad instar [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] et volunt ut Plutarchus in vita eius

[illegible] [illegible] [illegible] Catonis maior et minor [illegible] [illegible] [illegible] [illegible], duo volumina fecit Cicero per quos [illegible] [illegible] [illegible] maioris [illegible] [illegible] quo de minoris Catonis [illegible] ut [illegible] [illegible] [illegible]

[illegible] est de quo [illegible] [illegible] quia ad te [illegible] in [illegible] [illegible] [illegible] primo [illegible] atque [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] philosophie [illegible] et [illegible] [illegible] opera [illegible] et [illegible] [illegible] Catonis maioris introducendo [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] vite [illegible] [illegible] [illegible]